

T.C.
ADYAMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

AKIŞKAN MODERNİTE VE GÜNDELİK HAYATIN YENİDEN İNŞASI

Nevruz BAL

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Cem Koray OLGUN

ADYAMAN-2020

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Dr. Öğr. Üyesi Cem Koray OLGUN danışmanlığında, Nevruz Bal tarafından hazırlanan “Akışkan Modernite ve Gündelik Hayatın Yeniden İnşası” başlıklı çalışma 02 / 07 / 2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı’nda Doktora / Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç.Dr. Bekir KOCADAŞ

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Cem Koray OLGUN

Jüri Üyesi : Doç.Dr. Bekir KOCADAŞ

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi. Emine Meliha KURTDAŞ

İmza:

İmza:

İmza:

İmza:

Doç.Dr.M. Gökhan DALYAN
Enstitu Müdür V.

BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak “AKIŞKAN MODERNİTE ve GÜNDELİK HAYATIN YENİDEN İNŞASI” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

08.06.2020

Nevruz BAL

ÖZET

Yüksel Lisans Tezi

Akışkan Modernite ve Gündelik Hayatın Yeniden İnşası

Nevruz BAL

Adıyaman Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

Temmuz, 2020

Sosyolojinin temel konusu ve düşüncenin merkezi problemlerinden olan modernite toplumlar için ayrı bir önem atfetmektedir. Çünkü modernlik; günümüz yaşam tarzıyla iç içe geçmiş durumdadır. Modern yaşam hayatımızın her alanında ve bireylerin düşüncesinde merkezi konumdadır. Bu yüzden modernlik bireylerin gündelik hayatına şekil vermekte ve yönlendirmektedir. Gündelik hayatın beynini oluşturan modernlik aynı zamanda toplumsal çatışmaların ve insanlar arasındaki ilişkilerin kırılma noktasına neden olmaktadır. Çünkü zaman akışı içerisinde modernliğin anlamı ve yaşam tarzı değişime uğramaktadır. Dönüşüm içerisinde olan modernlik gündelik hayatı da aynı ölçüde değiştirmek ve dönüştürmektedir. Bu yüzden bu çalışma modernliği anlamaya dönük eleştiriler bir perspektifle çözümlemeye çalışılmaktadır. Moderniteyi açıklamada referans olarak Zygmunt Bauman'ın fikirleri ele alınmaktadır. Modernitenin katı-akışkan dönemleri arasında yaşanan sosyolojik süreci Zygmunt Bauman akışkan modernite ve Henri Lefebvre'in gündelik hayat kavramsallaştırmasından açıklanmaktadır. Çalışmanın perspektifinde modernliğin nasıl akışkanlaştığı ve katı moderniteden akışkan moderniteye geçişini beden, gözetim ve sosyal ağlar zemininde açıklanmaktadır. Gündelik hayat içinde üretici olan bedenin hangi noktaya geldiği, sosyal ağların iletişim alışkanlıklarını nasıl değiştirdiği ve güvenlik-özgürlük dikotomisinin nasıl anlamlandırıldığını eleştirel bir çerçevede tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Katı Modernite, Akışkan Modernite, Gündelik hayat, Beden, Gözetim, Sosyal Ağlar.

ABSTRACT

Graduate Thesis

Liquid Modernity and Reconstruction Of The Everyday Life

Nevruz BAL

Adiyaman University

Social Sciences Institute

Sociology Master Science

July, 2020

Modernity, which is one of the main problems of sociology and central problems of thought, attaches special importance to societies. Because modernity; is intertwined with today's lifestyle. It is central in every aspect of our modern life and in the thoughts of individuals. Therefore, modernity shapes and directs the daily life of individuals. Modernity, which is the brain of everyday life, also causes fragility of social conflicts and relations between people. Because in the course of time, the meaning of modernity and lifestyle are changing. Modernity, which is in transformation, changes and transforms everyday life to the same extent. Therefore, this study tries to analyze the criticisms towards understanding modernity with a perspective. Zygmunt Bauman's ideas are taken as reference in his explanation of modernity. The sociological process experienced between the solid-fluid periods of modernity is explained by the fluid modernity and Henri Lefebvre's conceptualization of everyday life. The perspective of the study explains how modernity has become fluid and its transition from strict modernity to fluid modernity on the basis of body, surveillance and social networks. It is discussed in a critical way how the body, which is a producer in daily life, has reached, how social networks have changed their communication habits, and how the security-freedom dichotomy is made sense.

Keywords: Solid Modernity, Liquid Modernity, Daily Life, Body, Surveillance, Social Networks.

ÖNSÖZ

Günümüzde yaşanan hayatı daha iyi anlamının ve çözümlemenin yolu sosyolojiyi iyi bilmekten geçmektedir. Çünkü sosyoloji yaşanan ve yaşanılacak hayattan bilgiler sunmaktadır. Sosyolojinin sunduğu bilgiler çerçevesinde doğru analiz şekilleriyle topluma şekil verebilme ve anlama yeteneğini elde ederiz. Bu yüzden bu çalışmayı oluşturma boyutunda doğru analizlerle toplumsal taşların yeri yeniden belirlenmektedir. Çalışmanın konusu; sosyolojik perspektifte günümüzde bir tartışma halini sürdüren modernite anlayışını Zygmunt Bauman'ın fikirleri doğrultusunda eleştiriler bir düşünce tarzında anlamlandırıp açıklamaktır. 21. yüzyılda oluşan modern atmosfer, toplumu ağ gibi kuşatmaktadır. Bu kuşatma altında kalan modern bireylerin gündelik hayatları nasıl etkilendiğini ve değiştirdiğinin üstünde durulmaktadır. Gündelik hayatın modernlikle beraber değişimini ve toplumsallığın dönüşümünü Henri Lefebvre'in gündelik hayat hakkındaki düşünceleri doğrultusunda, gündelik hayatın modern hale gelme süreci ele alınmaktadır.

Toplum; modernliğin sarkacında asılı kalışını ve toplumsal alanda sıkışan ruh hali içinde nasıl nefes alması gerektiğini Zygmunt Bauman'ın fikirleri ve sosyolojiyi yorumlama penceresinden çözümlenmeye çalışılmaktadır. Modernliğin katı-akışkan evleri arasında oluşan değişim ve çatışma hali meydana gelmektedir. Bu çatışma alanında akışkan modernite katı modernitenin ölümünü ilan etmiştir. Akışkan, kırılğan hale gelen dünyanın yeni yaşam alanlarındaki gündelik hayatın değişimi üzerinde durulmaktadır. Bu yüzden bu çalışmada ortaya çıkarılmak istenen; Zygmunt Bauman'ın modernite ile ilgili fikirlerini katı-akışkan dikotomisi arasındaki gündelik hayatın değişimi üstünde durulmakta ve katı modernlikten akışkan modernliğe doğru değişen gündelik hayatı; beden, gözetim ve sosyal ağlar çerçevesinde eleştirel perspektifte yorumlanmaktadır.

Çalışmamda maddi ve manevi olarak destek olan aileme; değerli fikirlerini sunan ve eleştirilerini benden esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Cem Koray OLGUN'a, bölüm hocalarıma ve bölüm başkanı Doç. Dr. Bekir KOCADAŞ'a teşekkür ederim.

Adıyaman, Ocak, 2019

Nevruz Bal

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE LİTERATÜRE KATKISI

Günümüz dünyasında sosyoloji için “modernlik, postmodernlik ve küreselleşme” gibi konular önem arz etmektedir. Çünkü bu konular günümüz toplumların yaşam şeklini temsil ettiği söylenebilir. Bu yüzden bu çalışmanın konusu “Akışkan Modernite ve Gündelik Hayatın Yeniden İnşası” başlığı altında katı moderniteden akışkan modernliğe doğru değişen sosyallik türlerini; beden, gözetim ve sosyal ağlar üzerinden açıklamaktadır. Çalışma Zygmunt Bauman’ın ve Henri Lefebvre’in perspektifinden akışkan modernite tanımı üzerinden gündelik hayatın yeniden inşa süreci ele alınmaktadır. Modern yaşamı sosyolojik çözümlemeyle ele alıp ve gündelik hayat çözümlemesinde günlük hayatın anlamlandırmasına yarar sunacağına kanısındayım. Bu yüzden çalışma gündelik hayat sosyolojisi bağlamında akışkan modernite kavramsallaştırmasını sosyolojinin gündemine taşıyıp beden, gözetim ve sosyal ağlar bağlamında yeniden tartışmaya açmayı amaçladığından dolayı Türkiye Sosyoloji’sini anlama konusunda akademik katkılarının olacağına kanısındayım. Çalışma konu içeriğiyle Sosyoloji’nin akademik dünyasında özgün bir çalışma özelliği barındırmasından dolayı önem arz etmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE LİTERATÜRE KATKISI.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
GİRİŞ.....	1
1. TEZİN KONUSU VE ÖNEMİ.....	5
2. TEZİN AMACI.....	6
3. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	7

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYOLOJİK BİR ÇERÇEVE OLARAK MODERNİTE

1.1. MODERN.....	11
1.2. MODERNİTE	14
1.3. MODERNLEŞME.....	23
1.4. MODERNİZM.....	26

İKİNCİ BÖLÜM

GÜNDELİK HAYAT VE MODERNİTE

2.1. GÜNDELİK HAYAT.....	31
2.2. GÜNDELİK HAYAT VE MODERNİTE İLİŞKİSİ.....	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MODERN DÖNEMDE GÜNDELİK HAYATIN DÖNÜŞÜMÜ

3.1. KATI MODERNİTE.....	46
--------------------------	----

3.2. MODERN GÜNDELİK HAYATIN İNŞASI.....	52
---	-----------

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GÜNDELİK HAYATIN KURUCU UNSURU

OLARAK AKIŞKAN MODERNİTE

4.1. LEFEBVRE VE GÜNDELİK HAYAT ELEŞTİRİSİ.....	62
--	-----------

4.2. BAUMAN VE AKIŞKAN MODERNİTE.....	69
--	-----------

4.3. KATI MODERNLİKTEN AKIŞKAN MODERNLİĞE: GÜNDELİK HAYATIN DÖNÜŞÜMÜ.....	80
--	-----------

4.3.1. Beden.....	80
--------------------------	-----------

4.3.2. Gözetim ve Sosyal Ağlar.....	86
--	-----------

SONUÇ.....	96
-------------------	-----------

KAYNAKÇA.....	102
----------------------	------------

ÖZGEÇMİŞ.....	110
----------------------	------------

GİRİŞ

Farklı renkleri bünyesinde barındıran ve renklere anlam katan sosyoloji; toplumsal alanda oluşan değişim, dönüşümü farklı renkler çerçevesinde görmektedir. Zamansal döngü içerisinde oluşan değişimi toplumsal yapıdaki yenilikler üzerinden ele almaktadır. Toplumsallık bağlamında yenilik farklı anlamlara ve düşüncelere tekabül etmektedir. Sosyolojiyi oluşturulan bu farklılıkları toplumsallığın gözünden aktarılmayan, gözün arka planında saklanan düşünceleri farklı perspektifte sunduğu söylenebilir. Sosyoloji; yaşam alanı içinde renklerin kontrast bir yapıda olduğu düşüncesiyle hareket etmektedir. Bu kontrast durum toplumsal alanda sistemsel şekilde edinilen bir öğretilerdir. Oluşturulan öğretiler zamanın akışı içinde belirlenen normlar çerçevesinde bir değişimden geçmektedir. Toplumsal alanda zamansal akış içinde oluşan bu değişimi; modern çağ perspektifinde ele alınmaktadır.

Geleneksel yaşamdan kopuşu ya da elini eteğini çekmeyi temsil eden modern çağ; birçok kaybolmayı da beraberinde getirmektedir. Modern yaşam; toplumsallığın bünyesini önce kaybolmasına ve ölmesine izin verdi sonra yeniden doğmasına sebep oldu. Toplumsal bağlamda doğum hiç bu kadar etkili ve sürekli olmamıştı. Bu yüzden toplum bilinmeyen ve sürekli devam eden bir yola girmiştir. Etkisi bir anda olmakta ve aynı anlık çerçevesinde hızlı bir şekilde değişmektedir. Hız çerçevesinde oluşumunu sürdüren modernlik; insanların yaşam tarzlarını, hayata bakış açılarını ve düşüncelerini tümüyle değiştirmektedir. Fakat bunu yapma şekli kalıcı bir süreç bağlamında olmamaktadır. Ana paradigmasını kalıcılıktan uzak bir şekilde oluşturmaktadır. Bu sebepten dolayı modern yaşam sürekli değişim ve dönüşüme hazır bir yapıdadır.

Değişime hazır şekilde programlanan beyinler ve bedenler, modernliğin hızına oranla aynı hızda ilerleme göstermektedir. Aslında aynı hızda ilerleme kaydetmek zorunda bırakıldığı söylenebilir. Çünkü hızı takip edemeyen ya da gerisinde kalan bir birey; gündelik hayatın ve çağın ilerleme boyutunda hep gerisinde kalacaktır. Örneğin; belli bir şehirden başka şehre kalkan tren gibi düşünülebilir. Trenin gerisinde kalanlar sürekli ilerleyeceği veya gideceği yeri kaçıran kişi olarak kalmaktadır. Treni kaçırmamanın yolu; zamanı iyi değerlendirmek ve yapacağın işi önceden zamana göre ayarlamaktan geçmektedir. Bu yüzden modern çağın hızına erişmenin yolu aynı oranda zamanı ayarlamaktan ve kontrol etmekten geçmektedir. Bunu sağlamanın yolu ise

modern çağı en aktüel şekliyle takip etmek ve yaşamaktan geçmektedir. Bu sebepten dolayı hızlı ilerlemek hızlı yaşam boyutunu meydana getirmektedir.

Hızın boyutunda hızlı yaşamın mekanizmasını sürdüren modern birey; gündelik hayatını bu hız boyutuna göre ayarlamaktadır. Bu yüzden bireyin kafasında oluşturan; ne kadar hızlı hareket edersen o kadar iyi yaşarsın ve mutlu olursun düşüncesi empoze edilmektedir. Yavaş ve ağırlığa düşman olan modernlik; yaşamsal boyutta mutlu olmanın sırrını hızdan geçtiğine inanmakta ve bireylerin beyinlerine kodlamaktadır. Geçekten mutlu olmanın ve iyi yaşamın sırrı hızdan mı geçmektedir? Yoksa oluşturan bu metafor tüketimime mi teşvik etmektedir? Gibi sorular halen sorunsallığını sürdürmektedir. Bu sorulara sosyolojik perspektiften cevaplandırılmaya çalışıldığında; modern tüketim çağın gizli yüzü karşımıza çıkmaktadır.

Tüketimin yüzü; gizli olma durumunu profesyonel şekilde saklamaktadır. Toplumsal alanda sunulan tüketim; üstü örtülü bir şekilde bireyin beynine kodlandığı söylenebilir. Bu yüzden tüketim; gündelik hayatın vazgeçilmez unsuru olarak ve yaşamın olmazsa olmaz boyutunda kendine yer edinmiştir. Modern gündelik yaşam içinde tüketim hızını süreklilik boyutundan almaktadır. Sürekli olma boyutunda en yeni olma hali içinde varlığını sürdürmektedir. Bundan dolayı birey; toplumsal alanda tükettikçe varlığını göstermekte ya da var olmaktadır. Tüketim dışında kalan bireyler; toplumsal yaşam alanında görünmeme durumuyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Toplumsal görünürlük hali aldığın, giydiğin ve gezdiğin yerlerle sınırlı kalmaktadır.

Görünmeme duygusu modern bireyde; korku ve müphemliğe yol açmaktadır. Korku ve müphemlik sınırları içinde kalmaktan korkan birey; bu durumdan kurtulmanın yollarını aramaktadır. Belirsizlik hali modernliğe yapışmış durumdadır. Aslında müphemlik modernliğin bir ürünü ve sonucu olarak görülebilir. Müphemlik hali; modernliğin katı ve akışkan evresinde farklı algılanmakta ve farklı şekilde yorumlanmaktadır. Katı modern dönem içinde müphemlik hali varlığı olmaması gerektiğine ve ondan kurtulmayı amaçlamaktadır. Akışkan modern yaşam içerisinde bir yaşam tarzı olarak bakılmaktadır. Başka bir deyişle akışkan yaşamla özdeş şekilde olduğu söylenebilir. Bu yüzden belirsizlik hali yaşamın var olan bir parçası ve olağan bir durum olarak görülmektedir. Sıvılaşma durumunda belirsizlik halinin anlamı ve yorumu da akışkanlaşma durumunda kendine yer ayırmıştır. Her anlamın ve düşüncenin

sıvılaştığı, aktığı bir durumda homojen bir yapının oluşması daha hızlı ve kontrollü şekilde olmaktadır.

Günümüz yaşam tarzı akışkan dönem içinde olduğundan dolayı; gündelik hayatı da etkilemektedir. Gündelik hayat önce modernliğin ilk evresindeki değişimden geçti, daha sonra akışkan modernliğe göre şekillendi, günümüzde bu şekillenme etkisi halen devam etmektedir. Akışkan yaşam içinde şekil alması ya da belli kalıba sokulması imkânsız bir durumdur. Çünkü modernliğin ruhunda; yeni oluşan ve henüz var edilmeyen yeniliklerine göre değişmek zorundadır. Gündelik hayatın değişimin ve dönüşümün temel sebebi; toplumsal alanda modernliğin görünürlük alanını oluşturmasından kaynaklanmaktadır.

Modernlik; kendi varlığını gündelik hayat üzerinden göstermektedir. Bu var olma fikrine henüz bir son ya da sonuç yazılmamıştır. Sonu belirsizlik çizgisinde ilerlemektedir. Bu yüzden bu çalışmada modernliğin var olmasının ve gündelik hayatın yeniden inşası üzerinden modernliğin anlamını ve gündelik hayatla kurduğu bağı yeniden ele alındı. Modernliği ele alma şekli olarak Zygmunt Bauman perspektifinde; katı ve akışkan modernlik dönemindeki gündelik hayatın değişimi üzerinden sosyallik türleri; beden, gözetim ve sosyal ağlar bağlamında ele alınmaktadır. Çünkü katı ve akışkan modernite bireyin gündelik hayatını doğrudan etkilemekte ve değiştirmektedir. Gündelik hayatı ele alış tarzında Henri Lefebvre'in düşünceleri ve bakış açısı hâkim olmaktadır. Çünkü gündelik hayatı anlama, açıklama ve yorumlanmasında Henri Lefebvre'in düşüncelerine yer verilme durumu olmadığı zaman; gündelik hayatı açıklama kısmında eksik bilgi aktarımı olur.

Günümüz yaşam koşulları içerisindeki gündelik hayatta akışkan modernlik hâkimdir. Akışkan zamanın içinde yaşayan bireyler; modernlik çerçevesinde önüne sunulan seçenekler dâhilinde bir yaşam sürdürmektedir. Bu seçenekler çerçevesinde özgürlüğünü ve güvenliğini oluşturmaktadır. Güvenlik ve özgürlük konusu insanlık için var olduğundan bu yana önemlidir. Önemli olmasının yanı sıra bireylerde yoğun bir kafa karışıklığını barındırmaktadır. Güvenlik ve özgür olma istemi zamansal boyutta anlam değişimine uğrayarak bugünkü anlamını oluşturmaktadır. Bu yüzden katı ve akışkan modernite evresinde farklıklar oluşmuştur.

Akışkan modernitede; özgürlük, serbest olma durumunun yerine güvende olma düşüncesi birinci sırada kendisini var etmektedir. Akışkan gündelik hayatta güvende olma ve güvenliği sağlamasında özgürlüğünden feda edilmektedir. Çünkü güvenlik ve özgürlük birbiri içinde zıtlıklar barındırmaktadır. Özgür olmak ve güvende olma durumu birlikte var olamazlar. Özgürlük isteyen bir birey güvende olma durumundan mahrumdur, güvenlik isteyen birey ise özgür olma durumundan mahrum şekilde yaşamaktadır. Bireye sunulan iki seçenek arasında seçim yapılması istenmektedir. Günümüzde yaşanan modernlik içinde birey; güvende olmayı arzulamaktadır. Çünkü akışkan zamanda belirsizlik sarkacından kalan birey kurtuluş yolu arayışı içindedir. Bu yüzden birey güvenliğini sağlamak için özgürlüğünü kısıtlamaktadır ya da vazgeçmektedir. Bu kısıtlamanın getirdiği memnun edici durum kazanılan güvenlidir. Güvenliğini kazanan ya da elde eden bireyler; modern hayatın korkularını bir nebze yatıştırmaktadır. Fakat güvende olma hali sürekli ve kalıcı olma durumundan yoksundur. Çünkü her an her şey değişebilme gücüne sahiptir. Bu değişim içinde güvenlik durumu da etkilenmektedir. Bu yüzden birey güvenliğini süreklilik çerçevesinde koruma altına almak için dış etkenler tarafından oluşturulan durumları kabul etmektedir.

Modern bireyin güvenliğini sağlama ve korumaya almak için gözetlenmeye maruz kalmaktadır. Gözetim güvenliği sağlamak için atılan ilk adımdır. Bu yüzden gözetlenmek gündelik hayatta olağan bir durumdur. Akışkanlaşan zamanda gözetim sistemi daha yoğun şekilde ve serbest hareket etmektedir. Bu yüzden gözetim; başka modelde gündelik hayatta varlığını sürdürmektedir. Değişimden etkilenen gözetim bireylerin isteği doğrultusunda gözetleme imkânı bulmaktadır. Artık gözetlenme; başkasını gözetleme ve başkasının bireyi seyretme, takip etme durumuna dönüşmektedir. Günümüz yaşam koşullarında ikili bir gözetleme modeli yaşanmaktadır. Bu gözetleme durumunun aktif olduğu alanlar sosyal ağlardır.

Karşılıklı şekilde seyretme durumu sanal ağ üzerinden oluştu söylenebilir. Oluşan sanal ağda; beğen ve beğenmeme durumuna göre görünürlük alanı oluşmaktadır. Bu yüzden modern zamanın görünürlük alanı bedenle oluşmaktadır. Bedenin anlam bulması ve varlığını devam ettirmesi görünürlük üzerinden farklı anlamlar çağrışım yapmaktadır. Modern zamanın bedensel anlamı; belirlenen formlar üzerinden düşünülmekte ve anlamlandırılmaktadır. Bu anlamlandırma modernitenin hızı ve

değişimi üzerinden dönüşmektedir. Bu hızın boyutsal çerçevesine göre barındırdığı anlamlar değişime uğramaktadır. Bu yüzden sosyolojik perspektifte modernite düşünölmeye, araştırılmaya ve eleştirel bir çerçevede bakılması gereken bir konu olarak arşivlerdeki yerini aldığı söylenebilir. Zamansal döngü içerisinde modernite; halen anlamlandırılmaya ve açıklanmaya devam edilecektir. Genel anlamda bu çalışmada açıklanmak istenen; modernitenin tanımıyla başlayan Zygmunt Bauman'ın akışkan modernite düşüncesi ve Henri Lefebvre'in gündelik hayat hakkındaki fikirleri baz alınmaktadır. Bu düşünceler çerçevesinde modern bireyin korkuları, belirsizlikleri, kafa karışıkları ve gündelik hayatın dönüşümü üzerinden eleştirel bir gözle tartışılmaktadır. Oluşan tartışma çerçevesinde günümüz yaşam tarzının bir fotoğrafı çekilmektedir. Bu yüzden bu çalışma bir fotoğraf niteliğinde görünürlük alanında belirginlik kazanılmaya çalışıldığı söylenebilir.

1. TEZİN KONUSU VE ÖNEMİ

Günlük yaşamda sözcüklerin anlamlarının karşılığı tam olarak ne ifade ettiğiyile ilgili bilinmezlik söz konusudur. Bu bilinmezlik durumu yaşansa da birey modern çağ içerisinde yaşamını aktif şekilde devam etmektedir. Modern yaşam içinde öncesi-sonrası sorunsallığı hâkim olmakta ve bu sürekli karşılaştırılmaktadır. Kentleşmenin etkisiyle ortaya çıkan modern yaşam şekli gündelik hayat içerisinde form değiştirerek var olmaktadır. Modernlik zaman içerisinde belli değişimler geçirmektedir ve bu değişimler boyutunda yeni anlamlar kazanmaktadır. Bu yüzden değişen zaman içinde modern bireyler; gündelik hayatta yeni formlar çerçevesinde toplumda var olmaktadır.

Sosyal bilimciler arasında modernlik, postmodernlik ve küreselleşme konularının öncüleri arasında görölen Zygmunt Bauman; modernliğin başlangıcını katı modernite olarak ele almakta ve katı modernliğin sonucu olarak günümüzde akışkan modernitenin hâkim olduğunu düşüncesindedir. Başka şekilde ifade edecek olursak modernliği evreler boyutunda incelemektedir. Zygmunt Bauman'ın sosyoloji alanında sürekli adından söz edilen bir düşünür olarak akışkan modernite görüşü günümüz düşünce dünyasında ses getiren bir çalışma olmuştur. Akademik dünyada yarattığı etkisinden dolayı önem arz etmektedir. Çalışmanın konusu; katı moderniteden akışkan modernliğe doğru değişen sosyal türlerini; beden, gözetim ve sosyal ağlar üzerinden

açıklayarak Henri Lefebvre'in bu sosyal türleri bağlamında gündelik hayatının değişimini belirtmektir. Gündelik hayat tartışmalarındaki sürekli değişimi modernliğin sarkacında ilerlemektedir. Çalışmanın "akışkan modernite ve gündelik hayatın yeniden inşası" perspektifinde ele alınan ilk çalışma olması nedeniyle akademik camiada önem arz etmektedir. Çünkü başka tezlerle benzer olmamasından dolayı sosyolojik bakış açısına yeni bir renk katacağını düşünmekteyim. Çalışmanın yeni bir konu olma özelliğinden dolayı sosyolojik bağlamda özgünlük alanını oluşturmaktadır.

2. TEZİN AMACI

Çalışmanın amacı; moderniteden akışkan moderniteye geçiş sürecinde değişen sosyallik türlerinin anlamlandırmak, kavramsallaştırmak ve tartışmaktır. Yeni sosyalliklerin, önceki medeniyetlere ait ilişkilerden nasıl farklılaştığı, Zygmunt Bauman'ın eserleri incelenerek açığa çıkarılmaya çalışılacaktır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte daha fazla enformasyon, daha fazla iletişim, üretkenlik ve hızda artış meydana gelmiştir. Başlangıçta sınırsız iletişim ve özgürlüğün olduğu düşünülürken süreç tersine dönmüştür. Bireyin özgürlüğü tehlikeye girmiştir. *Panoptikon* modelinde olduğu gibi sınırsız kontrol ve gözetim meydana gelmiştir.

Hayatın her alanında aşırılığa alışan akışkan modernite insanı, günlük hayatta aşırılıklarını sürdürmektedir. Gündelik hayatta modern birey; hareket noktalarının sınırsızlığını yaşamaktadır. Bu sınırsızlık boyutunda gözetlenmekte ve denetlenmektedir. Gözlem altına alınan bireyler toplumsallıkta sınırsız hareketliliğinin sınırlı alanları içine sınırlandırılmaktadır. Bedenler makine gibi kontrol altında tutulmaktadır. Makineleşen bedenler; sistemsiz kontrol mekanizmalarının gerektiği şekilde hareket etmektedir. Beden görünürlük alanını toplumsal kodlamalarla çerçevesinde oluşturmaktadır.

Modern toplumlar kontrol mekanizmalarını denetleme gücüne sahiptir ve bu zamansal döngü içerisinde yeni alanlara kaymaktadır. Bu alanları birey sosyal ağlar üzerinden yeni edinilen kimlik üzerinden inşa etmektedir. Kimlik modernlik içinde hızlı değişime uğramaktadır. Modern birey anlık, değişebilen kimlikleri kullanmaktadır. Bugün önem, değer kazanan kimlik yarın önemsiz bir anlam atfedebilir. Modern birey inşa ettiği kimliğini sosyal ağlarda; istediği profilde kendini tanıtabilmektedir Arzu ettiği şekilde görünme özgürlüğüne sahiptir. Modernliğin oluşturduğu yeni alanlar

içinde gündelik hayatta etkilenmektedir. Toplumsal dönüşüm sürecinde gündelik hayatta paralel şekilde değişime uğramaktadır.

Çalışmamızda daha çok üzerinde duracağımız konu katı moderniteden akışkan modernliğe değişen bireylerin ilişkileri, korkuları, farkında olmadan içinde bulunduğu gözetim ve denetim mekanizmalarıdır. Denetim mekanizmaların gündelik hayattaki yansımaları farklılığa sebep olmaktadır. Çünkü kontrol edilemez bir hız herkesi esir almış gibi görünmektedir. Bu durumun korkunç yanlarından biri, bireyin hayatına her şey girmektedir. Bireyin yaşamına giren her türlü şeye anlamlandırmadan ya da anlam vermeden işlevselliğini kaybetmektedir. Bu yüzden birey anlık boyutta ve hızlı bir ilerlemeye maruz bırakılmaktadır. Oluşan bu hızlı ilerlemeden dolayı akışkan modern insanı giderek daha ürkek, daha tedirgin ve içe dönük bir hayat yaşamaktadır. Bu tedirginlik korkuyu beraberinde getirmektedir. Bu yüzden tedirginlik durumunu güvenlik boyutuyla açıklamaktadır. Bu çerçevede çalışmada ele alınan modern yaşamın boyutlarını açıklama, tartışma yönünden sosyoloji dünyasında yeni bir soluk getirmesi ve özgün bir konu olmasından dolayı önemlidir.

3. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Tarihsel zaman sürecinde değişen teknoloji ile beraber mekânın anlamı da değişime uğramaktadır. Bu değişimlerle beraber sosyallik türlerinde değişmeye uğramıştır. Teknolojik gelişmelerle birlikte değişen sosyallik türleri yeni toplumsal alanlar yarattı. Yeni oluşan alanlarda; güven, bağlılık ve gizliliğin yerini saydamlık, güvensizlik ve geçirgenliğe bıraktı. Güvensizliğin hâkim olduğu toplumsal alanlarda, birey neye güvenmesi gerektiğinin sorunsallığı içinde yaşamını idame ettirmektedir. Bu değişim bireyin hayatında güven problemini oluşturmakta ve hayata nasıl tutunacağıyla ilgili müphemlik yaşamaktadır. Bireyi etkileyen bu hızlı değişim; gündelik hayatta birey ayak uydurmakta güçlük yaşasa da hıza devam etmek zorunda bırakılmaktadır. Bireyin hayatında olan tüm durumları etkisi altına alan bu hız; her şeyi değiştirmekte ve dönüştürmektedir. Bu değişim ve dönüşümün yerine yenisini koyup ilerlemektedir. Toplumsal alanda eskinin yerini anlık tatmin ve hazlar almaktadır. Birey toplumsal yaşam içinde hızlı değişen durumlardan etkilenerek anlık tatminler arayışında olmaktadır. Bireyin haz kodları yeni tatmin arayışını hızlandırmaktadır. Haz arayışları ve değişimler müphemliği üretmektedir.

Gündelik hayat içerisinde oluşan müphemlik; bireyin hayatında belirgin bir role bürünmüştür. Belirginlik alanı içinde müphemlik; hızlı ve kapsamlı biçimde yayılmaktadır. Bu hız kapsamı içinde Bauman'ın modernlik perspektifi doğrultusunda yeni toplumsal alanlar oluşmaktadır. Bu toplumsallık içinde yeni yaşam alanlarında müphemliğin rolü değişime uğramasına rağmen bitmişlik söz konusu değildir. Bauman perspektifinde modernliğin; katı ve akışkan dönemlerine ayrıldığı ve bu dönemler içinde müphemliğin hal değişimine uğradığını görülmektedir. Örneğin; katı modernlik için müphemlik; bir düşman niteliği taşımaktadır. Ondan kurtulması ve yok edilmesi gereken bir durum iken akışkanlık içinde müphemlik bir yaşam şeklini temsil etmektedir.

Modern bireyler; müphemliğin sirayet ettiği toplumsal alanda katılık-akışkanlık dikotomisi gündelik hayatlarını idame ettirmektedir. Bu toplumsal alanların değişimi ve hızı çerçevesinde yeni oluşan toplumsal yaşam alanlarına da belirgin şekilde hissedilmektedir. Bu yaşam alanları facebook, instagram ve diğer sosyal ağ sitelerini barındırmaktadır. Bu alanlarla birlikte toplumsallık yeni ve farklı bir yöne geçiş yapmaktadır. Bu yüzden toplumsallık yer değişimi yaşamaktadır.

Yer değişiminin yaşandığı alanlarda, modern birey yaşam formlarını değişim süzgecinden geçirmektedir. Bu değişim süzgeci bireyin gündelik hayatta olan her durumunu eski ve yeni olarak nitelendirmektedir. Eski ve yeni olarak ifade edilen durumlar, sabitlik durumunda uzak ve hızlı bir mekanizma içinde yeni anlamlara bürünmektedir. Bugün aktüelliğini koruyan şeyler yarın eskimiş ve çöpe atılması gereken durumlara dönüşmektedir. Bu güncellik bireyin hayatında sadece gündelik alanları içinde değil aynı zamanda bireylerin ilişkilerine de yansıtılmaktadır. Örneğin; sosyal ağlar içinde oluşan arkadaşlık ilişkilerinde kalıcılığın ve değerlerin tek tuşa indirgenmiştir. İstemediğiniz ve sıkıldığınız insanları tek tuşla silebilmekteyiz ya da bir engel tuşuna bakmaktadır. Bu tercih bireyin elinin altındaki klavye tuşuna kalmış bir durumdur. Bu yüzden yeni yaşam alanlarında kalıcılık durumu söz konusu değildir. Kalıcılığın yerini anlık durumlar almaktadır.

Kalıcılığın yerine geçen anlık durumlar tüketimi meydana getirmektedir. Tüketim bireyler arası ilişkinin formunu değiştirmektedir. Tüketim modern yaşamın içine hızlı şekilde yayılmaktadır. Modern yaşamda ne kadar tüketirsen görünürlük

alanın o kadar belirginleşmektedir. Bu yüzden sürekli bir tüketim alanı oluşmaktadır. Bu tüketim alanı görünürlük alanlarımızın her yerinde aktif şekilde yaşanılmaktadır. Tüketim anlık hazların doyurulmasında bir rol görevi görmektedir. Tüketim bireylerin özel ve kamusal yaşamında belirginlik kazanmaktadır.

Modernliğin katılık-akışkanlık durumları arasında gündelik hayatın yaşamı değişime uğramaktadır. Tüketim bu değişim içinde farklı formlarda var olmuştur. Gündelik hayatta bu şekillere göre değişiklik yaşamaktadır. Çalışmanın temel problemi; Zygmunt Bauman'ın katı modernlikten akışkan modernliğe geçiş aşamasında değişen durumlarını Henri Lefebvre'in gündelik hayat bağlamında eleştirileri çerçevesinde ele alınmaktadır. Katılık-akışkanlık dikotomisi bağlamında değişen gündelik hayatı beden, gözetim ve sosyal ağlar çerçevesinde yorumlanmaktadır. Çalışma gündelik hayattaki değişimin modern bireyin yaşamına yansımaları üzerinde ilerlemektedir. Bu yüzden bu çalışmanın temel amacı Zygmunt Bauman'ın kavramsallaştırdığı akışkan modernite ve Henri Lefebvre' in gündelik yaşam kavramsallaştırması üzerinden; modern, modernite (modernlik), modernleşme ve modernizm nedir? Sorusu ile başlangıç yapılacaktır. Çünkü bu kavramları birbirinden ayırmak teorik açıdan toplumsal hayatın içinde oluşan değişiklikleri ya da olmuş olan dönüşümlerin temel amacının ne olduğuyla ilgili bilgiler daha net şekilde görünecektir.

Modernite kavramının barındırdığı anlam açıklama kısmından sonra gündelik hayat ve gündelik hayatın modernlikle bağlantı noktası nedir? Sorusu bağlamında bir gündelik hayatın ne olduğuna dair açıklama yapıldıktan sonra modernliğin gündelik hayata yansımaları ve birbirleriyle olan bağlantısı açıklanmaktadır. Bu bağlamda ele alınımından sonra modernitenin Zygmunt Bauman perspektifinde ayırması birinci ayağını oluşturan katı modernliğe açıklık getirilecektir. Katı modernliğin tanımı ve modern gündelik hayatın inşa süreci içerisindeki aşamaları nelerdir? Sorusu çerçevesinde aslında modernliğin ilk basamağına değinilmektedir. Bu arada katı modernliğe değinildiğinde modernitenin zaman içindeki değişimini nasıl bir farklılık gösterdiğine dair bilgi edinmiş oluyoruz. Bu değişim bağlamında modern gündelik hayatın oluşmasında; modern öncesi ve modern sonrası yaşam tarzlarındaki farklılıkları modern yaşamın getirdikleri ve değiştirdikleri hakkındaki değişikliklerini ana kaynağının ne olduğuna genel açıklama yapılmaktadır.

Çalışmanın son kısmına gelindiği zaman; Henri Lefebvre'in gündelik hayat eleştirisi ve Zygmunt Bauman'ın akışkan modernitenin tanımı nedir? Sorusuyla aslında konun özünü oluşturan temel fikrinin odak noktasına varılmaktadır. Çünkü bu çalışmanın referanslarını oluşturan Zygmunt Bauman'ın akışkan modernite ve Henri Lefebvre'in gündelik hayatının açıklamasına dair ya da eleştirilerini ele alınmaktadır. Çünkü toplumsal yaşam içerisinde modernitenin şekil alması ya da değişim sürecinde gündelik hayatı aynı oranda etkileşiminde ne gibi faktörler olduğunu açıklamaya çalışılacaktır. Çalışmanın son kısmının üçüncü başlığında; gündelik hayatın katı-akışkan modernlik dikotomisi bağlamında oluşan toplumsal yaşam alanlarında; beden, gözetim ve sosyal ağlar içindeki değişimi nedir? Perspektifinde bakılan son başlık; katı ve akışkan dönem arasında oluşan farklılıkları beden, gözetim ve sosyal ağlara ilişkilendirilmesinin temel sebebi modernitenin değiştirdiği formlar içerisinde bedene yapılan müdahaleler, her durumda gözetleme, kontrol etme ve seyretme hali içindedir. Oluşan gözetleme hali; sosyal ağlar içinde yeni var edilen toplumsal alanlarının içinde yaşamını sürdüren bireylerin gündelik hayatlarının hangi oranda gerçeklik halinin yansıtılmasına değinilmektedir.

Sosyal ağlarda gözetleme durumunun bilinen anlamın dışında yeni bir anlam kazandığı söylenebilir. Bu yüzden günümüz gündelik hayatı içinde sosyal ağların aktif durumda olmasından dolayı önemli bir yere oturmuştur. Bunun önemli bir hale gelmesinin temel sebebi; modern yaşamın değişimine ve normlarına bağlıdır. Bu değişim toplumsal hayatın yeni bir alana kaymasına ve yeniden oluşturulan kural çerçevesinde bir toplumsal alan oluşturmuştur. Bu yüzden çalışmanın genel perspektifi yukarıda belirtilen sorular ve açıklamalar çerçevesinde cevapları bulacaktır. Bu cevaplama ve tartışma süreci dört zemin üzerinden açıklanmaya çalışılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYOLOJİK BİR ÇERÇEVE OLARAK MODERNİTE

Modernlik; toplumsal alanlar için önem atfetmektedir ve bireyin gündelik hayatının odak noktasını oluşturmaktadır. Modernliğin yayılmasıyla birlikte modern hale gelen birey; modernliği hayatının tüm alanına nüfus ederek gelişimini sağlamaktadır. Bu yüzden toplumsal perspektiften modernlik önemli yer kaplamaktadır. Çünkü modernlik toplumsal değişimin temelini oluşturmakta ve aynı zamanda modernlik odak noktasını dönüşüm üzerinden kurarak ilerlemektedir. Modernlik sürekli yenilenen bir dönüşümü barındırmaktadır. Başka bir deyişle modernliğin temeli değişimden oluşmaktadır. Sosyolojik bir perspektifte “modern, modernite (modernlik), modernleşme ve modernizm” kavramlarına bakıldığında birbirine yakın anlamlı kavramlar olarak görünebilir fakat anlamsal olarak farklılıklar içermektedir. Bu yüzden bu bölümde modern, modernite(modernlik), modernizm ve modernleşme kavramlarının anlamını, ne zaman ortaya çıktıklarını ve birbirinden ayrılan noktaları açıklanacaktır.

1.1. MODERN

Modern sözcüğünün sözlük anlamına bakıldığı zaman; *modo'dan* türetilen bir kelime olup, “hemen, şimdi” anlamına gelmektedir (Ateş, 2013: 3). Modern sözcüğü Latince kökeninden türemektedir. Latince kelime *modernus* olarak geçmektedir. Modern sözcüğü yeniye ifade etmekte ve yeniye anlatmaktadır. Modern kavramı zamansal süreç içinde sürekli değişim içinde olsa da kendisini eskiden yeniye geçişin bir sonucu olarak görmekte ve Antik çağ ile kendisi arasında bağlantı içinde olan dönemlerin bilincini dile getirmektedir. Anlamsal boyutta yaptığı çağrışım ise; eski ile yeni arasındaki ayrımını belirtmektedir.

Habermas, Latince *modernus* biçimiyle kelimenin tarihsel sürecinin ilk kez 5. yüzyılda Hıristiyan dönemini Romalı ve *pagan*(putperest) geçmişinden ayırmak için, eskiden yeniye geçişi temsil etmek için kullandığını ifade etmektedir. Modern kelimesi kimi zaman Rönesans dönemiyle kimi zaman ise 17. Yüzyıl Fransa'sıyla sınırlı tutulmaktadır. Tarihsel boyutta modern kelimesini sadece Rönesans dönemiyle sınırlı tutmak eksik ve çok dar olur. Ancak Habermas'a göre; tarihsel süreç içinde insanların kendilerini modern olarak değerlendirme sürecinin 12. yüzyılla başladığını ifade

etmektedir. Bu açıklamayla modern sözcüğü, hep yeni bir dönemin bilincini yansıtmaktadır (Habermas, 1994: 31-32).

Modern kavramının sözlük anlamının Türkçedeki karşılığına ve anlamına bakıldığı zaman ise; yaşanan dönemi ifade etmek için çağdaş, çağcıl olan her çağ için ‘şimdilik ya da zamanelik’ olan durumu ifade etmektedir. Bu yüzden modern kelimesinin esas noktasını belirleyen durum; dün olan modern dünyada bir kayıptır. Zamansal çerçevede dün yaşanan durumlar bugünün zamanında yok olmuştur bakış açısıyla ilerlemektedir. Modern zamanın ifade etme biçimi dakikliğiyle dikkat çekmektedir. Zamanın her an elimizin altından uçup gittiği, her şeye yetişme isteğini barındıran bir durum olarak kendini var etmektedir. Yetişme arzusundan dolayı modern zaman ‘yarın tanrının değil insanın kendisinin üreteceği bir gün’ olarak görülmektedir (Şimşek, 2014: 4-6). Bu yüzden Berman modern zamana ait bireyin yapabilecekleri üzerine düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Modern olmak, bizlere serüven, güç, coşku, gelişme, kendimi ve dünyayı dönüştürme olanakları vaat eden ama bir yandan da sahip olduğumuz her şeyi, bildiğimiz her şeyi yok etmekle tehdit eden bir ortamda bulmaktır kendimizi. Modern olmak, Marx’ın değişimiyle “katı olan her şeyin buharlaşıp gittiği” bir evrenin parçası olmaktır.” (Berman, 1994: 27).

Yukarıda ifade edildiği üzere modern çağda yaşamını sürdüren modern birey elindeki her şeyi yapma ve dönüştürme gücüne sahiptir. Ancak bu değişim ve dönüşümler içinde elinde bulunanları kaybetme seçeneği de bulunmaktadır. Değişimin başlangıcı ya da modern zamana geçiş olarak geleneksellikten kopuşa dayanılmaktadır. Geleneksel kopuşun ifadesi Ortaçağ skolastik anlayışın yerini rasyonel ve pozitivist görüş hâkimiyetine geçilmiştir (Çetin, 2010: 23). Bu geçiş aşamasında Aydınlanma düşüncesi önemli bir yere sahiptir.

“Aydınlanma (Almanca: Aufklärung, İngilizce: Englihtenment ve Fransızca: Eclaircissement veya Le siecle de Lumiere) deyince 18. yüzyılda, gerçekleşmesi ve sonuçları itibariyle hem Amerika hem de hemen hemen Avrupa’nın her tarafında etkili olan, geleneksel olarak İngiliz Devrimi’yle başlatılıp. Fransız Devrimi’yle bitirilen felsefi bir hareket ve daha da önemlisi, bu hareketin sonuçlarıyla belirginlik kazanan toplumsal ve siyasi bir sürece göndermede bulunuyoruz. Kısaca bir idea ve bir süreç olarak Aydınlanma, tartışma nesnemiz. Bu hareketin amacı, insanları, esasta “kötü”, bu nitelikle “köleleştirici” olduğuna inanılan mit, önyargı ve hurafenin (dolayısıyla da bunları üreten ve kurumsallaştırdığı varsayılan kurulu dinin) temsil ettiğine inanılan “eski düzen ”den kurtararak, yine esasta “iyi” ve “özgürleştirici” olduğu çekincesiz kabul edilen “akıl düzeni”ne sokmaktır. Aydınlanma’nın entelektüel yapısında aklın düzeni, bütün insanlar için a priori

olarak iyi addedilen bütün öğeleri kapsamaktadır. Dolayısıyla her türlü felsefi ve toplumsal proje akla ve akılla ya da akılda somutlaşan ilkelere yaslanmak zorundadır. Bu nedenle Aydınlanma aynı zamanda Akıl Çağı olarak da adlandırılmaktadır.” (Çiğdem, 2017: 15-16)

Yukarıda ifade edildiği üzere Aydınlanma düşüncesi akıl üzerine kurulmuştur. Çiğdem’e göre; Aydınlanmayı ortaya çıkaran etken insanların kendi hür iradesiyle aklını kullanma yetisine dayandırmaktadır. Başka bir deyişle aklını başkasının etkisi olmaksızın özgür bir çerçevede düşünme ve kullanmasına dayanır (Çiğdem, 1997: 56-57). Böylece skolastik dönemde hâkim olan Tanrı ve din kavramı yerini insana ve rasyonel akla bırakmıştır. Bu yüzden modern dünyada din olgusu geleneksel dönemdeki önemini yitirmiştir. Toplumlar modern yaşama geçmeden önce bir toplumda bireyin edindiği toplumsal konumdan söz etmek pek mümkün değildi çünkü modern öncesi toplumda bireyden çok bireyin içinde olduğu cemaat ya da topluluk önemliydi. Fakat modern anlayış bireyi temel alarak en üst düzeye taşımıştır. Birey bu edindiği konumu akıl yoluyla sağlamakta ve ön plana çıkarmaktadır (Çetin, 2010: 23-24).

Birey akılsal yolla edindiği konumu gün (saati saatine, dakika...) içerisinde değişime geçirebilir ya da isteği doğrultusunda dönüştürme gücü elinde bulunduran bir güce sahiptir. Fakat her an olumlu giden şeylerin olumsuz olma ihtimaliyle gündelik yaşamını sürdürmektedir. Çünkü modern yaşam içerisinde modern birey olma koşulu; geleneksel ve kalıplaşmış toplumsal normların karşısında özerklik talep etmek, kendi hayatını düzenleme hakkına sahip olmak demektir. Modern zaman içinde geleneksel kalıplar ya da her topluma göre değişen ve oluşturulan kültürel durumlar çerçevesinde oluşturulan koşullar altındaki yaşamdan sıyrılmak demektir. Çünkü modern yaşam içinde heterojen yapı mevcut değildir. Bunun yerine hedeflenen homojen bir yapı inşa etmek ve bu çerçevede ilerlemektedir. Oluşan bu değişiminden dolayı dünle ile bugünün ayrımı önemli hale gelmektedir. Genel olarak modern kavramının anlamı toparlayacak olursak modern olmak; düne ait olmayan, yaşanılanların dünde kaldığı ve yarının başka metotlarla ele alınıp yeni bir dünyada yaşamak demektir (Yıldırım, 2009: 382-383).

Oluşturan yenedünya düzeninde; toplumsal ve kişisel yaşam sürekli bir çözümlenme ve yenileme içinde olmaktadır. Çünkü modern olmanın kalbini yenilik oluşturmaktadır. Onun için zamansal boyutta dün, bugün ve yarının anlamı

farklılaşmakta ve yeni anlam kazanmaktadır. Modern olmanın en önemli yolu; bugünü önemsizleştirerek yarına odaklı ve şimdiki(şuan) zamanın anlamının gelecekte saklı olduğu düşüncesi içinde hareket etmekten geçmektedir (Berman, 1994: 460).

1.2. MODERNİTE

Modernite bünyesinde modernlik anlamını barındırmaktadır. Başka bir deyişle, modernite ve modernlik kavramları Türkçe 'de çok yakın anlamda ya da aynı anlama gelecek şekilde kullanılmaktadır. Bu iki kavramı ayrı şekillerde kullanırsak diğerine de çağrışım yapmakta olduğumuzu belirtmek gerekir. Modern kelimesinden türeyen kavram veya kavramlar moderni bir süreç ve bir durum olarak belirtmektedir. Modernitenin düşünsel ve toplumsal bağlamını tek bir boyutla ele almak hatalı bir durumun ortaya çıkmasına sebebiyet verir. Bu yüzden modernliği çok boyutlu şekilde; zihinsel, epistemolojik, entelektüel, sosyal, ekonomik ve siyasal değişimleri çerçevesinde ele alıp ve bu sınırlar dâhilinde açıklamak daha doğru olacaktır (Şimşek, 2014: 7-9).

Modernlik tarihsel sürecini müphemliğe çağrışımında bulunarak var olmakta ve varlığını sürdürmektedir. Modernlik kavramı üzerinde yoğun bir müphemlik hâkimdir. Bu müphemlik ortamında varlığını devam ettirmektedir (Ateş, 2013: 3). Müphemlik içindeki modernite kavramı bireyde aklı ön plana çıkartarak dinsel (cennet geleceği) ve geleneksel olanın geri planda bırakılarak aklın öncelik kazandığı tarihsel dönemi ifade etmektedir. Bu tarihsel dönemde; toplumsal yaşam alanında görünürlük alanı oluşturulan ekonomik sistemlerin ve bilimsel gelişmelerin insan yaşamı üzerinde yarattığı yeni yaşam olanaklarını modernite olgusuyla ifade edilmektedir (Şahin, 2013: 10).

Modernliğin genel tarihsel sürecine bakıldığı zaman; 17. yüzyılda Avrupa'da başlayıp günümüze kadar varlığı devam etmektedir. Modernite zamansal süreç içinde dünyayı etkisi altına alan toplumsal yaşam biçimlerine gönderme yapmaktadır. (Giddens, 2018: 9). Modernliğin etkileri dünya ölçeğinde hızla yaygınlık kazanmış ve halen kazanmaya devam ediyor (Çiğdem, 1997: 76). Moderniteye kabaca yaklaşıldığında sanayileşmiş bir dünya ölçeği olarak okunabilir ya da sanayileşmiş topluma karşılık gelen bir dönem olarak da anlaşılabilir (Giddens, 2010: 29). Modernite; sürekli değişme ve hayatın sonsuzluğuna çağrışım yapmakta ve hayatın sonsuzluğuna

dair vurgusundan dolayı Simmel modernitenin ilk sosyoloğu olarak görülmektedir (Mestrovic, 2011: 125).

Tam olarak modernite nedir ya da modernite kavramının anlamı neye çağrışım yapmaktadır? Modernite sözcüğünü kullanılarak ne ifade etmek isteniliyor ve başlangıç tarihi belli midir? Gibi sorular sıkça dile getirilir ve bunun üzerine düşünülür. Modernitenin başlangıç tarihi kimilerine göre; Reform, Rönesans ve Amerika'nın keşfine olarak düşünülmektedir. Kimilerine göre ise; bankacılığın kurulması, ulusal devletlerin doğması, burjuvazinin ve kapitalist pazarın meydana gelmesine dayandırmaktadır. Başka bir deyişle modernitenin tarihini bu oluşumlara dayandırılmaktadır. Başka bir kesim ise; Modernitenin ortaya çıkmasında belirleyici olan unsurun 17. Yüzyılın felsefi ve bilimsel devrim olarak görürler. Bu düşüncelerin hepsi kabul edilebilir fakat bu görüşler tek başına yetersiz kalmaktadır (Paz, 2011: 208). Bu yüzden modernitenin başlangıcını başka bir şekilde açıklarsak:

“Modernite din, felsefe, ahlak, hukuk, tarih, ekonomi ve siyasetin eleştirisiyle başladı. Modernitenin ayırt edici niteliği, ortaya çıkışının özel işareti, eleştiridir. Modern çağı oluşturan her şey araştırma, yaratı ve eylemin metodu olarak tasarlanan eleştirinin marifetiydi. Modern çağın temel fikirleri ve kavramları – ilerleme, evrim, özgürlük, demokrasi- eleştiriden kaynaklanmıştı. 18. yüzyılda akıl, eski rasyonalizmi ve aklın zamanla değişmeyen geometrilerini radikal bir şekilde dönüştürdüğü gibi, hem evrenin hem de kendisinin eleştirisini yaptı.” (Paz, 2011: 208).

Yukarıda dile getirildiği üzere modernliğin başlangıcını eleştiriye dayandırılmaktadır. Başka bir ifadeyle modernliği oluşturan her durum eleştiri sanatından geçmektedir. Berman ise modernliğin tarihini kademeli şekilde açıklamak amacıyla üç kısma ayırmaktadır:

“Kabaca 16. yüzyılın başlarından 18. yüzyılın başına denk uzanan ilk evrede insanlar, modern hayatı algılamaya yeni başlamışlardır; onlara neyin çarpmış olduğunu anlayamazlar henüz. Umutsuzca, el yordamıyla uygun sözcükleri bulmak için çırpınırlar; deneyim ve umutlarını paylaşabilecekleri modern bir kamu ya da camianın ne olabileceği konusunda pek fikirleri yoktur. İkinci evremiz 1970'lerin büyük devrimci dalgasıyla başlar. Fransız Devrimi ve onun etkileriyle büyük, modern bir kamu bir anda ve dramatik biçimde doğuverir. Bu kamu devrimci bir çağda; kişisel, toplumsal ve siyasal yaşamın her boyutunda altüst oluşlar ve patlamalar doğuran bir çağda yaşıyor olma duygusunu paylaşmaktadır. 20. yüzyılda üçüncü ve son evremizde, modernleşme süreci neredeyse tüm dünyayı kapsayacak kadar yayılmış; gelişmekte olan modernist dünya kültürü sanatta ve düşünce alanında göz alıcı başarılar sağlamıştır.” (Berman, 1994: 29).

Yukarıda ifade edildiği şekliyle modernliği üç evreye ayırırken dikkat edileceği üzere modernliğin ilk evresinde insanların; tam olarak ne ile karşılaştıkları ve ne olacağını tam olarak bilmedikleri bir durum ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Yani modernlikle birlikte geleneksel yaşam içerisinde edinilen kodların yerine yeni anlayışlar getirmektedir. Başka bir deyişle, toplumsal yaşam içerisinde yerleşen, benimsenen düşüncelerin ve yaşam şekillerinin geride bırakılması gerekir. Bu yüzden oluşan veya oluşturulan yeni yaşam alanına adapte olunmalıdır. Birçok sosyal bilimciler modernliğin tanımı yaparken üç evre kısmına tam olarak değinmeseler de genel çerçevesi bu doğrultuda olmaktadır. Sosyal bilimcilerin modernlik kavramı hakkında düşüncelerine baktığımız zaman; moderniteyi açıklama noktasında kimi bir proje şeklinde görmekte kimi ise bunu yeni yaşam tarzı içerisinde olumlu ve olumsuz yanlarına değinmektedir. Örneğin; Daniel Bell düşüncesinde modern zaman içindeki modernliğin ruhunu; insanların bireysel farkındalığın geçmişini yok edeceğini ve geleceğini kontrol edeceğinin düşüncesi hâkim olmaktadır. Modernlik; kesinlik sembolüyle doğup ve bu sembol altında görkemliğini devam ettirmektedir (Bauman, 2014a: 41-43).

Modern olmak, kesinlik sembolünün paradoksal ortamda var olmanın anlamına çağrışım yapmaktadır. Modernlik bireylere gelişme, kendini ve dünyayı değiştirme imkânı vermektedir. Kendini geliştirme ve dönüştürme imkânı çerçevesinde ilerleyen modernlik aynı zamanda elde ettiğimiz her şeyi yok etmekle tehdit etmektedir. Modernlik geçmişten kopartılmış ve hızlı bir şekilde kendisini var etme şekliyle ilerlemektedir. Bu hız içerisinde kök salamıyor; bir günden diğer güne geçiş sürecinde sadece ayakta kalmakla yetiniyor. Bu yüzden düne ya da geçmişe dönemiyor. Dönmemeye durumu içerisinde devam ettiğinden dolayı yenilenemiyor. Böylelikle modern yaşam içerisinde modern birey kendi öz benliğinden yoksun bırakılmaktadır. Bu yüzden modern birey, modern olma çabası içerisinde anlık üretilen arzuların peşindedir (Berman, 1994: 27-57). Anlık arzuların görünürlükleri toplumsal alanda oluşmaktadır. Modernlik içinde bu arzuların tatmini süreklilik esası üzerinden gitmektedir. Modern yaşam içinde mutlu ve huzurlu olmanın yolu; sürekli değişen durumlara ayak uydurmakta ve yeniliğe açık olmaktan geçmektedir.

Toplumsal alan içerisinde yaratmak istediği model, radikal bir değişimi benimsemektedir. Modern olmak artık eskiye ait olmayan ve başka metotlar

çerçevesinde yeni yaşam oluşturmakla özdeşleştirilmektedir. Bir taraftan özgürleştirmeyi hedeflerken diğer taraftan özgürleştirmeyi ve bağımsızlığı bastırmaktadır. Özgürleşme paradigmasını; disipline etmek ve kısıtlama yöntemi üzerinden varlığını devam ettirmektedir. Modernliğin kısıtlayan, sınırlandıran yapısının kamusal ve özel alandaki yansımaları modernliğin kültürel temelini oluşturan yaşam tarzlarının somutlaştığı toplumsal yaşam içinde bulmak mümkündür. Modern bireyler toplumsal yaşam içinde rasyonellik çemberinde yaşam alanlarını oluşturmaktadır (Odabaş, 2004: 15-20).

Modernlik toplumsal yaşam içerisinde kendisini var ederek belli düşünceler dairesinde kendi görünürlük alanını oluşturmaktadır. Modern düşünce insan merkezci olup insandan öte ve daha üstün bir ilke tanımamaktadır. Bu yüzden modern düşünceyi tanımlama biçimi olarak her şey insan merkezli perspektifi hâkimdir (Kaya, 2006: 200). Bu yüzden bireye odaklı modernite kavramının tanımlama temeline bakıldığı zaman; farklılaşmanın, bireyselleşmenin, sözleşmeye dayalı ilişkilerin, teknolojinin toplumları hâkimiyeti altına aldığı bir toplumsal yaşam şekli içinde ben merkezine odaklı bir şekildedir. Bireyin hareketlerinin sorumlusu olarak gene birey görülmektedir. Aslında modernliğin temel parametrelerini oluşturulan; endüstriyalizm, kentlilik, demokrasi, kapitalizm, bilimsel bilgi gibi yapılarıdır. Modernlik gelenekselliğin normalleştirilmesine ve normatif olana karşı bir yapıyı barındırmaktadır (Aslan ve Yılmaz, 2011: 98).

Simmel modernitenin özünü ifade etme biçimi; toplumlarda bilimsel teknolojinin görkemliliği ve modernliğin tantanası şeklinde ifade etmektedir. Bu tantana ortamında bireyde güvensizlik, belirsizlik ve huzursuzluk duygusu hâkimdir. İç güvenliğin ve huzurlu yaşamın yerini çaresiz bir telaşa bırakmıştır. Birey telaş içerisinde asıl mutluluğu ve güvenli yaşam arayışına girmektedir. Bu yüzden güvenli yaşam var mıdır veya varsa nasıl elde edilir? Gibi sorular etrafında dolaşmakta ve düşünmektedir, birey bu sorular etrafında belli bir sonuca odaklanmaktadır Fakat modern döngünün sonuçsuzluğuyla karşılaşmaktadır. Belli bir sonuca odaklı bir yaşam içerisinde olan birey; tam olarak istediğini elde etme noktasında yetersiz kalınca geçmişe özlem duygusu ön plana çıkmaktadır. Geçmişe özlem duygusu bugüne odaklanmamaktan kaynaklanmaktadır (Frisby, 2008: 23; Akt. Kaya, 2012: 117).

Bauman modern dönemin ve modernlik sürecinin başlangıcını 16. yüzyılın sonuna doğru ve 17. yüzyılın başında Avrupa’da görülen bir hareketlenme süreci içerisinde meydana geldiğini ileri sürülmektedir (Bauman, 2004: 201; Akt. Demirağ, 2006: 39). Bauman modernitenin toplumsal ve siyasal olarak var olmasını bahçe-bahçıvan metaforu ile açıklamaktadır. Vahşi kültürün bahçeci kültüre dönüşme süreci içinde olduğunu dile getirmektedir. (Bauman, 1996: 65-66). Bauman bu dönüşüm hakkındaki düşüncelerini şu şekilde açıklamaktadır:

“Her bahçede güvenlikten yoksun bir yapaylık duygusu vardır; bahçe bahçıvanın sürekli dikkatini gerektirir, çünkü bir anlık ihmal ya da dalgınlık onu başlangıçtaki durumuna (kendi varlığını ortaya koymak için yok etmek, temizlemek ya da denetim altına almak zorunda kaldığı duruma) döndürebilir. Ne kadar iyi yapılmış olursa olsun, kendini yeniden üretmesi konusunda bahçe tasarımına güvenmek olanaksızdır; benzeri bir biçimde, kendi kaynaklarıyla kendini yeniden üretmesi konusunda bahçeye güvenmek olanaklı değildir. Dayatılan düzenin kırılganlığını vurgulamak üzere yabancı otlar – çağrılmamış, tasarlanmamış, kendi kendini denetleyen bitkiler – oradadır; bunlar, hiç bitmeyen nezaret ve gözetim gerekliliğini konusunda bahçıvanı uyarırlar. Modernitenin ortaya çıkışı, böylesi bir vahşi kültürlerin bahçe kültürlerine dönüşmesi süreciydi. Ya da daha çok, bahçe kültürlerinin kurulmasının geçmişini yeniden değerlendirdiği ve yeni dikilen çitlerin ötesine uzanan alanlarla bahçıvanın kendi ekili arazi parçası içinde karşılaştığı engellerin “yabancı otlar” haline geldiği bir süreç.” (Bauman, 1996: 65-66).

Yukarıda ifade edildiği üzere bahçe-bahçıvan metaforunda; vahşi kültürden bahçe kültürüne geçişi sadece yaşanılan alan içindeki toprak parçasıyla özdeşleştirilmemelidir. Bu geçiş daha önceki zamanlarda meydana gelmeyen bir rolün oluşması ve ortaya çıkması anlamına gelmektedir. Bu rolün başoyuncusu ve karakteri; bahçıvandır. Bu yüzden vahşi bahçenin ya da kültürün denetiminden sorumlu olan; avlak bekçileri artık yok olma sürecine girmektedir, bunların yerine bahçıvanlar almıştır (Bauman, 1996: 66). Bauman’ın avlak bekçilerinin rolünü tanımlamasını ise şu şekilde yapmaktadır:

“Avlak bekçileri, bakmaları için kendilerine emanet edilen arazideki bitki örtüsünü ve hayvanları beslemezler; arazinin durumunu, tasarımı ve çabaların ürünü “ideal durum” a yakın hale getirmek gibi bir amaçları da yoktur. Onlar daha çok bitkilerin ve hayvanların sorunsuz bir biçimde yeniden üremelerini güvence altına almaya çalışırlar. Avlak bekçileri, vasilerinin becerilerine güvenirlere. Buna karşın, vasilerinin değişmez alışkanlıklarına müdahale edecek özgüvenden yoksundurlar; bu nedenle söz konusu alışkanlıkların ayakta tuttuğu durumdan farklı bir durumun gerçekçi bir alternatif olarak düşünülebileceği akıllara gelmez.” (Bauman, 1996: 66).

Modernlikle beraber avlak bekçilerinin işlevsiz kalmasının temel sebebi; modernitenin yeni düşüncelerin ve yeni rollerin meydana gelmesidir (Bauman, 2016a: 80). Bu yeniliğin içinde düzende var olmaktadır. Bu yüzden buna en uygun düzen

sağlayacak olan bahçıvanlardır. Bauman'ın modernitenin tanımlamasında kullandığı avlak bekçileri ve bahçıvan metaforununun hızlanma süreci tarihi 17. yüzyıla denk gelmektedir. Bu yönüyle Bauman modernitenin tasvirini yaparken “*Avrupa yarımadasının kuzeybatı ucundaki o büyük serüven*” diye söz etmektedir (Bauman, 1996: 100). Bu yüzden modernlik asıl temeli Avrupa uygarlığının ve medeniyetinin kendisini oluşturmaktadır. Bu uygarlık içinde düzen önemli bir yer edinmektedir (Demirağ, 2006: 40). Toplumsallığın görünürlük alanında bu düzen bahçıvan modelinde belirgin şekilde işlenmektedir.

Modernliğin toplumsallığın görünürlük alanında yansıması düzen üzerinden düşünülen bir zaman dilimine atfedebiliriz. Bu düzen; dünyanın, insan habitatının ve benliğinin arasındaki bağlantının bir düzenidir. Modernlik bir düşünce meselesi aslında bir kaygı konusudur. Kendi benliğinin farkında olan, bilinçli bir pratik olduğunun bilincinde olan ve yavaşladığı durumlarda ortaya çıkacak boşluktan kaçınan bir pratiktir. Toplumsal varoluşunda boşluğa tahammülü olamayan bir yapı içerisinde hareket etmektedir. Toplumsal dengeyi sağlamak için toplumsallık içinde beyinleri, bedenleri yönetme arzusu barındırmakta aynı zamanda toplumu gözetim içerisinde yönetmektedir. Yönetme alanı modern devlet sistemi oluşturmaktadır. Bu yüzden Bauman modern devlet sistemindeki bahçe metaforunu bahçıvanlık duruşu üzerinden açıklamaktadır (Bauman, 2017a: 16-22). Bu durumu şu şekilde yorumlamaktadır:

“Modern devlet bahçeci bir devletti. Benimsediği duruş bahçıvanlık duruşuydu. Nüfusun mevcut (yabani, terbiye edilememiş) durumunu gayri meşru sayıp, var olan yeniden üretim ve öz dengeleme mekanizmalarını elden çıkardı. Bunların yerine, değişimi, rasyonel tasarımın öngördüğü istikamete yöneltmek amacıyla inşa edilen mekanizmaları yerleştirdi. Aklın yüksek ve sorgulanamaz otoritesince yöneltildiği varsayılan bu tasarım, günün gerçekliğini değerlendirme ölçütlerini sundu. Bu ölçütlere göre; nüfusu ikiye böldü: Beslenecek ve özenle çoğaltılacak faydalı bitkiler ve yok edilecek ya da kökünden sökülecek yabani otlar. Bu ölçütlere göre, (bahçıvanın tasarımınca belirlenen) faydalı bitkilerin gereksinimleri el üstünde tutuldu, yabani ot ilan edilenlerinse yok sayıldı.” (Bauman, 2017a: 37-38).

Modern bahçe sisteminde faydalı bitkiler yani bahçeye yarar sağlayan otlar önemli bir konumdadır. Faydalı bitkilerin dışında kalan bitki toplulukların oluşturduğu yabani otlar bahçeye zarar vermektedir. Bahçeye zarar veren otlardan kurtarılacak olanların temizlenmesi lazım. Bu görevi bahçıvan yapmaktadır. Bahçedeki bitkileri

yabani ve zararlı otlardan ayırabilir. Ayırma işleminden sonra temizleyebilir. Çünkü faydalı ve zararlı bitkileri tanımlama gücüne sahiptir (Bauman, 2017a: 246).

Bauman'a göre; bahçıvan modelinde çeşitlilik yok edilmesi gereken bir mekanizma olarak işlev görmektedir. Düzen işlevi içerisinde uyumluluk-uyumsuzluk arasındaki farkları ayırabilir ve yeniden düzenleme yetkisini elinde bulundurarak şekil vermektedir. Uyum anlayışında davetsiz gelen her bitki zararlı ot gözüyle bakılarak yeniden düzeni sağlamak için ve düzen uyumunun çizgisi korumak için çeşitli dış kaynaklı zehirlenme ilacı ya da makineler kullanabilir. Bunlar bahçe için yıkıcı değil yapıcı bir perspektif olarak bakılmaktadır. Düzenin getirdiği mükemmellik arayışının ve daha homojen bir yapı içerisinde bir tasarım şeklinde görünürlük alanını oluşturmaktadır. Modern toplum bahçıvanlık metaforuyla oluşturulmaktadır. Toplumsal varlığın görünürlük alanında bazı bölümlerin yabani otları belirlenir. Bu yüzden toplum içinde ideal bir yaşam tasarısı ve kusursuz bir düzen ele alınmaktadır. Toplum içindeki düzensizliğe karşı savunma ve savaş durumu hâkim olmaktadır. Tasarısı ise toplumda neyin yabani, haşarat ve ot olduğunu belirlemeye dönük düzeltilmesi gereken bir proje olarak belirginlik kazanmaktadır (Bauman, 2016a: 98-145). Aslında bir proje olarak modernlik küreselliği hedeflediği ve evrensellikten küreselliğe doğru gittiğini iddia etmesinden dolayı farklılık korkusu ve öteki olana tahammülsüz bir yapıya bürünmektedir.

Bauman'ın modernlikte temel olarak bahsettiği; aynılaştırma durumu aynı düşüncelere sahip bireyler toplumsal yaşam içinde yeniden inşa edilen kimliklerle yaşamaktadır. İnşa edilen kimlikler homojen bir yapı esasında ilerlemektedir. Modern kültürün ürettiği bahçe kültüründe kimlik; idealleştirilen bir hayatın oluşumu ve birey ilişkilerin kusursuz düzenini tasarlamaktadır. Bireyler; modernliğin inşa ettiği kimliğini doğaya duyduğu güvensizlikten almaktadır. Güvensizliğin temelini; kendi doğasında duyduğu yaygın güvensizlik durumuyla özdeşleştirmektedir. Daha iyi bir yapının olacağını ve olan durumun tatminsizliği çerçevesinde inşa edilmektedir. Bu yüzden modern birey kendi doğasından uzaklaşarak daha suni bir düzenin özleminin arayışı içindedir. Bu sebepten dolayı birey modern kimliği inşa etme yolunda güven-güvensizlik sorunsallığının girdabında yoluna devam etmektedir. Neye ve nasıl güvенеceğinin bilinmezliği içinde hayatını sürdürmektedir (Bauman, 2016a: 144).

Bilinmezlik çizgisinde yaşamını sürdüren birey; müphem durumlarla sürekli karşılaşmaktadır. Müphemlik durumu bireyi yoran bir çerçeveye sahiptir. Müphemliğin kaynağı bir düzensizliğin varlığından oluşmaktadır. Temel belirtisi olan bir durumu doğru şekilde okunmadığı zaman ve verilen alternatifler içinde seçim yapılmadığı durumda hissedilen rahatsızlıktır. Bu yüzden müphemlik; oluşan endişe ve süreklilik esasında belirginleşen kararsızlık durumundan meydana gelen bir düzensizlik biçimi olarak yaşanılır (Bauman, 2017a: 11-13). Modernlik içinde yaygın olan müphemlik aklın hâkim olduğu bir yapı içinde olmaktadır. Çünkü modernliğin yapısı akli temel almaktadır. Toplumsal bağlarını; bilimsel, akılcı ve teknolojik temele dayandırmaktadır. Yani rasyonellik yaygınlık göstermektedir. Bu yüzden modernlik düşüncesinde kutsallığın yerine bilim konulmaktadır (Touraine, 1994: 23-24).

Bilimi toplumsallığın temeline alan modernlik; yaratılmış olan kutsal dünyayı tanrısal ve akılsal arasında saydam bir çizgi çizmiştir. Bu yüzden kutsallaştırılan durumlar sekteye uğramıştır. Artık insanın ulaşmayacağı durumlar işlevsiz kalmaktadır. Yeryüzünde ulaşılmak istenen durumlar gökten immiş ve insanlar tarafından teknik hale getirilen nesnelere dünyası üzerine kurulmuştur. Oluşan durumdan dolayı özneleştirme ve akılcılaştırma ikiliği baş göstermektedir (Touraine, 1994: 17). Bu yüzden bireyler kendi salt akılları çerçevesinde dünyayı anlamlandırma sürecindedir. Bu durum da modernite kapitalist bir yapının temelinde toplumu piyasaya indirgeyerek eşitsizlik ortamını oluşturmakta ve artırmaktadır (Akıncı Çötök, 2017: 198).

Modernliğin yaygınlığını gösteren temel işareti kapitalist pazarın tüketicilerini bulmasından geçmektedir. Her ortamda görünürlük alanın yaygınlaşması değişimle yansıtılmaktadır. Bu yüzden tüketim sistemi dünyanın her yanına yaygınlık göstermektedir (Aktay, 2004: 135-136). Bu düşünce doğrultusunda kapitalist pazarın despot uygulaması aslında modern çağın tercihler çerçevesinde tüketimle özdeşleşen bir toplum modelini oluşturmaktadır. Modern tüketim hakkında Bauman düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir:

“Toplumumuz bir tüketim toplumdur. Ama bütün insanlar, dahası, bütün canlılar, ezelden beri “tüketmekte” dirler. O halde, bir tüketim toplumundan söz ettiğimizde aklımızda o toplumun bütün üyelerin bir şeyler tükettikleri gibi sıradan bir tespitten öte şeyler vardır. O da şudur: Nasıl atalarımızın toplumu, kuruluş aşamasındaki modern toplum, endüstriyel çağın toplumu, bir “üreticiler toplumu” idiyse, aynı derin ve temel anlamda bizim toplumumuzun da bir “tüketim toplumu” dur.” (Bauman, 2016b: 92).

Bauman'ın yukarıdaki alıntısına göre; modernliğin ilk aşamasında üretici olan toplum modeli modernliğin ikinci aşamasında tüketici toplum modeli olmaktadır. Tüketimin temel kaynağını modernlik oluşturmaktadır. Çünkü geleneksel toplumlarda bireyler tüketimi temel ihtiyaçlarını karşılamak için başvurmaktadır. Modern toplumda ise tüketim bir yaşam şekline bürünmüştür. Bireyler modern yaşamda metaların değişen durumlarına ayak uydurmak için sürekli tüketmektedir. Geleneksel yaşamda hayatta kalmak yani temel ihtiyaçlar (giyim, beslenme gibi) çerçevesinde tüketime yönelirken modern bireyin tüketim perspektifi 'arzu ve istek' kavramına denk gelmektedir. Günlük yaşamda arzu ve istekler tatmin edilmeyi ve sürekli yenilenmeyi amaçlayan bir makine gibi işlemektedir. Arzu ve istekler tükettikçe var olursun düşüncesiyle hareket ederek, anlık tatminleri beraberinde getirmiştir.

Değişen zaman olgusu içerisinde; modernliğin üretici potansiyelin yerine geçen tüketim; tüm evrenin tüketilebilir bir saha olduğunu ve bireylerin gündelik yaşamda tüketici kimliğin oluşması ve rolü gittikçe önemli hale gelmektedir. Birey nesnelere çevrili bir yaşam içinde kalarak, gündelik yaşamın maddileşmesinden tatmin olacak durumlar yaratmaktadır. Nerde (havalimanı, spor salonu, alışveriş merkezi, müze, ev...) olursak olalım bireyin yaşamında oluşan sorunlara tüketim bir cevap olarak sunulmaktadır (Özcan, 2007: 83-90). Çünkü çözümler tüketimden ve tüketmekten geçmektedir.

Toplumdaki tüketim harcamaları Keynes'e göre; gelir miktarındaki dağılımında oluşan kısımlara göre değerlendirmektedir. Gelir durumuna göre alışkanlıklar, nesnel ve öznel şartlara bağlamaktadır fakat gelir seviyesi az veya fazla olsun birey gelirin üstünde bir tüketme eğilimini göstermektedir. Yani burada gelir artışındaki durumla aynı paralellik gösterilmemektedir. Çünkü tüketimdeki tatminsizlik modern tüketicileri; 'tükettikleri şeyler dışında bir hiç oldukları' düşüncesi etrafında şekillenmektedir (Eke, 1982: 420; Akt. Şan ve Hira, 2004: 5). Toplumsal alandaki tüketim olgusunun yaygınlığı tinsellik boyutuna dokunmuştur.

Modern zamandaki tinsellik yerini nasıl dünyevileştirmeye bırakmışsa (ya da tinselliğin olgusunun yerini tatmin edecek metalara bırakılmışsa) cennet olgusunun perspektifi de zaman içerisindeki anlamı farklı bir hale gelmiştir. Modern birey cenneti; kredi kartlarının rahatlıkla işleme koyabileceği ya da harcayabileceği muazzam bir

süper market olarak hayal etmektedir. Tüketimin gittikçe yaygınlaşması patolojik bir hale bürünen toplum modeli oluşturmuştur (Şan ve Hira: 2004: 5-13). Tüketimle beraber dejenere olmuş bireyler toplum içindeki normların önüne geçememektedir. Sunulan durumlar çerçevesinde hareket alanını oluşturmaktadır. Benzerliklerin hâkim olduğu alanlarda bireyin farklı olma yönünde direndiği durumlarda maddi yönlerini kullanma yönelime girmektedir. Fakat birey farklılığı reel birey yerine sahte (gerçek olmayan) olmakla tamamlamaktadır (Gültekin, 2007: 240-241).

Modern hayatta tüketim bireyi cezbeden bir durumdadır. Modern birey tüketime tav olma durumunu sadece somut kavramlar üzerinde değil soyut kavramların somutlaştırılması üzerinden de gitmektedir. Birey toplumsal faaliyet alanı içerisinde bulunduğu ya da elde ettiği tüm durumları tüketme eğilimi göstermektedir. Bunun başında devamlı şekilde bir forma sığdırılmaya çalışılan ve tarihsel zaman dilimi içerisinde sürekli müdahale alanı içinde olan bedendir. Tüketilen şeyler arasında daha belirgin, daha güzel ve kıymetli olan bir nesne durumunda yer alan bedendir. Bu yüzden beden modern yaşam içerisinde tüketim nesnesi olarak görülmektedir. Beden gündelik yaşam içerisinde arzu ve haz merkezin beynini oluşturmaktadır. Tüketim alanı içeresine giren beden; reklamda, modada (günümüzde erkek bedeni üzerinde de ilerleme gösterse de kadın bedeni kitle kültüründe daha cazip gelmektedir.) görünürlük alanını oluşturmakta ve tek bir düzen içinde anlamlandırılmaktadır (Baudrillard, 2017: 163-169). Bu durum modernliğin temeline gönderme yapmaktadır. Modernliğin temelinde yatan tek düzen ya da tek tipçilik çerçevesinde farklı toplumları bir ideal tipini oluşturmaya çalışılmaktadır. Bu durum toplumun içinde olan her durumu etkilemekte ve yakından ilişkilidir (Çiğdem, 1997: 50).

1.3. MODERNLEŞME

Modernleşme kavramına genel anlamıyla bakıldığı zaman; ‘çağdaşlaşma, asrileşme ve yenileşme’ anlamına gelmektedir. Modernleşme kavramı köken itibariyle geri kalmış toplumların, medeniyetlerin daha ileri seviyedeki medeniyetlere erişebilmek için gösterdikleri çabaları ifade etmektedir. Bu yüzden modernleşme kavramı; kendiliğinden ya da dış etkenlerin müdahalesiyle meydana gelen kapsamlı toplumsal değişmeye işaret etmektedir (Baran, 2013: 58).

Modernleşme sözcüğünün anlamına bakıldığı zaman; çağdaşlaşmayla, batılılaşmayla aynı anlama gelecek şekilde kullanılmaktadır. Gelişmekte olan toplumların ve geri kalmış toplumların ekonomik, bilimsel ve teknik anlamda günümüz yani yaşadığımız toplum seviyesine gelme çabası içerisinde olma durumunu ifade etmektedir. Günümüzdeki modernleşme seviyesine gelemeyen toplumların ya da toplulukların özlemlerini ifade edecek şekilde modernize edilmiş bir kavram olarak ifade edilmektedir. Modernleşmenin temelinde yatan düşünce; batı toplumlarına ulaşma çabası vardır. Başka bir deyişle; doğu toplumun batılı toplum modeline ulaşmak için sarf ettiği süreci temsil etme fikrini barındırmaktadır. Bu süreç içinde toplum yapısı ve devlet sistemi batıya benzeme çabası gütmektedir. Yani toplumların geleneksellikten sıyrılıp modern bir yapıya dönüşmesidir. Aslında modernleşme çabası sanayileşmeyle beraber görünürlük alanını oluşturmaktadır çünkü eski toplumlar (kentleşmeden önce) diye kast edilen ve dönüşüm içerisine giren toplumlar sanayi öncesi toplumları nitelemektedir. Bu yüzden modernleşme kavramında sanayileşmenin önemli bir payı bulunmaktadır. Sanayileşmenin temelini oluşturan etmenler; bilim ve teknoloji barındırmaktadır. Bu modernleşmenin yapısı içerisinde önemli bir alan oluşturmaktadır (Genç Çelebi, 2017: 12-13).

Sanayileşmeyle birlikte görünme alanı yaratan modernleşme kavramı; toplumsal yaşam biçimi içinde dört aşamadan incelenmektedir. Birinci aşaması; bilimsel devrimdir. Bilim ve teknolojinin gelişmesi boyutunda toplumda kalıcı ve hızlı değişimleri oluşturmaktadır. İkinci aşama; siyasal devrimdir. Üçüncü aşama; kültürel devrim ve dördüncü aşama ise; sanayi devrimidir. Bu aşamalar modernleşme içinde toplumlara uygulanmakta ve bireylerin gündelik hayatlarına empoze etmektedir. Modernleşmenin hâkim paradigması tarıma dayalı toplumların sanayi toplumlarına geçmesidir. Belirttiğimiz dört aşama çerçevesinde elde edilmek istenen durumda bu olmaktadır (Kutsal Ayaz, 2014: 27-28). Modernleşmenin kökeni sanayi toplumun oluşmasını sağlama amacını gütmektedir. Modernleşmeyi Ulrich Beck şöyle ifade etmektedir:

“Modernleşme, 19. yüzyılda korporatif olarak kemikleşmiş tarım toplumunu tasfiye edip sanayi toplumun yapısal çehresini sıyrılıp ortaya çıkıştır. (...). Modernleşme 19. Yüzyılda karşınının, yani dinin geleneksel dünyası ile anlaşılabilir hükmedilmesi gereken doğanın zeminlerinde ortaya çıktı.” (Beck, 2014: 9).

Modernleşme kavramı yukarıda ifade edildiği gibi tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişi ifade etmektedir. Doğaya hükmederek yeni bir toplumsal alanı ve yaşam şeklini oluşturulmaktadır. Sanayi toplumun temeli tarım toplumun karşıtlığını ifade etmektedir. Modernleşme kavramının temeline bakıldığı zaman; Batı dışında kalan toplumların batı toplumlarını takip etme projesi olarak algılanmaktadır. Bu projenin yoğunlaşması II. Dünya Savaşından sonra olmaktadır. Batı dışında kalan toplumların sürece katılmaları için belirli koşullar ya da neyi model alacaklarıyla ilgili bir sorunsallık yaşanıldı (Altun, 2000: 123-136).

Günümüzde modernleşme kavramı ise; modernliğin yeni endüstriyel ve sömürgeci dünyanın kurduğu dinamikler olarak betimlenmektedir. Bu çerçevede modernleşme; modern dünyayı oluşturan sekülerleşme, bireyselleşme, metalaşma, kentleşme ve kültürel farklılıkları ifade eden bir terime denk gelmektedir (Best ve Kellner, 2011: 15-39). Bu dinamik yapılar içerisinde oluşan büyük çaplı değişimlerde kentleşme; modernleşme süreciyle başlayan yatay ve dikey yöndeki hareketlilik toplumsal düzensizliği meydana getirmektedir. Modern zamanın yarattığı kentleşme toplumu köyden şehre göç olayının olması sosyal düzensizliği ve sınıfsal farklılıkları belirginleştirmektedir (Baransel, 1974: 89).

Hızlı bir şekilde şehirleşme yolunda ilerleyen(mekte) olan toplumlar gelenekselliğin önem atfettiği akraba ilişkilerin oluşturduğu yapıdan sıyrılmaktadır. Modern toplumda nüfus hızlı bir şekilde artmaktadır. Bu yüzden toplum birbirinden yabancılaşma durumu yaşamaktadır. Geleneksel yapıların oluşturduğu küçük toplulukların yerine çok dinli, çok kültürlü gibi heterojen yapılar oluşmuştur. Bunun getirdiği en belirgin olumsuz sonucu yoksulluğun belirgin şekilde görünürlüğe kavuşması ve gelir dağılımındaki eşitsizliğin kentlere göre değişkenlik göstermesidir. Bu da sosyal düzensizlik ve toplum içinde sorunların oluşmasına sebep olmaktadır (Genç Çelebi, 2017: 13).

Modernleşme kavramı sadece toplum yapısı içerisindeki değişim yönüyle istekler çerçevesinde gerçekleşen bir durum olarak geçmemektedir. Tüm toplumlar kendilerinden geri kalmış olan toplumları değil daha ileri seviyeye geçmiş toplum modellerini takip etmektedir. Modernleşme için dikte edici modernleşme, emredici yanının bulunmasıdır. Devletin geri kalmış yapısı içerisinde bir değişimi sağlamak için

ya da bulunduğu seviyenin üstüne çıkabilmek için bazı yaptırımları uygulamaktadır. Toplum yapısında kimi zaman üstten inme bir yenilik modeli de benimsemektedir. Bu da toplumsal değişim ve dönüşümünde yapılan yeniliklerin toplumsal yaşam şekilleriyle uyuşmama noktası ve çarpık bir yapılanmayı beraberinde getirmektedir. Toplumsal değişim sürekliliği beraberinde getirmektedir ve toplumlar devamlı hareketlilik hailindedir. Sürekli bir değişimi çağrıştırma yolunda politikaları izlemektedir. Toplumsal gelişme modeline göre geri kalmış, gelişmekte olan ve gelişmiş modeller bu çerçeve doğrultusunda var olmaktadır. Bu da değişimin sürekliliğini ve değişmeyen tek değişimin kendisini olduğunun kanısına varması ve bu çerçevede düşünülmesini sağlamaktadır (Özenç, 2006: 18-19).

1.4. MODERNİZM

Modernizm kavramının tanımı ve açıklamasını yapmak zor bir durumdur. Çünkü her ne kadar modernite ve modernleşmeyle eş anlamda kullanılsa da bunun yanında anlamsal olarak farklılık arz etmektedir. Bu yüzden ne kadar eş anlamlı olarak düşünülse de ya da birbiriyle bağlantılı şekilde kullanılsa da eş anlamlı değildir. Bunun için modernizm kavramı genel bir perspektiften bakıldığı zaman; geleneksel yapıları yeni olana bağlama, aşılması olanı yeniye dönüştürme çabası olarak ifade edebilmektedir. Modernizme özel olarak baktığımız zaman; Batı toplumunda aydınlanmayla beraber ortaya çıkan dünyevileşme, bilimci, akılcı, ilerlemeci gibi dünya görüşünü destekleyen bir olgudur. Tarihsel perspektiften incelendiği zaman; 19. yüzyılın sonlarına doğru başlayıp bitiş tarihi belli olmayan ve sınırı tam olarak belirtilmemiş bir kavramdır. (Altın, 2016: 48-49).

Modernizm kavramını ilk önce eleştiriler bir düşünceyle anılmasından dolayı kökleri Antik Çağ felsefesine dayanmaktadır (Yıldırım, 2009: 382). Tarihsel olarak bir süreç içerisinde ilerleyen modernizm; Rönesans'tan sonra Aydınlanmayla başladığını, başlangıç tarihi Aydınlanma düşüncesi olarak kabul edilmektedir (Demir, Sesli ve Yılmaz, 2008: 78). Modernizmin asıl temelini; batının kendine ait özellikleri ve yarattığı şartlardan oluşmaktadır. Bu koşullar sonucunda Aydınlanma düşüncesi çerçevesinde ilerlemektedir. Bu yüzden kilise ve onun düşünce sistemine karşı çıkmış bir olgudur. Bundan dolayı toplumun genelinde akla dayalı bir değişimin adı olarak geçmektedir. Bunun için modernizm insanlığın daha ileri bir geleceğe ulaşılabilmesi

için aklın ön plana çıkartılması gereken bir durum olmakta ve bu varsayım üzerinde kurulmaktadır (Kurt, 2011: 1465).

Aydınlanma hareketi modernizm için önemli bir yere sahiptir. Aydınlanma sözcüğünün anlamına baktığımız zaman; İngilizcedeki *light* (ışık, aydınlatmak) kelimesinden türetilen *enlightenment* (aydınlatma) anlamına gelmektedir. Aydınlanmanın kökenine inildiği zaman 17. ve 18. yüzyıldaki feodal toplum yapısına ve baskıcı dinsel görüşe karşı yeni ortaya çıkan burjuvazi tarafından yönetilen özgürlükçü bir harekettir. Aydınlanma çağı bireylerde akıl ve düşüncenin en güçlü yetisi olarak görülmektedir. Toplumsal yaşam içerisinde bireylerin belli bir kategoriye bağlı kalmadan aklın öncülüğünde hareket etmesini sağlamaktadır. Bu çağla beraber dogma fikirler ve din temellinde oluşmuş toplum yapıları önemini kaybetmiştir. Bu yüzden modernizm düşüncesi Aydınlanma çağının bir projesi olmakta ve doğrusal bir ilerleme düşüncesi üzerine kurulmaktadır. Aydınlanma felsefesindeki bu ilerlemenin amacı ideal toplum düzeni yaratmak ve idealize edilen toplum düzeni modern yaşamdan geçmektedir (Aslan ve Yılmaz, 2011: 95-97).

Modernizmin temeli 17. ve 18. yüzyıllara kadar uzanmakta olup 20. yüzyılın ortalarına kadar toplumsal alanın her yanında kullanılmaktadır. Sözcüğün kökeni Latincedeki “*modo'dan* türeyip *modernus*” sözcüğünden gelmektedir. Modernizm kavramı 20. Yüzyılın ortasına doğru İngilizcede gündelik dil alanında kullanılmaya başlamış ve anlam olarak çağdaşlaşma anlamıyla akla hep yeni olanın, eskiden uzak hep yeni tasarlama anlamına çağrışım yapmaktadır. Aslında modernizm; doğu toplumların bir sorunu olarak görülmektedir. Doğu toplumların bu sorundan kurtulabilmesi için yapmaları gereken; batılı olmak için çaba harcayıp ve tamamen batılı olabilmeyi başarmaktır. Bunu gerçekleştirdiği takdirde modernizm vaat ettiklerinden (bilim, teknoloji, ekonomik, siyasal ve kentleşme gibi) yararlanabileceklerdi aksi durumda sürekli takip ettikleri ve sürekli eskiyi yaşamaya mahkûm edilecektir. Toplumsal alanın her alanına sızan modernizm; dini değerlere olan inancın zayıflamasına, geleneklerin, alışkanlıkların, beklenti ve adetlere bağlı olmadan aslında yaratılmak istenenin; bilim ve teknolojinin, kentleşmenin, rasyonalitenin üst düzeye çıkmasını hedefleyen bir inanç sistemi etrafında şekillenmektedir (Kırılmaz ve Ayparçası, 2016: 33-34).

Modernizm kavramı toplumsal anlamda yeni bir hayat tarzını ortaya çıkarma girişimindedir. Bu yaşam tarzı akıldan geçmektedir. Bu yüzden modernizm kavramının temelini bakıldığı zaman; Batı'da ortaya çıkan entelektüel ve toplumsal değişimle başlayıp, sosyal ve kültürel açıdan bir yaşam biçimi olarak tanımlanmaktadır. Tanrı, kilise düşüncelerinden uzaklaşarak birey ve akıl tarzı yaşam şeklini hedeflemektedir. Fakat bu şekilde tanımlanan modernizm bunun yanında teknoloji/bilimin sonuçları doğrultusunda eleştirmektedir. Modernizme genel olarak getirilen eleştiri; zalimliğin üst etik çerçevesinde kılıflandırılan ve üstü örtülen bir mekanizma olarak görülmektedir (Altın, 2016: 50). Aslında modernizm ile birlikte birey toplumsal yaşam içerisinde yeniden keşfedilip ve yeni forma sokulmaktadır. Kilisenin baskıcı tutumu, yönlendirmesinden kurtulup bilimin potansiyeline doğru ilerleme yoluna girdiği söylenebilir.

Genel anlamda modernizm kavramını ilk eleştiren kişi; J.J.Rousseau olarak görülmektedir (Ayparçası, 2015: 12). J.J. Rousseau'a göre; modernleşme kavramıyla beraber bilim, teknoloji ve sanatın ilerlemesiyle gündelik yaşam içerisinde bireyler arasında eşitsizlik oranını artırmaktadır (Rousseau, 1982: 207; Akt. Ayparçası, 2015: 12). Yaşanılan toplum içerisinde gelenek, görenek ve adetlerin yozlaştığını, cemiyetlerin sürü psikolojisi içinde hareket ederek, var olan samimiyetin, güvenin yerini güvensizliğe, korku ve şüpheye bırakmıştır. İnsanlığa verilen değer, sosyal ilişkilerin ve topluluklar için kutsal sayılan değerlerin yok edildiğine değinmektedir. Bu kutsallığın temsili olarak görülen Tanrı yok edilip, dünyevileştirmektedir. Dünyevi boyuta indirilen tanrı toplumsal alanında karşılığı bulunmaya çalışılmaktadır. Bu yüzden J.J. Rousseau aslında belirtmek istediği durum; ilim, bilim ve sanatın bireylerin kötü yanlarını ortaya çıkarttığına değinmektedir (Rousseau, 1989: 35-44; Akt. Ayparçası, 2015: 12).

Modern yaşam ile beraber kutsallığın silikleştiği bir toplumda, geleneklerle bağlarını koparan birey maddeci bir dünyanın büyüü içinde kendini bulmaktadır. Bu yüzden modernlik ve geleneksel yaşam arasında bir çatışma içerisinde olan birey; öteki denilen kavramın tanımlamasını pratik yaşamda uygulamaktadır. Modern yaşamın normları dışında kalan düşünce, yaşayış tarzı öteki olarak algılanmaktadır. Öteki kavramı modernizm içinde görünürlük kazanmaktadır. Çünkü modernizm; geleneği yok ederek, geçmişe ilişkin bağları koparmayı amaçlamaktadır. Bu bağları yok etme mekanizmasını

tek tip oluşturma üzerinden anlamlandırmaktadır. Toplumsal alanda görünmek isteyen bireyler; sistemsal çerçevede belirlenen belli başlı alanlarda varlığını göstermek zorunda kalmaktadır. Modern hayatta bunu sağlamanın yolu tüketmekten geçmektedir. Tüketim alanında var olma hissi belirginleşmektedir (Batu ve Tos, 2017: 995-1007).

Birinci bölümde modern, modernite, modernleşme ve modernizm kavramlarının tanımları yapıldı. Genel olarak ortak ve farklılıklarına bakıldığı zaman; modernite, modernleşme ve modernizm kavramlarının kökeni modern kelimesinden türemesinden dolayı çoğu zaman aynı anlamı barındırdığına dair bir düşünce hâkimdir. Fakat bu şekildeki bir düşünce tarzı yanılgıya sebep olur. Aynı anlamda olmamasına rağmen birbirinden kopuk olduğunu söylemekte de yanlış bir yanılgı yaratır. Bu yüzden modernite, modernleşme ve modernizm birbiriyle bağlantılı olduğu söylenebilir. Modernite, modernleşme ve modernizm kavramlarının ortak özelliğine bakıldığı zaman; modern olma fikri ön plandadır. Temel yapıları modern olma ya da nasıl modern bir hale gelineceği ile ilgili fikirleri barındırmaktadır. Asıl hedef eski-yeni dikotomisinde yeniyi yaşamaktır. Bu yüzden modernite, modernleşme ve modernizm paradigmasını yeni olma üzerine kurmaktadırlar ve eski olana dair yaşam şekli, düşünce yapısından sıyrılmayı isteği içindedir. Modernite, modernleşme ve modernizm kavramını var eden bilim ve akıldır. Kavramların kökeni toplumsal yaşam şeklini değiştirme noktasından rasyonel bakış açısı hâkimdir. Bu yüzden modernite, modernleşme, modernizm akıl ve bilim sentezli bir düşünce yapısını rol model almaktadır.

Modernite, modernizm ve modernleşme kavramlarının farklılaşan yönlerine bakıldığı zaman; modernite teoriksel olarak var olurken, modernizm modernitenin uygulanış biçimini oluşturmaktadır. Başka bir deyişle modernizm; toplumsal yaşam alanında uygulama alanını oluşturmaktadır. Uygulama alanını modernitenin normları çerçevesinde yapıldığı ve modernleşmenin batılılaşma, çağdaşlaşma fikrini de barındırmaktadır. Yani modernizm genel yapısında modernite ve modernleşmenin uygulanış biçimini temsil etmektedir. Modernleşme alt toplumların üst toplumlara erişme durumunu ifade etmek düşüncesini barındırmaktadır. Bu alt ve üst toplumları belirleyen hususlar; teknolojik, ekonomik, siyasi, sosyo-kültürel gibi ilerleme boyutuna bağlıdır. Modernleşme toplumsal anlamda alt toplumların üst topluma erişimini zorunlu kılmaktadır. Yani sınır kesin şekilde çizildiği söylenebilir. Fakat modernite ve modernizm modern olma durumlarını soyut bir dayatmacı politikasından yola çıkmakta

ve bireyin isteği doğrultusunda bir değişimde bulunurken bunun akıl seçeneğinden başka bir seçenek sunmamaktadır. Bu yüzden belirlenen çerçevede bir değişim olmaktadır. Yani kısaca modernleşme toplumların gelişmişlik düzeyini belirleyen durumları ifade etmektedir. Toplumlar; gelişme ve ilerleme boyutunda modernleşme çabasında içinde olurken, gelişmeyi ve ilerlemeyi belirleyen temel paradigma ise modern olma koşulları çerçevesinde diğer toplumlardan daha ileri seviyede olmaktadır. Modernleşme halen toplumlar üzerinden uygulanan bir durumdur. Çünkü modernleşme toplumsal alana yansıma şeklinde “ne kadar modern toplum olursak o kadar ilerleriz” düşüncesi hâkimdir. Bu düşüncesinin kökeninde değişim yatmaktadır. Değişimin fikrinin olmasının nedeni ve modern zamanın kalbinin atma sebebi değişim ve dönüşümden geçmesidir.

İKİNCİ BÖLÜM

GÜNDELİK HAYAT VE MODERNİTE

Modernlik; toplumsal döngünün açıklamada önemli bir yer kaplamaktadır. Modernlik ilerleme kaydetme aşamasında toplumsal değişimi ve dönüşümü beraberinde getirerek toplumsal alana yeni soluk getirmiştir. Toplumsal alan içinde olan faaliyetler yeni işlev kazanmaktadır. Gündelik hayat ise; bu değişiminden etkilenmiştir. Etkilenme oranı; modernliğin hızı çerçevesinde oluşmaktadır. Bu yüzden modernlik ve gündelik hayat birbirine bağlı şekilde ilerlemektedir. Modernlikle beraber toplumsal doku yeni bir inşa sürecine girmiştir ve halen bu süreç devam etmektedir. Bu süreç içinde toplumsal yaşam sürekli bir değişim içinde olmaktadır. Bu değişimin etkilediği alan gündelik hayatta olmaktadır.

Gündelik hayatta modernlikle beraber yeni toplumsal alanlar oluşmakta ve yeni anlamlar yüklemektedir. Başka bir deyişle; yaşam şekillerinde bir değişim görülmekte ve bu yeni yaşam alanlarında hayatı yeniden anlamlandırmaktadır. Yeni toplumsal alanlar; bireyin gündelik hayatını yeniden şekillenmesinde başrol oynamaktadır. Modern birey bu yeni alanlar içinde gündelik hayatını anlamlandırma sürecini yaşamaktadır. Bu yüzden modernlik ve gündelik hayat birbirine bağlı bir mekanizma şeklinde ilerlemekte ve bu mekanizma modernliğin hızı çerçevesinde sürekli yenilenmektedir. Bu yüzden tezin bu bölümünde gündelik hayatın ne olduğu tartışılacaktır.

2.1. GÜNDELİK HAYAT

Literatüre bakıldığı zaman gündelik hayat; bir gün süresi zarfında gerçekleşen ve kalıp tutmuş davranışların tümünü ifade etmektedir. Gündelik hayat sosyolojisi; toplumsal hayatı, hayatın değişimlerini tüm boyutuyla inceleyen, toplumda gerçekleşen durumlara farklı bir bakış açısıyla değerlendiren ve toplumsal olgulara eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşan bir çalışma alanıdır. Gündelik hayat; toplumsal olguların altında gizlenen gerçekleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Yaşamın görünüşte aşına veya bilindik olan yanlarının nasıl ele alınıp ve nasıl başka bir gözle görülebileceği yorumlanmaktadır. Yani gündelik hayat sosyolojisi; bilindik olanın yeniden incelemesini ve keşfetmeyi çalışmaktadır (Çetin, 2013: 17). Gündelik hayata olan

ilginin yaygınlaşması tam olarak 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında artış göstermektedir (Çetin, 2013: 28). Gündelik hayat çalışmaları zaman içinde kendi amacını ve toplumsal alanda neye değinmek istediğini belirlese de oluşum aşaması belli çetrefilli durumlardan geçmiştir.

Gündelik hayatın çalışma konusu olarak ortaya çıkma sürecinde, filozofların bakış açısına göre araştırmaya değer bir konu olarak bakılmamaktaydı. Çünkü bilgelikten uzak bir konu olarak görülmekteydi. Filozoflar bayağı ve kaçınılmaz olan gündelik hayatı düşünülmeğe değer görmüyorlardı. 1980 yılında İsviçre Felsefe Cemiyeti ‘Gündelik Hayat ve Felsefe’ konulu Avrupa çapında bir sempozyum düzenlendi. Bu sempozyumla beraber gündelik hayata bakış açıları değışime uğradı. Sempozyumda; felsefenin gündelik hayatta ile ilişkisi, gündelik hayatı kavrama ve anlama etrafında gündeliğı üzerinde düşünülmesi gereken bir konu olarak tanımlandığı açıkça görülmesi üzerine gündelik olana farklı bakılmaya başlandı. Bu yüzden gündelik hayat nasıl tanımlanması gerektiğı ve gündelik hayatın çalışma sınırları ne olduğu ile ilgili çeşitli sorular cevaplandırmaya çalışmak gerekir (Lefebvre, 2015a: 9).

Birey toplumsal yaşam alanında belli sınırlar içinde gündelik yaşamını idame ettirmektedir. Bu yaşam içinde değışen durumlarla birlikte belli bir dönüşüm mekanizması var olmaktadır. Gündelik hayatın ne anlama geldiğıyle ilgili tanımlamada Henri Lefebvre şöyle söylemektedir:

“Gündelik kavramı felsefeden gelir ve felsefe olmadan anlaşılmaz. Bu kavram, felsefe için ve felsefe tarafından, felsefi olmayanı belirtir. Fakat felsefi olmayanı düşünmenin ve ele almanın tek yolu, bir felsefe eleştirisi geliştirmektedir. Gündelik kavramı; gündelik hayattan gelmez; gündelik hayatı yansıtmaz daha ziyade, felsefe adına, onun olanaklı kabul edilen dönüşümünü ifade eder. Bu kavram yalıtılmış felsefeden değil; felsefe olmayan üzerine düşünen felsefeden doğar; bu ise, kuşkusuz, felsefenin kendisini aşma çabası içinde ulaştığı en üst basamaktır!” “(…)”. Gündelik hayat nedir ki? Ekonomik, psikolojik veya sosyolojiktir, özel yöntemler ve yollarla kavranması gereken özel nesnelere ve alanlardır. Beslenmedir, giyinmedir, eşyadır, evdir, barınmadır, komşuluktur, çevredir. “(…)”. Gündelik mütevazı ve sağlamdır, doğal olandır, kısımları ve parçaları belirli bir zaman kullanımı içinde, kuşkuya meydan vermeyecek bir biçimde birbirine bağlanan şeydir.” (Lefebvre, 1998: 23-35).

Lefebvre’in gündelik hayat kavramsallaştırmasına dair teorik yaklaşımları bazı yerlerde muğlak görünse de o bu tanımlamayı daha da açarak kategorik bir zemine yerleştirir. Lefebvre gündelik hayatın zeminine dair belirtmesini şu şekilde ifade etmektedir:

“Gündelik hayat nerededir? Çalışma da mı boş vakitte mi? Aile yaşamı ve kültürün dışında “yaşanan” anlarda mı? İlk önce bu soruya cevap vermek gerekmektedir. Gündelik hayat bu üç ögeyi, bu üç veçheyi kapsamaktadır. Bununla birlikte, bu cevap tamamen tatmin edemez. Somut bireysel insanın başka insanlarla canlı teması nerede gerçekleşir? Parçalı çalışmada mı? Aile yaşamında mı? Boş vakitte mi? En somut olarak nerede gerçekleşir? Birden çok temas tarzı var mıdır? Bu temaslar model olarak temsil edilen şemalara mı varır? Yoksa sabit tutumlara mı? Tamamlayıcı mıdır, çelişik mi? İlişkileri nedir? Temel belirleyici kesim hangisidir? Hem son derece zengin (en azından potansiyel olarak) hem de son derece yoksul, yoksun, yabancılaşmış olduğunu; kendi kendine açık edilmesi gerektiğini ve zenginliğinin güncelleşmesi ve yenilenmiş bir kültür içinde gelişebilmesi için dönüştürmek gerektiğini bildiğimiz bu gündelik hayatın yoksulluğu ve zenginliği nerededir?” (Lefebvre, 2012: 37).

Lefebvre’in yukarıda temel amacı; gündelik hayatı belirlemeye çalışmaktadır. Hayatın neresinde olduğu ile ilgili sorunsallıkları barındırmaktadır. Bu sorulara verebilecek en uygun cevap; gündelik hayat bu soruların tümünü kapsamaktadır. Farklı alanların bütünlüğü içinde var olarak somut bireyi bu şekilde belirlemektedir (Köse, 2018a: 15). Başka bir deyişle gündelik hayat; bireyin rollerinin aktifleştiği tüm alanlar içinde var olmaktadır. Yani birey içerisinde bulunduğu zamansal dilimin gündelik hayatını yaşamaktadır. Bu zamansa dilimde bireylerin gündelik hayatları belirli şekilde yaşanılmaktadır.

Lefebvre göre; bireyler belirlenmiş gündelik hayatını dışına çıkma isteği içindeler. Belirlenmiş gündelik hayatın alanlarının ötesine çıkma isteğinde olan insanlar yaptığı aktivitelerle gündelik hayatı sınırladıklarını ve dışına çıktıklarını düşünmektedir fakat gündeliğin dışına çıkmak mümkün değildir, gündeliğin dışında oldukları varsayanlar bile o mekanizmanın her daim içindedir (Lefebvre, 1998: 19). Bu mekanizmada birey toplumsal sınıftaki yerine göre; gündelik hayatının yönlendirme işlemine sahip olmaktadır. Örneğin; gündelik hayatın ortasında yaşayan proletarya ve işçi sınıfı; gündelik olanı dönüştürebilmektedir. Fakat ekonomik olarak daha üstte olan burjuva kesim ise; gündelik hayatı kendi elinde bulunan imkânlar (para gücünü kullanarak) dâhilinde düzenler ve gündeliği sürekli tatil günü haline dönüştürerek ondan kaçtığına inanmaktadır (Lefebvre, 1998: 51-52).

Gündelik hayattan kaçma isteği, başarısız bir denemeye sonuçlanmaktadır. Kaçış isteği içerisinde olan birey; mümkün şartlar çerçevesinde olduğu düşüncesi içerisinde. Başka bir deyişle; sınırlı bir kaçışın yanılması içindedir. Çünkü gündelik olan bireyin yaşamını bir kuşatma altına almıştır. Gündelik hayatın hem içinde hem

dışında olmamıza rağmen bizi sarmaktadır. İster mesleki ister bürokratik alanlar içinde olsun gündelik hayat varlığı korumaktadır fakat işleyiş mekanizması değişmektedir. Askeri (ordu) alanda, fabrikada, eğitimcilik alanda, politika gibi alanlarda gündelik hayat kendisini var etmektedir. Fakat bireylerin gündelik hayat karşısındaki durumları aynı değildir. Örneğin; bir ev kadını gündelik hayatın tam merkezine kadar girmiştir, gündelik hayatın etkisi ve istilası altındadır. Bu durumu değiştirmesi mümkün gözükmemektedir. Ancak düşsel alanlarda (iskambil falları, televizyon anekdotları gibi) kendisini gündelik yaşamdan sıyırmaktadır. Bir eğitimci (matematikçi, felsefeci vb.) uzmanlaşmış alanda, yarattığı alan içinde gündelik hayatın sınırlarını aşar (Lefebvre, 2015b: 49-60).

Gündelik hayatın sınırları ya da belirlediği ölçüt; gündelik yaşamın yoğunluğu ve bireylerde bıraktığı etkiye göre değişiklik göstermektedir. Gündelik yaşamdaki bu değişkenliğin farklılık göstermesinin sebebi; gündelik hayatın yeniden düzenlenmesi etkili olmaktadır. Gündelik hayatın düzenlenmesi iki kesit(kısım, parça) bağlamında açıklanmaktadır.

“1. Sistemi sokağın toplumsal alanında görünür olan ve giyim kuşamla, nezaket kurallarının (selamlamalar, “kibar sözler”, “havadis” sorma) az çok katı bir biçimde uygulamasıyla, yürüyüş ritmiyle, şu ya da bu kamusal uzamdan kaçınma ya da tam aksine uzamı kuşatma ile kendini gösteren davranışlar.

2. Mahallenin alanındaki “davranış” biçiminden umulan simgesel kazançlar: iyi davranmak kazandırır, ama neyi? Çözümleme burada büyük bir karmaşıklıktadır; betimlemeden çok yorumlamaya bağlıdır. Bu yararlar kullanıcının geleneksel kültüründe kök salmışlardır, bilincinde hiçbir zaman bütünüyle mevcut değillerdir. Yürüyüşü ya da daha genel olarak kamusal uzamı “tüketme” biçimi arasından kısmi, parçalı olarak ortaya çıkarlar. Ancak kullanıcının, tutumlarının hemen hemen tamamının hesabını vermesinin acısı olan alam söylemi arasından da açıklanabilirler. Böylelikle mahalle, bir sosyal “güdüm”; diğer bir deyişle yakınlığın ve tekrarın somut ancak temel gerçeğiyle size bağlı olan ortaklarla (komşular, esnaf) birlikte bir ortak var olma sanatını gösterme yeri olarak ortaya çıkar.” (De Certeau, Giard ve Mayol, 2009: 30-31).

Gündelik hayat görünürlük alanında bireyin davranışlarına, giyim ve kuşamına etki etmektedir. Bu etkiler bireyler arasındaki iletişimden yaşam tarzına kadar etkili olmaktadır. Birey gündelik ihtiyaçlarını giderebildiği mekânı da etkileme gücüne sahiptir. Mekân bireyin davranışlarının uygun olup olmamasının karar merceği durumuna gelmektedir. Bireyi var olduğu kamusal mekân gündelik hayatının gerekliliklerinin meydana getirdiği karşılaşmaların yeri olarak tanımlanır. Bu rastlantısal

durumlar bireyin gündelik hayattaki rol paylaşımını meydana getirir. Bu roller uygun davranış kalıplarına göre şekil almaktadır. Yukarıda değinilen kibar sözler, selamlaşmalar ya da mahalle alanındaki davranış kalıpları mekânsal değişiklik ve mekânda oluşan rol kalıpları çerçevesinde şekillenmektedir. Aslında gündelik hayatın kesitlerinin dayanak noktası gündelik hayatın tarihçesine kadar uzanmaktadır. Gündelik hayatın tarihçesine baktığımız zaman kendisini üç kısma bölmektedir. Bunlar:

“Üsluplar, üslupların sonu ve kültürün başlangıcı (XIX. yüzyıl), gündelik hayatın yerleşmesi ve sağlamlaşması. Bu son kısım, devrimci girişimlerin her başarısızlığından sonra, gündelik hayatın nasıl daha da belirginleştiğini gösterecektir. Gündelik hayat, bu başarısızlığın nedeni ve sonucudur. Nedendir, zira engeldir, benttir, korkuluktur; toplumsal varoluş her sarsıntıdan sonra, onun çerçevesinde yeniden örgütlenir.” (Lefebvre, 1998: 91).

Yukarıda belirtildiği gibi gündelik hayatın oluşması tarihsel süreç içerisinde dönüşüm yaşamaktadır. Bu durumda gündelik hayatın yeniden tanımlaması yapıldığında; zaman ve mekân yaşamsal(bedensel) kendiliğinden ve doğanın sahiplenmesiyle tanımlanmaktadır. Bu sahiplenme gündelik hayatın zihinsel mekânın ve zamanın içinde oluşmaktadır (Lefebvre, 2015a: 17).

Zaman ve mekânla birlikte modern zaman içinde gündelik hayatın değişim sürecinde gündeliğin rolü ve işlevi değişme uğramaktadır. Gündelik hayattaki değişim süreci tiyatro(sinema vb.) sahnesi şeklinde ele alınabilir. Bu yüzden gündelik hayatta oyun unsuru olduğunu söylenebilir. Bu oyun içerisinde herkes kendi rolünü oynar. Bu roller içinde komik ya da dramatik kişilikler yer almaktadır. Birey gündelik hayatta iyi ya da kötü şekilde bu rolünü oynar. Bu yüzden oyun gündelik hayatın içine nüfus ederek bu tarzda işlev görür ve gizlenir (Lefebvre, 2015a: 100-101). Oyun alanında birey gündelik hayattaki konumlarını abartan bir durumdadır. Birey rolleri gereği oyun alanı içindeki kurallara göre rol yapmaktadır. Kimi zaman kaba kimi zaman nazik olma yükümlülüğüne girmektedir. Oyun alanındaki roller yorulduğunda terk edilemez çünkü roller hakikati temsil eder (Lefebvre, 2012: 141). Başka bir deyişle gündelik hayatın devamlılığını oluşturmaktadır. Bu devamlılık alışkanlıkları oluşturmaktadır. Michel De Certeau bunu şöyle ifade etmektedir:

“Gündelik yaşamımızdaki pek çok alışkanlık, tutum ve uygulama(okumak, konuşmak, dolaşmak, pazara gitmek ya da yemek yapmak vb.) taktik türündedir. Ve “eylem, uygulama ve üretim tarzlarının” büyük bir bölümü de taktiktir: “zayıf olanın”, “güçlü olana” (erk sahipleri, hastalık, şiddet ya

da bir düzenin uyguladığı şiddet vb.) karşı başarıları, dolap, oyun ve dümen çevirme sanatı, “avcılara” özel hileler, tuzaklar, el çabukluğu, çok biçimli simülasyonlar(öykünmeler), mücadeleciler oldukları kadar şairane, sevinçli, neşeli bulgular, hepsi taktiktir. Toplumlarımızda, taktikler, yerel dengelerin ufalanması, parçalanması sonucu daha da çoğalmıştır. Çünkü artık taktikler, belirli bir topluluk içinde sabitlenmeleri mümkün olmadığından, yörüngelerinden çıkmakta, dolaşıma açılmaktadır. (De Certeau, 2008: 55).

Yukarıda ifade edildiği üzere yerel dengenin ufalanması, parçalanması toplumsallıkta yer ve zaman kavramının sınırsızlığını dönüştürmektedir. Dönüştürme sürecinde birey gündelik hayatın yöneten kısımda mı? Ya da tam tersi baskı altına alınan tarafta mı kalmaktadır? Gibi sorular düşünölmeye başlandığından itibaren gündelik hayat kimi zaman bireyin sorumluluklarının önünü açarken kimi zaman da onu sınırlandırılan kültürel bir mekanizma haline gelmektedir. Çünkü gündelik olan, bireyin toplumda payına düşen sorumlulukları yerine getirme zorunluluğuna tabi kılmaktadır. Bu zorunluluk modern birey üzerinde baskı uygulamakta hatta ezmektedir. Gündelik; insanları soyut bir mekanizma şeklinde bireyi içerinden yönetmektedir. Bu soyutluk bireyin monotonlaşmasını sağlamaktadır.

Görölmeyen gündelik hayatın içinde; adet yerine gelsin mantığı çerçevesinde günlük hizmetler sessiz ve kendini tekrarlar şekilde devam etmekte ve bireylerin zihninde gizlendiği bir maske şeklini almasının sonucunda bedenlerin makine gibi işlemesini sağlamaktadır (De Certeau, Giard ve Mayol, 2009: 205). Lefebvre’in ifade ediş şekline göre; makineleşen bedenler işlevini en fazla kadın bedeni (daha çok “ev hanımı” olarak belirtilen kadınlar için denilebilir) üzerinden faaliyet alanını oluşturmaktadır. Örneğin; her gün ev kadını rolünü oynayan kadın; evin tozunu almak, yemek yapmak, bulaşık yıkamak, boşalan dolabı meyve ve sebzeyle doldurmak gibi gündelik işlerini hissetmeden yapmaktadır. Böylece beden gündelik hayattaki faaliyetlerinde bir makineye dönüşmektedir. Makine sistemi tarafından kuşatılan beden; gündeliklik içinde zorunlu olarak temel faaliyetler kümesi şeklinde işlemektedir. Bu sonucunda gündelik hayat içinde bedenlere kodlanan işleri yapmaktadır (Lefebvre, 2015b: 50-51).

Lefebvre’in düşüncesinden yola çıkarak makineleşen bedenlerin üretim alanları mekânda oluşur. Mekân içinde gündelik hayat zamansal boyutta yeni ve tekrar eden formlar içinde ilerlemektedir. Toplumsal alan içinde bireyler kendi hayatlarını,

tariklerini ve dnyalarını üretmektedir. Bu üretim gündelik hayatı oluşturur; bireyler bu hayat içinde hukuk, politika, sanat, felsefe ve ideoloji biçimleri üretmektedir. (Lefebvre, 2016: 95). Bu üretim alanları içinde gündelik gerçeklik (zaman kullanımı) ile çalışma yerlerini birbirine bağlayan ağlar mekânın içinde birleştirilir. Bu birleşme esasında zaman ve mekân dokuları birbirinin içinde ilerlemektedir. Çünkü zaman ve mekân birbirine bağlı bir mekanizma içinde devam eder.

Modern yaşamda zaman; modernitenin toplumsal mekânında kaybolur ya da yok olmaktadır. Modern hayatta çalışma zamanı dışında; yaşanan zaman ve saatler toplumsal önemini yitirmektedir. Anlık zamanların önemli olduğu noktası mekân içinde yeniden bir üretime girmektedir. Mekân zamanı kapsayarak yeniden anlamlandırmaktadır (Lefebvre, 2016: 139-141). Mekân anlık bir zamanı, zamanda mekânı içerir. Mekân ve zaman içinde birey; gündelik hayatı görmek, konuşmak, var olduğunu bilmek ya da bahsedilmesini istemez. Gündelik gizlenen, saklanan bir arzu değil kabul edilmeyendir. Ancak gündelik olan; hayatın her yerinde, konuşma dili içinde belli belirsiz şekilde görünür. Çünkü gündelik hayatın dili içinde ona özgü bir bilinç mevcuttur. Bu bilinç gündeliğin içinde bastırmak istenmektedir. Bu sebepten dolayı; gündeliğin var oluş koşulu; kendi kendisinden kaçmaktır (Lefebvre, 1998: 132-137). Dolayısıyla bu kaçışın içinde gündelik hayat tam olarak nerededir? Sorusunu tekrardan akıllara getirmektedir.

Sonuç olarak; gündelik hayat bireyin yaşamını devam ettirmesi gereken basit etkinlikler çerçevesinde yaptığı, rutinlerden, ritüellerden ve pratiklerden oluştuğu söylenebilir. Bu yüzden gündelik hayat; ekonomik, teknolojik, politik ve toplumsal süreçlerin tümünde bireylerin farkına varmadan devam ettiği mekanik bir hayattır. Bu mekanik hayat içinde birey; gündelik hayatın farkına varmadan yaşamsal faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu yüzden gündelik hayat zamansal faaliyetler sonucunda rutin bir etkinliğe dönüşmektedir. Buna örnek verecek olursak; beslenme (yeme, içme), barınma, güvenlik gibi faaliyetler toplumsal alanda belli bir biçime bürünerek rutinleştirilmektedir (Lefebvre, 2012: 37).

Rutin şekle bürünen gündelik hayat; modern yaşam içinde iş ve iş dışındaki bedensel hareketlerin oluşmasından meydana gelmektedir. Gündelik hayat; komşu, çevre, ev, beslenme, giyinmenin tüm alanlarını kapsamaktadır. Çalışma, aile, özel ve

boş vakit birbirine bağlı bir mekanizma halinde aynı zamanda bir çelişkiler yumağı şeklinde gündelik hayat kendini oluşturmaktadır (Lefebvre, 2012: 37-39). Bu şekilde gündelik hayat sürekli kendini tekrar eden bir mekanizma işlevinde ilerler ve sürekli olarak yeniden doğar ve modern yaşamla beraber bir dönüşüm süreci geçirir. Bu dönüşüm sürecinde gündelik hayat bireyin yaşamının her pratiğinde (tatil, eğlence, gezme, okuma gibi) var olmaktadır (Lefebvre, 2012: 62).

2.2. GÜNDELİK HAYAT VE MODERNİTE İLİŞKİSİ

Birinci bölümde modernliğin tanımı yapılmasına rağmen modernliğin gündelik hayatla ilişkisine değineceğimizden dolayı kısa bir hatırlatma olarak modernliği açıklamam gerekir. Çünkü kavramsal olarak “gündelik hayat” esas itibariyle modern dönemle birlikte gündeme gelmiş ve kurucu unsurlarını modern deneyimlerle birlikte şekillendirmiştir. Bu yüzden tanım olarak modernlik; 16. yüzyılın sonu ile 17. yüzyılın başlarıyla başlayan 21. Yüzyıla kadar halen etkisini devam ettiren toplumsal bir süreçtir. Sosyal bilimciler modernliğini tanımını yaparken ya da tam olarak ne olduğunu ifade ettiklerinde; geleneksel dünyadan modern dünyaya geçiş aşamasında oluşan farklılaşmaya odaklanmaktadır. Modernlik temelde geleneksel yaşamla bir zıtlık içindedir. Bu zıtlık modern yaşam içinde eski olarak tanımlanan geleneksel yaşamı tamamen geride bırakan ‘yeni, güncel’ olarak algılanan bir yapıyı temsil etmektedir. Bu yüzden modernlik; yapısal olarak geleceğe yöneliktir. Modern yaşam içerisinde bireyler gündelik yaşamlarında bugüne odaklanmanın yerine sürekli olarak bir sonraki günün planını yaparak yaşamaktadırlar (Giddens, 2018: 28).

Modernite yapısal olarak geleceğe odaklanarak yaşamını idame ettirmenin sonucunda modern yaşamın içindeki bireyin gündelik hayatını bir koşu bandında sürekli hareket halinde ya da koşmasını gereken bir alana çevirmektedir. Bu yüzden Bauman modernlikle ilgili olarak tanımlamasını şu şekilde yapmaktadır:

“Modernite, doğası gereği ebediyen koşu halindedir, daima (ve çaresiz bir şekilde) “noch nicht geworden” dir. (henüz olmamış.) Bir projenin modernliği, kesinlikle gerçekliğin bir yahut iki veya yüz adım ileride olmasıdır; modernitenin modernliği, kendi doğasından gelen bir kendini dönüştürme, koşu sırasında bitiş çizgisini sürekli ileriye itme ve böylece kendini oraya varmaktan daima menetme kapasitesidir.” (Bauman, 2016a: 325).

Modernlik yukarıda ifade edildiği şekilde süreklilik halindedir. Süreklilik halinin toplumsal görünürlük alanını gündelik hayat içinde oluşturmaktadır. Gündeliklik içinde modern birey; bu süreklilik boyutunda ve dönüşümde mutluluk arayışı içindedir. Mutluluk arayışı sürecinde birey anlık kimliklere bürünmektedir. Bireylerin doğdukları kimliklerin yerini gündelik hayatın farklı mekânlarında çeşitli kimliklere tanışmakta ve dönüşmektedir.

Modernlikle birlikte katı olan, iz bırakan kimliğin yerine kolayca çözülebilen ve farklı şekillere girebilen kimlikler tercih edilmektedir. Böylece “hayatın bütünü” kapsayan kimlik, modern gündelik hayatın içinde her anın bir özelliğine dönüşen formdadır. Böylece modernlik içinde vaktiyle sonsuza denk devam etmek üzere olan kimliğin inşa süreci kaybolmuştur bunun yerine sürekli bir araya getirilmesi, parçalara ayrılabilen ve bozulabilen kimlik inşa edilmiştir. Bu inşa süreci anlık yaşamda kendini yenilemektedir (Bauman, 2011a: 12-25). Aslında modernliğin bireylere temel güvencesi; gündelik hayatta devraldıkları kimlikten sıyrılmayı vaat etmektedir (Bauman, 2000a: 33). Bu sıyrılmaların yerine sürekli yeni kimlik inşa ederek zamanına ayak uydurmayı temel ölçüt kabul eder. Modern yaşam içinde koşuşturma içinde olan kimlikler; toplumsal tanımlarla beraber yaratılır. Kimlikler bireyin henüz kim olduğunu bilmediği, olmadığı fakat olabileceği şeye doğru çekmektedir. Bu yüzden modern olmak hareket halinde olarak da tanımlanmaktadır. Bu sebepten toplumsal yaşamda; modernlik durmanın imkânsız halini resmeder (Bauman, 2000a: 100-102).

Modernliğin sürekli bir hareket halinde olması bireyin gündelik hayatına etki etmekte ve gündeliğin yaşam tarzına yeni soluk getirmektedir. Bu yeni solukta modern birey gündelik yaşam formunu yeniden inşa ederek yaşamına devam etmektedir. Bu yeniden inşa sürecinin anlamsal ilişkisini Lefebvre şu şekilde açıklamaktadır:

“Gündelik hayat mütevazı ve sağlamdır, doğal olandır, kısımları ve parçaları belirli bir zaman kullanımı içinde, kuşkuyla meydan vermeyecek bir biçimde birbirine bağlanan şeydir. Gündelik hayat tarih taşımaz. Görünüşte göstergesizdir; kişiyi meşgul eder ve uğraştırır, yine de söylemeye gerek duymaz; zaman kullanımında gizli olan etikdir, kullanılan bu zamanın dekorunun estetiğidir. O, modernlik ile birleşen şeydir. Modernlik kelimesinden yeni olanın ve yeniliğin işaretini taşıyan şeyi anlamak gerekir: Parlaktır, paradokstur, teknik veya dünyevilik tarafından damgalanmış olandır. Gözüpektir(öyle görünür), geçicidir, kendini ilan eden ve kendini alkışlatan maceradır. Modern denilen dünyanın sunduğu dışa dönük gösterilerde ve bu dünyanın kendisini yine kendisine sunduğu gösteride güçlkle

ayrıt edilebilen sanattır ve estetikdir. “(...)” Gündelik ve modernlik karşılıklı olarak birbirini belirtir ve gizler, meşrulaştırır ve telafi eder.” (Lefebvre, 1998: 35-36).

Yukarıda Lefebvre’in açıkladığı üzere gündelik ve modernliğin birbiriyle bağlantı içerisinde gizlemesi, meşrulaştırması toplumsallığın görünürlük alanında meydana gelir. Bu görünürlük alanı bireyin kamusal ve özel alanlarının tümüne nüfus etmektedir. Gündelik hayat kavramı makro bir yapı içinde ele alınmakta ve kendi tarzını makro olarak görmektedir. Bütünlüğü ele alarak, bütünlüğü ilgilendirir ve sorgulamaktadır. Bütünlüğü ele alırken modern yaşamın kendisini ele almaktadır. Mekân ve zaman göre değişiklik içererek devam ettirmektedir. Modern toplum, gündelik hayatı kendi organik bedeni olarak görmekte ve zaman-mekân dikotomisinin ötesini çağırır (Lefebvre, 2015a: 171-176).

Modern gündelik hayatın mekân ve zaman boyutundaki görünürlük düzlemi içinde hareketlilik ön plandadır. Modernlik gündelik hayatı yönlendirme mekanizmasına sahip olup, sürekli değişim ve dönüşüm içinde ilerlemektedir. Modern yaşamın değişkenliğinde gündelik hayat durmanın imkânsızlığını yaşamaktadır. Bu yönden modernlik ve gündelik yaşam eş zamanlı bir döngü içinde ilerlemektedir. Bu hareketliliğin içinde modernlik yapılmış olanının sınırını aşmamaktadır ve modern bireylerin hayatları; bireye verili şekilde olmamakla birlikte gündelik hayatları asla tamamlanmayan bir proje şeklinde devam etmektedir. Gündelik hayatta hep özenli olmayı ve her zaman önceki durumundan daha fazla emek göstermesi gereken bir misyona sahiptir (Bauman, 2018a: 152). Bu yüzden modernlik ve gündelik hayat birbiri içine geçmiş ve bağlantılı şekilde devam etmektedir. Bağlantısını rutin şekilde devam ettirerek değişen koşullara ayak uydurmaya çalışmaktadır. Makro yapıda işlevini sürdüren gündelik hayat, modernliğin içinde kendini nesne olarak görüp ve var etmektedir. Nesne görevini; bir fiilin, hareketliliğin çıkış noktası olarak görmektedir (Lefebvre, 2015a: 24).

Gündelik yaşam gelenekselden modernize olma sürecinde farklı yaşam tarzlarını bireylere sunmaktaydı. Geleneksel yaşamdaki belirliliğin varlığı ve sabitliği gündelik yaşamı etkilemektedir. Bu yönden modernlikten önceki dönemin modernliğe geçiş dönemindeki oluşan farklılıkları gündelik hayatta kendisini var etmektedir. Fakat ayrı bir parantez açacak olursak geleneksel yaşamdaki gündelik hayat modern yaşamdaki kadar üzerine düşünülmemekte ve günümüzdeki kadar önem (geleneksel yaşamda bireyler bu

kadar gündelik hayatın farkında olmamışlar) atfetmemektedir. Nasıl modernliğin temelinde mantık kavramı önemliyse gündelik hayatta mantık temel prensiptir. Çünkü mantık dışında olduğu zaman tutarsızlık damgasıyla itam edilir. Karasızlık, tutarsızlık ve mantıksızlık gündelik hayatın prensiplerine düşmanca tavır takınmaktadır (Lefebvre, 2015a: 79).

Çoğu sosyal bilimcilerin görüşlerine göre gündelik hayat geleneksel yaşam içinde incelenmemektedir. Genellikle kentsel yaşamın getirdiği bir adlandırma olduğu düşünülmektedir. Bundan ötürü gündelik hayatı genellikle modern yaşamın ürünü olarak görülmektedir. Bu yüzden gündelik hayat rasyonellik perspektifinden ilerlemektedir. Modern yaşamın odak noktasında kalan gündelik hayat rasyonelliğin yanında müphemlikle uğraşmak zorunda kalmıştır. Bu yoğun belirsizliğin ve kentsel yaşamın içinde gündelik hayat gerçek ve sahte olanın arasında ya da neyi yapmam-yapmamam arasında asılı durumda kalmaktadır. Kentsel yaşamın yoğunluğu içinde zaman durumu mekânla sınırlı ve bağlantılı biçimde niceliksel yönden algılanmaya tabi kılınmaktadır. Bu yüzden Lefebvre, gündelik hayatta zamansallık boyutunu gündelik hayat bağlamında şunları söylemektedir:

“Gündelik hayat soyut ve niceliksel zamanı, duvar ve kol saatlerinin zamanını model alır. Bu zaman Batı’da saatlerin icadından sonra, saatlerin toplumsal pratiğe girişleri boyunca yavaş yavaş zuhur etti. Bu homojen ve kutsallıktan arındırılmış zaman, emeğinin zamanın ölçüsünü sağladığından bu yana hep galebe çaldı. Bu tarihsel andan başlayarak gündeliğin zamanı haline geldi, uyuma ve uyanma saatleri, öğün zamanları ve özel yaşam saatleri, büyüklerin çocuklarla ilişkileri, eğlence ve dinlence, ikamet edilen mekânla ilişkiler gibi gündelik olanın diğer yönlerini emeğin mekânda örgütlenmesine tabi kıldı. “(…)” Gündelik zamanın ritimli örgütlenmesi bir anlamda en kişisel, en içsel olandır. Ve ayrıca en dışsal olandır (ki bu da Hegel’in ünlü bir formülüne karşılık gelir). Ne bir ideolojiye, ne de gerçekliğe aittir. Edilmiş ritimler aynı zamanda hem içsel hem de toplumsaldır. Modern dünyanın bir gününde herkes aşağı yukarı aynı zamanlarda, az çok aynı şeyi yapar ama herkes aynı şeyi yaparken gerçekten yalnız.” (Lefebvre, 2018a: 99-102).

Yukarıda ifade edildiği gibi modern yaşamda birey edilmiş ritimler çerçevesinde en gündelik olandan en gündelik dışına kadar zamansallık boyutunda ritimsellik hâkim olmaktadır. Gündeliğin modern zamanla ritimselliği akış halinde devam etmektedir. Modern yaşamla birlikte kalıba dökülen zaman gündelik hayatın zamanını oluşturmuş ve bedenleri saatlere göre belli bir düzene yerleştirmiştir. Kurallar çerçevesinde kalıba yerleştirilen beden; gündelik hayat içerisinde makine işlevi görmektedir. Makine gibi

hareket etmektedir. Gündelik içinde bedeninin her saatine göre yapması gerekenler belirlenmiştir. Örneğin; saat kaçta yemek yediğimiz, ne zaman uyuyup ve kalktığımız kadar belirlenen, uygulanan ve sistemleştirilen bedenlerle karşı karşıyayız (Lefebvre, 2018a: 120). Başka bir deyişle birey gündelik hayatın işleyişine göre hareket etmektedir. Bu yüzden belli kalıplar dâhilinde hareket etmesine rağmen modernliğin belirlediği sınırlar dâhilinde ilerlemektedir.

Modernliğin esnekliği gündelik yaşamı da esnek kılmıştır. Kalıplaştırılan durumlar da zamanı geldiğinde esnekliğe kendisini bırakmaya hazır bir formda inşa etmiştir. Esnek ve yumuşak hale getirilen modernlik zamansal boyutta bir değişime uğradığında gündelik hayatta da bu değişimi yaşamaya mecbur bırakılmaktadır. Onun için tüm şekiller ve tüm yapılar biçimlenmeye uygun halde olmalıdır. Bu değişim ve şekillendirmeler her an değiştirilebilir ya da dönüştürülebilir bir yapıdadır. Bu yüzden modernlik, kendisini kesinlikten ve kalıcılıktan muaf tutmuştur ve gündelik hayatta modernliğin sınırları ve talimatları çerçevesinde kendisini var etmektedir (Bauman, 2018b: 124).

Gündelik çağda modernlikle beraber oluşan değişim sürecine modern birey ayak uydurmak zorundadır. Modernliğin hızı metaforik şekilde sürekli hareket halinde olan tren gibi algılanmaktadır. Trenin hızında hareket eden bireyin gündeliğin içindedir, bunun aksi durumunda birey trene binmeyi bile beceremiyor. Çünkü modernitenin doğasında var olan değişim ‘hızı’ kendisiyle beraber getirmekte ve bu hız modern bireyin yaşamında saplantılı hale gelmektedir. Bu saplantılı halin gündeliğin içinde değişmekten ya da yok olmanın ötesinde başka seçeneğe sahip değildir. Her zaman var olanın ötesinde yeni bir şeyler aranmalı, hazır olanın reddedilme halinin oluşmasıyla yerine neyin konulması esası üzerinden gidilmektedir. Bu oluşum sürecinde modern birey, kendi benliğini oluşturma ya da olduğundan farklı şekilde sunmaktadır. Kendini yeniden oluşturma arzusu hareketliliğin içinde üst boyuta çıkmaktadır. Bu yüzden arzu oluşum halini devam ettirir. Bu oluşum gündelik hayatla bağlantılı şekilde dizayn edilmektedir (Bauman, 2018c: 36-37).

Modern yaşamın hızı ve hareketliliği içinde gündelik yaşam; erkek ve kadınlara farklı roller sunan bir sahne görevindedir. Bu sahnede roller en uygun şekilde ve toplumsal bağlamda olması gereken şekilde inşa etmektedir. İnşa sürecinde kadının ve

erkeğin gündelik hayat içindeki rolleri bir önceki günden değişkenlik göstermektedir. Bu değişkenlik modern yaşamın bir sonucudur, modernlik ve gündelik bu değişimden eş zamanlı etkilenmektedir. Her ne kadar modernlik toplumlarda farklı şekilde etkilese de yaşadığımız gündeliği modernlikten ayırmak büyük bir hata yapmış oluruz. Çünkü modern dönemin gündelik hayatını yaşamaktayız.

Modernliğin toplumsal yayılması majör bir yapıda olması sebebiyle gündelik hayat en minör alanına dahi etkilemektedir. Modernlik ile gündelik hayat homojen bir yapı içinde toplumsal görünürlük alanında farklı düzeylerde ve farklı şekilde varlığını devam ettirmektedir. Farklılar içinde birbirleriyle bağlantılı ve uyumludur. Modern birey gündelik yaşamın her alanında bu uyumu yakalamak için çaba harcamaktadır. Gündelik yaşamda bireyler, modern yaşamın bilinçaltını ve bilinçsizliğini temsil eder. Gündelik hayatı sonlandırmak ya da öldürmek imkânsız bir durumdur. Günümüz yaşam tarzında modernliği de reddetmek mümkün görünmemektedir. Çünkü modernlik ve gündelik hayatın kendine haz oluşan gereksinimleri mevcuttur. Başka bir deyişle modernlik ve gündeliklik; hayatın her alanında düzenli bir bağlantıdadır. Anlama ve uyum sonsuzluk ipiyle birbirine bağlı ve düzenli bir makine gibi işlemektedir.

Modernlik ve gündelik hayatın birbirine bağlı yapısı; modernliğin şekillenmesi çerçevesinde devam eden bir değişimi oluşturmaktadır. Değişim ve dönüşümün çerçevesinde gündelik hayatın sonuyla ilgili kesin bir bakış açısı sunmak imkânsız bir hal oluşturmaktadır. Toplumsal alan modernliğin yayılma hızına göre değişimi beraberinde getirmektedir. Gündelik hayat bu değişimden aynı oranda etkilenerek ilerlemektedir. Bu çerçevede gündelik hayat ve modernlik; ilerleme süreci birbirine bağlı zincirin iki halkasını oluşturmakta ve bağlantılı zincirler yumağında devam etmektedir (Lefebvre, 1998: 132-192).

Genel olarak gündelik hayat ve modernlik birbirine bağlı bir mekanizma içindedir. Çünkü modern dönemle birlikte gündelik hayat düşünölmeye, araştırılmaya ve tartışılmaya başlanmıştır. Bir bakıma modernlik tartışmaları gündelik hayatın nasıl kurulduğı üzerinden inşa edilmiştir. Bu kurulum üzerinden gündelik hayatın modern dünya içerisinde çerçevesi belirlenmiştir. Bu yüzden gündelik hayat tanımı ve açıklaması yapıldığında modernlikten bağımsız bir gündelik hayat açıklaması yapılamaz.

Günümüz yaşam şeklinde modernite ve gündelik hayatı birbirinden ayırmak ya da birbirinden ayrı şekilde düşünmek hatalı bir yaklaşım olur. Gündelik hayatın kendisine göre bir tanımlaması olmasına rağmen modern yaşamın koşulları içinde yeniden şekillenmektedir. Modern hayatın normları içinde kendi yapısını ortaya çıkarır. Başka bir deyişle gündelik hayat; modern yaşam tarzının toplumsal alandaki görünürlüğünü oluşturur. Çünkü birey modern olma durumunu deneyimleyerek anlamlandırır ve bu deneyimlerin yüzeyi gündelik hayattır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MODERN DÖNEMDE GÜNDELİK HAYATIN DÖNÜŞÜMÜ

İkinci bölümde görülen gündelik hayatın tanımlamasından sonra bu bölümde modern dönemdeki gündelik hayat anlatılmaya çalışılmaktadır. Çünkü gündelik hayatı günümüz koşullarıyla ele alındığında modernlikten bağımsız şekilde açıklanamaz. Toplum; geleneksel hayatın tam olarak bittiği ya da geleneksel yaşamdan keskin bir kopuş yaşamasıyla birlikte yeni yaşam alanları inşa etmektedir. Geleneksel yaşamın tam bittiğini söylemek yanlış bir ifade olur. Çünkü modern toplumlar daha geçiş dönemini tamamlamamıştır ve bir oluş halini sürdürmektedir (Giddens, 2009: 158). Ama yine de bu oluş halinin geleneksel yaşamı ortadan kaldırmaya dönük bir yapıda olduğunu belirtmek gerekir. Modern yaşam 19. yüzyılda 20. yüzyıla göre daha alt seviyede yaşanmamıştır, sadece modernliğin yaşama tarzı değişmiştir. Yani 19. yüzyıldaki toplumun, modernliği algılama ve yaşama biçimi farklıdır. Bu farklılık modernliğin doğasında var olan; değişimden kaynaklanmaktadır. Bu yüzden dünle ile bugün yaşanan modernlik tarzı devam eden bir değişim içinde olmaktadır (Bauman, 2018a: 141). Toplumsal alanlara yayılan modernliğin baş mimarı kent hayatıdır. Kentsel yapılanmayla birlikte ortaya çıkan ve yayılım alanı oluşturulan modernlik; hızlı bir yayılma alanı elde etmiştir. Kentliğin başrol oynadığı toplumlarda modern hayatın etkisi büyük çaplı olmaktadır.

Kentsel yaşamla birlikte modernlik geleneksel hayatın odak noktasına yerleşmiştir. Geleneksel kopuşlarla birlikte bireyin yaşamı da aynı düzeyde yeniliklere ve değişime uğramaktadır. Modern birey, modernliğin değişim hızına uyum sağlama zorunluluğu çerçevesinde yaşamlarını idame ettirmektedirler. Modernlikle ilgili değişen toplumsal alanlar; gündelik hayatın yeni formunun ortaya çıkmasını sağlamıştır. Modernliğin değişim alanlarının formlarını gündelik hayat içinde görülmeye ve yaşanılmaya başlamıştır. Bu yüzden gündelik hayata atfedilen anlam değişime uğramakta ve yeniden tanımlanmaya gereksinim duymaktadır.

Modern hayatta; gündelik hayatın yansıması değişen roller ve günlük rutinler çerçevesinde şekillenmektedir. Modernlikle birlikte modern bireyin ihtiyaçları şekillenme sürecinde gündelik hayatın formunu yeniden inşa etmektedir. Toplumsal görünürlük alanında modernlikle beraber ortaya çıkan yenilikler gündelik hayata etki etmektedir.

Bu yüzden bu bölümde katı modernliğin ne olduğunu ve topluma nasıl tesir ettiğini eleştirel bir yorumla ele alınacak ve modernliğin gündelik hayatı nasıl etkilediğini ve nasıl bir değişime uğradığından bahsedilecektir. Genel anlamda modernliğin katı evresini açıklamakta ve gündelik hayatın modernlik süreci içinde ele alınmaktadır. Çünkü gündelik hayatın modernlik algısı bağlamında temelini modernliğin ortaya çıkması ile birlikte anlamlandırmaktadır.

3.1. KATI MODERNİTE

Bauman'a göre modernliğin genel anlamını hatırlayacak olursak; geleneksel yapının bozulduğu, toplumsallığın yeniden üretildiği ve dönüşüm yaşandığı zaman şekli olarak tanımlanabilir. Modernlik geleneksel yapıya karşı bir mekanizma içerisinde varlığını sürdürerek devam etmektedir. Eski diye adlandırdığı geleneksel yapıyı; modası geçmiş şekilde kodlandırmaktadır. Modernlik; geleneksel yaşamın “bitkin, yorgun, eski, zamanı geçmiş” şekilde tanımlamasının yerine “yeni, taze, güncel” olan anlamına bırakmıştır. Bu perspektifte ilerlemesinden dolayı her zaman daha iyi bir düzen getirme düşüncesine hâkim olmuş ve toplumsal görünürlük alanında bunu meşrulaştırmıştır (Bauman, 2000a: 27-28).

Modernlik her zaman yeniliği baz alarak ilerlemektedir. Bu yenilikle birlikte modern zamanla geleneksel dokunun aşındığı ve yıprandığı zaman diliminde yaşayan bireyler; modernliğin zaman aşımını ve değişimini gündelik hayatlarındaki değişimi ile karşılaşmaktadır (Kara, 2018: 7). Gündelik hayat içinde modernliğin başlangıcı kurallara dayalı bir mekanizma içinde ilerken bunun yanında gündelik yaşam içerisinde kendisini katılaştırarak var olmakta ve müphemliği çağrıştırmaktadır. Müphemlik Bauman'ın sık sık modernlik için kullandığı bir kelimedir. Modern olma durumu ve modernitenin katı aşamasını tanımlarken sık sık müphemliğe değinir. Müphemlik kavramının Bauman perspektifiyle tanımı ve bireylerin hayatlarına nasıl yansıdığıyla ilgili şu şekilde ifade etmektedir:

“Bir nesne ya da bir olayın birden fazla kategoriye sokulabilmesi demek olan müphemlik, dile özel bir düzensizliktir, yani dilin icra ettiği adlandırma (sınıflandırma) fonksiyonun iflası. Bu düzensizliğin temel belirtisi, belli bir durumu doğru biçimde okumadığımız ve alternatif eylemler arasında seçim yapamadığımız zaman hissettiğimiz keskin rahatsızlıktır. İşte bu durumdan doğan endişeden ve bunu takip eden kararsızlıktan dolayı, müphemliği bir düzensizlik olarak yaşarız; o zaman da ya kullandığımız dili yetersizlikle suçlarız ya da kendimiz dili yanlış kullanmakla.” (Bauman, 2017a: 11).

Her düzen arayışı ve her dikotomi müphemliği üretir. Bu sebepten dolayı her düzen arayışımız dikotomi ürettiğinden dolayı müphemliği üretmektedir. Bu yüzden müphemliğin en temel anlamı; düzenin imkânsız halidir (Bauman, 2017b: 221-226). Bauman bu müphemlik halinde modern zamanın ayırmasını; katı ve akışkan olarak adlandırmaktadır. Katı modernite Bauman'a (2017c: 13-14) göre; katılık/akışkanlığı bir ikili ya da bir grup şeklinde değildirler. Katı ve akışkanlık birbirine bağlı bir şekilde ilerleyen bir çifttir. Akışkanlık katılığın karşıtı değil, katılığın bir sonucudur. Katı modernitenin temel paradigması geleceği kontrol etmek ve kesinleştirmektir. Başka bir ifadeyle katı modernliğin kalbi "geleceği kontrol etmek ve kesinleştirmek" çerçevesinde atmaktadır. Toplumsal alanda katılık; modern bireyin müphemliğini yok etmektedir. Kesinlik ve düzeni inşa etme niyetini barındırmaktadır. Düzen, kontrol etme isteği modern zamanda hafif/akışkanlık karşısında değişime yeterince kararlı olamamıştır. Katı olanın değişime karşı direnme gücü zayıf kalmaktadır. Buna rağmen katıların belli bir şekli mevcuttur.

Katı modernite/modernlik için önemli olan düzenli bir yapıda şekillerini muhafaza etmek ve devamlılığını sağlamaktır. Katıların belirgin şekilde mekânsal bir boyuta sahiptirler. Çünkü katılar belli şekle girmek için belli alana ihtiyaç duyarlar. Katılar için zaman kavramı anlam ifade etmemekle birlikte zaman boyutunu yok etmektedirler. Çünkü katılar; zamanın geçişini önemsizleştirip, zamanın önemini nötralize etmektedir. Katılar kendilerini hareketsiz şekilde var etmektedir. Fakat akışkan modernlikle birlikte katılık yok edilmemekle beraber evreni katılar için daha gelişmiş bir yapı haline getirmeyi hedeflemektedir (Bauman, 2017c: 13-14).

Katı modernlik denilen durum akışkan modernlik ile karşılaştırma yoluna girerek ifade edilmektedir. Katılık-akışkanlık birbirine bağlı şekilde ilerlemektedir. Katı-akışkanlık dikotomisini modernlik-postmodernlik dikotomisinin bir hal değişimi olarak görmekte ve rasyonelliği 'katı' modernlik olarak tanımlamaktadır. Katı modernliğin temel niyeti modern bireyin yaşamında oluşan müphemliği yok etme niyeti taşımaktadır. Katı modernlik için müphemlik tam bir sorun teşkil ederken, akışkan modernlikte müphemlik 'bir insan olma' halini ifade etmektedir. Bu yüzden müphemlik; katı modernlik için bir düşman(öcü) olarak görünmekte akışkan modernlikte ise; oluşan tüm risklere rağmen insan olmanın benzersizliğini gösteren bir elbise kılıfında sunulmaktadır (Şimşek, 2017: 66-68).

Katı modernlik toplumsallığın tüm alanlarına yayılmış bir yapıdadır. Bireylerin yaşamları içindeki tüm aşamaları içinde var olmakta ve var oluşunu akışkanlıkla beraber sürdürmektedir. Modern birey bu aşamalarda müphemliğin sarkacında kalmakta ve yaşamını meşgul eden en önemli etken konumundadır. Müphemliğin hâkim olduğu modern dünyada yaşayan modern birey; modern olmak için müphemliğin sarkacında yaşamını idame etmektedir. Modernliğin temel yapısı “hareketlilik” perspektifinde ilerlemektedir. Modern dünyanın ürettiği hareketlilik bireyi gündelik yaşamda hazza yöneltmektedir. Modern yaşamdaki hareketliliğin temel sebebi; haz almanın imkânsızlığındandır. İmkânsız hale gelen haz hareketliliği süreksiz olma halini zorunlu kılmaktadır. Oluşan hareketlilik durumu içinde modern birey; sürekli bir sınır geçme durumu içinde olması ve sürekli olarak kendinin önünde olması anlamıyla ilerlemektedir (Bauman, 2018a: 141-142). Bauman modernliğin vazgeçilmez hareketliliği ve bir sonraki ana koşma isteği ya da yetişme arzusunun toplumsal anlamdaki modernliğin yansımasını şu şekilde anlatmaktadır.

“Toplumsal anlamda modernlik, standartlar, ümit ve suçlulukla ilgilidir. Standartlar; cezbeden, ayartan ya da kışkırtan fakat sürekli uzayan kovalayanlardan daima bir-iki adım önde olan ve her halükarda peşindeki avcıdan biraz daha hızlı giden standartlar. Her zaman için yarının bugünden daha iyi olacağını vaat eden standartlar. Yarın, daima sonraki bir gün olacağı için vaadini daima canlı ve tertemiz tutan standartlar. Ve (nihayet) vaat edilmiş topraklara ulaşma umudunu her zaman yeterince hızlı koşmama topraklara ulaşma umudunu her zaman yeterince hızlı koşmama suçuyla birleştiren standartlar. Psikik olarak ise modernlik kimlikle ilgilidir; henüz burada olmayan, bir ödev, bir misyon ve bir sorumluluk olan varlık gerçeğiyle ilgilidir. Tıpkı diğer standartlar gibi kimlik de daima bir adım ileridedir. Ve kişinin buna ulaşmak için nefes nefese koşması gerekir. Kişi, ümidin çekmesi ve suçun itmesiyle koşuyor fakat bu koşu, ne kadar hızlı olursa olsun, emeklemek gibi geliyor insana ve onu tedirgin ediyor. Çekiciliğini daima koruyan ve asla ulaşılmayan kimliğe doğru kulaç atmak, bugünün sakat ve gayr-i meşru gerçekliğinden geri çekilmek gibi tuhaf bir görüntü çiziyor. Hem toplumsal hem de psikik olarak modernlik sürekli bir özeleştiridir; hiç bitmeyen ve dolayısıyla da ucunda ne olduğu bilinmeyen bir kendini silme ve kendi kendini hükümsüz kılma egzersizi.” (Bauman, 2000a: 99-100).

Modern bireyler; modern hareketliliğin ve bir sonraki günü düşünme üzerine programlanmış yapısından dolayı modern yaşam içindeki her şeyin değiştirilebilir ve bugün önemli olanın yarın önemsiz olacağını düşünerek yaşamaktadır. Bunun sebebi; modern toplumda bireylerin toplumsal alan içindeki karmaşıklığın her gün yeniden düzenlenmesi ve yeniden bir dönüşüme uğraması olarak gösterilebilmektedir. Bu yüzden modern yaşamda hareketlilik koşuşturma sürekli değişmekte ve dönüşüme

uğramaktadır. Bu dönüşüm içinde toplumsallık kırılğan ve tehdit altındadır. Yarının her şeyin değişebileceğinin (güçlü olanın zayıflayabileceği, en tepede, yüksekte olanın en dibe çökme ihtimalin olması gibi) düşüncesinin uzun dönemde güvenilmezliği ortaya çıkartmakta ve garanti olanın anlamını yozlaştırmaktadır (Bauman, 2018a: 66-74). Bahsedilen koşuşturma modernliğin hareket arzusunun peşinde olmasındandır. İhtiyaçların tatmininden sıyrılıp arzuların üretim evresine geçmektedir. Artık ihtiyacın dışında arzular devreye girmektedir. Toplumsal yaşamda modern birey bu hareketlilik arzusunda toplumsal görünürlük alanını elde etmeye çalışmaktadır.

Toplumsal alanda hareketliliği cezbeden, ayartan alanlar ve anlar mevcuttur. Eğlence alanları ve tatil gibi tüketici alanlar bireylerin; tüketim alanında yeni kimlikler ve hareketliliğin merkezi konumunda yer almaktadır. Modern zamandaki kimlik devamlı bir doğurganlık halindedir. Kimliğin büründüğü biçim ya da yeni form kendi içinde çelişkileri barındırmaktadır. Bu çelişkiler sürekli değişime uğramaktadır. Değişim içindeki kimlikler uzun bir yaşam boyunca elde edilebilecek ya da sürekli devam edilmesi gereken güvenilirlikten yoksundur. Geçici, anlık kimlikler mekân ve zaman değişikliğiyle dönüşüm içinde olmakta ve modern hayatta kimlikler her an ölebilir ya da yok olmaya mahkûmdur (Bauman, 2011a: 124).

Bauman modern dönemle birlikte kimliklerin değiştiğinden bahsetmektedir. Bu değişimi geleneksel kimliklerin dejenere olduğu modern dönemde; geleneksel zamanda oluşan sabit kimlikler (ırk, toplumsal cinsiyet, toplumsal sınıf, vatan, doğum yeri, aile gibi sosyal aidiyetler) teknolojik ilerleme ve sosyo-ekonomik anlamda ilerlemiş ülkelerde daha önemsiz bir hal almıştır. Değişen zaman sürecinde bulanıklaşmış ve değişmektedir (Bauman, 2017d: 35). Ancak değişen ve anlık olan kimlikler; toplumsal tabakalaşmanın en önemli rolünü üstlenmektedir. Bauman kimliğin toplumsal tabakalaşmadaki önemi şu sözlerle ifade etmektedir:

“Kimliğin tabakalaşmada güçlü bir faktör olduğunu belirteyim. Kimlik, tabakalaşmanın en ayırıcı ve fark yaratıcı yönlerinden biridir. Bir anda belirmiş küresel hiyerarşinin bir kutbunda, kimliklerini görülmemiş büyüklükte ve dünya çapında bir teklif havuzundan çekip öyle ya da böyle kendi rızasıyla oluşturup yine ondan vazgeçebilenler bulunur. Öteki kutupta ise, kendilerine tercih hakkı tanınmayan ve sonunda başkaları tarafından zorla dayatılmış bir kimlik yükünü sırtlanan, kimlik tercihinden men edilmiş kalabalıklar bulunur. O kimlikler ki, taşıyanların gücüne gider fakat ne atmalarına izin verilir ne de ondan kurtulabilirler. Tek tipleştirici, aşağılayıcı, insandışılaştıran ve damgalayan kimlikler...” (Bauman, 2017d: 51).

Bauman'ın da yukarıdaki anlatısından anlaşılabilceği gibi modern yaşamda bireyler bu iki kutup arasında tedirgin şekilde asılı kalmaktadır. Toplumsal alanda dayatılan kimliğin görünürlük alanına göre birey yaşamsal faaliyetlerini sürmektedir. Katı/ağır modernlik için bu kimlik kategorisi tercih hakkı verilmeyen kısmını kapsamaktadır. Modern bireye yüklenen kimliği muhafaza etme isteği bulundurmaktadır. Böylece toplumsal alanı bir düzen şeklinde idame ettirme ve bir şekle büründürmektedir. Fakat bu düzeni oluşturma süresinde akışkanlıktan etkilenerek ve etkileşime geçerek devam etmektedir.

Aslında katı modernitenin kökeninde gerçekliğin mimarisini inşa etme süreci barınmaktadır. Katı modernitenin gerçeklik arzusu mekânsal alanda anlam kazanarak ilerlemektedir. Çünkü katı modernlik için mekânsal boyut önem atfetmektedir. Yani katı modernliğin ilişkilendirdiği her konu için mekân önem atfetmektedir. Bauman bunun önemini şu şekilde ifade etmektedir:

“Ağır modernite bölgesel fetihler dönemi idi. Zenginlik ve iktidar-demir maden yatakları ve kömür damarları gibi büyük bir yer kaplayan, hantal ve kıpırtısız-toprakla sıkı sıkıya ilişkiliydi. “(...)”. Modernitenin ağır versiyonunda ilerlemek demek, boyut olarak büyüme ve mekânsal genişleme demektir. “(...)”. Günümüzde sonuna yaklaşmakta olduğumuz tarihinin bu bölümüne, henüz daha iyi bir terim bulamadığımız için donanım ya da ağır modernite-ya da büyüklük takıntılı modernite, “büyük iyidir” ya da “ne kadar büyükse o kadar güçlü, ne kadar çoksa o kadar başarılıdır” türü bir modernite- çağı da diyebiliriz. Donanım çağı, ağırlığın ve gittikçe hantallaşan makinelerin, her biri bir öncekinden daha büyük bir fabrika arazilerini ve sayıları günden güne artan fabrika işçilerini çerçeveleyen uzun fabrika duvarlarının ve masif lokomotiflerle devasa transatlantiklerin çağıydı.” (Bauman, 2017c: 172-174).

Ağır/katı modernlikte mekânla birey birbirine bağlı bir donanım gücüne sahip şekilde ilerlemektedir. Mekân bireyin hem yuvasını hem de hapishanesini temsil etmektedir. Birey mekân içinde kaleyle çevrili bir yapı içinde bir tür bağımlılığa tabi kılınmaktadır. Birbirine sıkıca bağlı olan bu paradoks ilişki bireyin yaşamın vazgeçilmez unsurlarını oluşturmaya zemin hazırlamaktadır. Bunu en iyi şekilde *fordist* fabrika sistemini örneği üzerinden açıklayabiliriz (Bauman, 2017c: 175).

Bauman perspektifinde fabrika sistemi; yüz yüze karşılama mekânı olduğu kadar içerisi ile dışarıları arasındaki yapılan katı ayrımını iktidarın mantığı ve kontrolün mantığını gözler önüne sermektedir. Kontrolün mantığı; emek ile sermaye arasındaki denetlenmenin ve düzenlenmenin mantığını içermektedir. Emek ile sermaye arasında

evlilik akdi oluşturulmuştur. Bu evlilik ‘ölüm bizi ayırana kadar’ mantığı içermektedir. Bu evlilikte boşanma söz konusu olmamakla beraber iyi günde kötü günde bir yaşam idame ettirme mantığını içermektedir. Bu yüzden biri olmadan diğeri yaşamı devam ettirmezdi. Emek ile sermaye; rutinleşmiş halde birbirine bağlı şekilde devam ederek, zamanla çalışanı olduğu yere çivilemektedir. Çalışan birey, fabrika duvarlarının arasında vazgeçemeyeceği sınırlar dâhilinde hayatta kalarak, mecburiyetlerin gölgesinde yaşamını idame ettirmektedir (Bauman, 2017c: 174-175).

Sınırlar dâhilinde oluşturulan yaşam tarzlarında emek gücünün farklı boyutta anlamlandırılmayı da beraberinde getirmektedir. Bu yüzden modern zamanın her aşamasında görünen sömürü; katı modernliğin tek bir boyutta kalmakta ve bireyin emeği sömürülmeye mahkûm etmiştir. Bu sömürü birbirinden ayıramayan mecburiyetin (işçileri geçimlerini sağlama, iş verinin üretimin devamlılığı için emeğe ihtiyaç duyması) ve katlanabilir ortak yaşamın herkesin çıkarı için oluşturulmuş bir yapıda devam etmektedir (Bauman, 2018a: 35-37).

Genel bir perspektiften bakıldığı zaman; katı modernlik ile akışkan modernlik birbirine bağlı şekilde tanımlanıp ve birbirine bağlantılı şekilde devam eden bir mekanizma içinde ilerlemektedir. Modernliğin katılık-akışkanlık dikotomisi toplumsal yaşamın her alanında görünmektedir. Günümüzde katı modernliğin artık geçerli olmadığını söylemek yanlış olur. Gündelik hayatta etkisini hissettirmesine rağmen etki alanı silikleşmeye yüz tutmaktadır. Bunun yerine günümüz modernliğin yaşam şeklinde akışkanlık ya da hafiflik hâkim olmaktadır. Modern birey katılığın içinde tav olduğu durumları akışkanlıkta daha anlık ve daha hızlı yaşamaktadır. Katı modernlik yapısı gereği kalıcı ve bir o kadar da uzun toplumsal beklentiler oluşturarak kişisel dünyayı kuşatır. Günümüzde ise katılık ölüm halini yaşamaktadır. Bu ölümlülük halinde katılar sınılaşılarak faaliyet sürdürmektedir. Yaşam alanları, duygular, düşünceler her kalıba girerek, şekillenerek ve kısa sürede değişime uğrayarak görünürlük alanını oluşturmaktadır. Geleneksel kırıntıların hâkim olduğu toplum tiplerinde bu hız ve anlık durumlar katı-akışkanlık dikotomisinde paradoks oluşturmaktadır. Çünkü geleneksel yaşamda kalıcılık önemlidir (Bauman, 2017c: 33-34).

Bireyler kalıcılık perspektifinde hayatı yorumlamaya ve yaşamaya çalıştığı söyleyebilir. Günümüz dünyasında toplumsal yaşam alanlarında modernliğin yayılma

hızı ve etkisi aynı olmamaktan dolayı katılık ve akışkanlık durumu farklı zaman dilimlerinde yaşanmaktadır. Fakat modernlik gerçeği ve majör yapısından dolayı yaşamsal alana hızlı yayılım faaliyeti göstermekte ve bu zeminde yaşamaktadır. Bunun gerisinde kalan ya da takip etme hızı düşük olan toplumlarda bile modern yaşam canlı şekilde hissedilmektedir. Aslında modernliğin dışında kalmak imkânsız bir durum haline gelmiştir. Modernliğin eski ve yeni dönemsel ayrımları mevcuttur. Bu eski ve yeni durumlarda modernliği yayılma alanları değişmektedir. Eski modernlik “katı, ağır, yoğun ve sistemsel” yapıyı barındırmaktadır. Bunun için katı modernliğin temelinde; düzensizlik, çeşitlilik, çokanlamlılık ve bireysel farklılıklar barınmamaktadır. Katı modernlik için farklılık, çeşitlilik ezeli bir düşmandır. Her yapı sistemsel bir düzen şeklinde yerleştirilmelidir. Akışkan modernlikte bu durumların değeri ve anlamı sınırlanmıştır. Anlık yaşam tarzının ve bireysel özgürlüklerin hâkimliği mevcuttur. Fakat bireysel özgürlük anlayışı sunulan çeşitlilik oranında tercih hakkı verilmektedir. (Bauman, 2017c: 54).

3.2. MODERN GÜNDELİK HAYATIN İNŞASI

Modern dönemle beraber zaman önem kazanmıştır. Zamanın değerli ve kısıtlı olduğu modern çağın bireyi yaşamını zamansal boyutun koşullarına göre idame ettirmektedir. Yaşamın geleneksel yapıdan modern yapıya dönüşmesinden dolayı; toplumsallıktan bireyselliğe doğru evrilmesine tanık olmaktadır. Gündelik yaşamda bireysellik ve benlik arzusu ön plana çıkarak toplumsallığın sekülerleşme sürecini hızlandırmaktadır. Gündelik hayatın inşası modernlikle birlikte farklı bir boyuta geçtiği söylenebilir. Bu boyutta kapsamı değişmiş ve halen değişime uğramaktadır. Modern birey gündelik hayatın koşuşturması içinde olmasına rağmen kendisiyle meşguldür (Giddens, 2012: 107). Bireyin gündelik hayatın yoğun ve koşuşturma içinde olmasının temel sebebi; geleneksel yaşamdan kopuş olarak belirtilmektedir. Geleneksel yaşamın dejenerasyonu sanayileşme süreciyle kendisini göstermektedir. Sanayileşme modern toplumlarının özelliğinden doğmaktadır. Sanayileşmenin başlangıç sürecinde şehir hayatı toplumsal hayatın büyük bir kısmında görülmeye başlamıştır. Bu yüzden kent yaşamı; sanayinin ileri boyutta olduğu ülkelerin topraklarının büyük kısmında yaygınlaşma faaliyeti göstermektedir (Lefebvre, 2018b: 21-28).

Toplumsal yaşam alanında artık kent kendisini var etmektedir. Bu yüzden kırsal yaşamdan modern yaşama geçiş aşamasındaki gündelik hayatın inşa sürecinde kentleşme önemli rol oynamaktadır. Kentleşmeyle birlikte geleneksel dokunun bozulması ve yerine yeni yaşam alanlarını yaratma amacı taşımaktadır. Modern kentin oluşum sürecinde gündelik hayatın alanı değişime uğramaktadır. Modern kentin inşasında geleneksel yaşam alanında hâkim olan gündelik hayattan oldukça farklı bir yaşam tarzı sürdürülmektedir. Modern gündelik hayatın temeline inildiğinde geleneksel yaşam formu içinde yaşanan hayatın ötesinde yeni gündelik hayatın dokusu ortaya çıkmaktadır. Kent oluşumu bu yeniliği desteklemektedir (Giddens, 2012: 107).

Modern gündelik hayatta kentleşme devam eden bir süreçtir. Kentleşme devam eden bir süreç olduğu için süreklilik çerçevesinde değişime ve dönüşüm içindedir. Bu yüzden toplum modernleşme çerçevesinde kent olgusu boyutunda hızlı bir süreçten geçmektedir. Lefebvre'in kent toplum ve kent yaşamı üzerine açıklamalar yapmaktadır. Lefebvre'in kenti tanımlamasını, kent toplumunu açıklaması ve kentleşmeyle ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

“ “Kent toplumu” kelimeleriyle herhangi bir şehir veya şehir devleti kastedilmektedir: Yunan şehir devleti, Doğu veya Akdeniz şehri, ticaret veya sanayi şehri, küçük şehir veya megalopolis. “(...)”. “Kent toplumu” terimini sanayileşmeden doğan toplum anlamında kullanacağız. Bu yüzden bu kelimeler, tarımsal üretimi bizzat emen veya onun üzerinde hâkimiyet kuran bu süreç sonucunda inşa edilen toplum anlamına gelmektedir. Bu anlamıyla kent toplumu, yalnızca, kesintiye uğramış toplumsal dönüşümlerin mirası olan eski kent formlarının parçalandığı bir sürecin sonunda ortaya çıkabilir. “(...)”. Sanayi sonrası toplumunu, yani sanayileşmeden doğan ve onu takip eden toplumu tanımlamak için önerdikleri terim şudur: Tamamlanmış bir olgudan ziyade eğilimi, yönelimi, virtüelliği tanımlayan kent toplumu.” (Lefebvre, 2019: 7-8).

Yukarıda belirtildiği üzere kentsel yaşamın temeli perspektifi geleneksellikten kopuşu temsil etmektedir. Bu kopuş toplumsal dönüşümün yaşandığı süreci yansıtmaktadır. Kentsel hayatın anlamı; bireylerin yaşamı için yeni formlar ve yeni anlamlar yüklemektedir. Modern perspektifle toplum; kentleşme ile eski yaşam tarzlarının yerine yeni yaşam tarzlarına geçişi sağlamıştır. Eskinin yerine yeniyi elde etmek ve yeniyi hâkim olma düşüncesi modernlikle paralellik göstermektedir. Bireyin yaşamı modernizasyon sürecinde geleneksel yaşamla paradoks oluşturmaktadır. Bu paradoksun toplumlara yansıma şekli benzer olmamıştır ve aynı şekilde bir yaşam faaliyeti içine girmemiştir. Var olma faaliyetleri ve alanları farklılık göstermektedir.

Toplumun modernlik sürecinden farklı etkilenmesi modernliğin farklı algılanmasına sebep olmuştur. Bu etkileşim gündelik hayatın inşa sürecine de yansımıştır. Bu etkilenme süreci devam eden bir döngü içinde oluşmaktadır. Bu yüzden modern bireyin gündelik hayatı belli değişim ve dönüşümü beraberinde getirmektedir. Dönüşümün temelini sanayi devrimi oluşturmaktadır. Sanayi devrimiyle beraber toplumsallığın değişim temeli atılmıştır ve yeni yaşam formları ortaya çıkmıştır. Bu yüzden insanlar sanayi öncesi-sonrası farklı yaşam tarzı yaşamış ve halen yaşamaktadır. Sanayi öncesinde (modern öncesi), insan gücüne dayalı bir hayat şekli mevcuttur. Doğanın belirlediği şekilde yaşamlar sürdürülmektedir. Birey doğanın insafına ve insafsızlığına hayatını teslim etmiştir. Doğa insana hükmeden bir durumdaydı. Geleneksel yaşamda canlı olan doğadır. Doğa her durumun ve her yapının üstündedir (Bauman, 2011b: 232).

Bauman'a göre; modernlikle beraber canlı olan insandır. Başka şekilde ifade edecek olursak modernliğin canlılığı resmetme şekli; insanların hareketlerinden ve davranışları her durumun üstünde olmasıdır. (İnsanüstü güçlerin etkisiz hale gelmesi ifade edilir.). Bu yüzden birey modern olanakların getirdiği durumlar dâhilinde her şeyi yapma potansiyeline sahip bir yapıya bürünmüştür. Toplumsal yaşam alanı içerisinde her şeyin mümkün olabileceği perspektifinden bakmaktadır. Aslında her şey insan elinde olduğu düşüncesi hâkimdir. Bu yüzden bireyler; modernliğin özgürlük hissinden beslemekte ve yararlanmaktadır. Özgürlük yansımaları hayatının her alanına yayan modern birey; gündelik hayatın temel merkezinde bu hissi uygulamaya koymaktadır. Bu yüzden doğanın insafından sıyrılan birey; rasyonaliteyi gündelik hayatın ana merkezine alarak yaşamını idame ettirmektedir. Bu yeni yaşam biçiminde rasyonellik bireyle aynı doğrultuda ilerlemektedir. (Bauman, 2011b: 232).

Modern yaşam tarzı ile birlikte bireyin gündelik hayatı içindeki uğraşları değişime uğramaktadır. Bu değişim modern bireyin düşünsel ve bedensel anlamda yeniliği resmedilmektedir. Ancak bu değişimlerin içinde eskinin yani modernlik öncesi kalınlardan tam anlamıyla bir kurtulma olmamıştır. Buna rağmen modern birey gündeliğin içinde evrensellik ilkesinden yola çıkmaktadır. Aslında temel yapısında evrensellik ilkesinden yola çıkmak zorunda bırakılmaktadır. Çünkü birey yaşanılan çağın gerisinde kalmamak için var olan modern koşuya uygun şekilde koşulması gerekmektedir.

Gündelik hayattaki bu modern koşu; bireyin görevlerini cinsiyete göre ayırmaktadır. Kamusal alan bireyler cinsiyet rolleri doğrultusunda hareket etmekte ve yaşamaktadır. Geleneksel yapıda bu durum belirgin şekilde yaşanmışsa da modern yaşam içinde bu durum daha silik bir hale bürünmüştür. Ancak modern yaşam içinde tam anlamıyla bir bitmişlik söz konusu değildir. Bu durumu düşünsel anlamda düşündüğümüzde; kırsal yaşam içinde yemek yapma rolünü üstlenen kadınlardır fakat modern yaşamın getirdiği rol silikleşmesinde aşçılık yani yemek konusunda uzmanlaşma alanı içinde erkeklerde bulunmaktadır. Bu yüzden gündelik hayat için belirlenen eski kuralların yerine modern gündelik hayatın yeni normları yer edinmiştir. Bu edinim süreci içinde değişebilirlik üzerinden gitmektedir.

Modern birey toplumsal görünürlük alanı içindeki değişim sürecinde değişen rollere göre şekil almaktadır. Edinmiş rolleri gündelik hayat içinde yeni kimlikler oluşturmaktadır. Kimlikler modern yaşamın vazgeçilmeyen bir parçası durumundadır. Geleneksel yaşam sürecinde bireyin kimliği ile modern yaşam sürecinde oluşan kimliğin inşa süreci belli farklılıklar çerçevesinde oluşmaktadır. Geleneksel yaşamda (toplumsal cinsiyet, toplumsal sınıf, ırk, doğum yeri, vatan, kültür gibi) alın yazısı olarak düşünülen kimlik; modernlikle beraber sınırlara ve kalıcı kalıpların ötesinde bir durumu oluşturmaktadır. Bu durumu Bauman modernliğin akışkan sürecinde daha belirgin olduğunu söylemektedir. Dolayısıyla kimlikle ilgili bir meseledir. Modernliğin değişkenliği içindeki kimliği şöyle ifade etmektedir:

“Akışkan dünyamızda kendimizi hayat boyu hatta hayat boyu olmasa bile uzunca bir süre tek bir kimliğe adamamız riskli bir iştir. Kimlikler artık giyip göstermek içindir; elde tutmak veya saklamak için değil. Mademki günlük hayatımızı ister istemez bu şartlar altında sürdüreceğiz, elektronik aygıtları, internet sohbet programlarını ve cep telefonu “ağlarını” bu durumun sorumlusu saymak adil olmayacaktır. Zira olup biten başka şeydir: Onulmaz biçimde kimlikler eğip bükmeye ve onlara şekil vermeye zorlanıyoruz ve istek de tek bir kimliğe bağlanıp kalamıyoruz. Dolayısıyla elektronik araçların bu işteki rolü söz konusu duruma elverişli olmaları ve milyonlar tarafından şevkle kucaklamalarıdır. “Sahte kimlikler” tabirini kullanılırız ama böyle bir şeyi ancak ve tek ancak ve biricik “hakiki kimliğin” var olduğunu farz ediyorsak söyleyebiliriz. Fakat bu faraziye değişen modanın peşinden koşan insanlara inandırıcı gelmez. Her zaman ve sadece modanın fakat moda olarak kaldığı sürece zorunlu olan modanın...” (Bauman, 2017a: 109).

Kimliğin değişim hızının gündelik hayata yansımaları da bir o kadar hızlı ve anlık olmaktadır. Belli bir zaman diliminde önemli olan kimlik, belli bir zaman sonra

önemsiz bir duruma dönüşmektedir. Bir yere ait olma isteği ve ömür boyu devam edecek kimliğin önemi silikleşmiştir. Modern birey bu değişim içinde gerçeklik olgusunu sorgulama durumu yaşamaktadır. Birey gündelik hayatta gerçek kimliği bulma ya da oluşturma sürecinde müphemlik durumuyla karşı karşıya kalmaktadır. Müphemlik durumunu moda ya da aktüelle göre şekillendirerek hayatın içine almaktadır. Modern dönemin gündelik hayatında kimlik sadece bir görevi barındırmaktadır. Bu görevin kuralları çerçevesinde şekillenen bir yaşam sürdürmektedir. Modern toplumda, sınıflandırılan ve edinilen kimliklerin yerini kimlikler arası seçim yapma özgürlüğü almaktadır. Özgürlük çerçevesinde oluşan bu hareket sistemi; bireyin modern koşullar dâhilinde özgürlüğün sonuçlarının (iyi ya da kötü) faturasını kesilmektedir. Modern toplumda özgürlük alanı içinde kimlikler rollere göre değişebilir ya da bırakılabilir. Birey yaşamın şartlarına ve isteklerine göre edindiği kimliği terk edebilir. Bu yüzden farklılaştıran, sınıflandırılan ve ayrı tutulan kimlikler yerini esnek kimliklere bırakmıştır (Bauman, 2011b: 149). Esnekleşen kimlik anlayışında tüketim nesnesine dönüşme olduğu söylenebilir.

Modern yaşamın her yerine nüfus eden tüketim, gündelik hayat içinde aktif rol oynamaktadır. Anlık hazlar çerçevesinde oluşan durum tüketimi cezbetmektedir. Bu yüzden gündelik hayat içinde özgürleşen kimlikler, tüketime tav olmaktadır. Bu durum bireyin kimlikle dilediği gibi oynamaya sebep olmaktadır. Modern birey bu oyun sürecinde denetimi kaybetmektedir. Bu yüzden kimlikler arası geçiş yaparak serbest dolaşım alanı kazanan bireyler gündelik hayatta kimliğe başvurmaktadır. Modern perspektifte; gündelik hayatta kimliğe ne zaman ihtiyaç duyarız? Sorusu akıllara gelmektedir. Bauman kimliğin doğuşuyla ilgili ve hangi durumlarda aradığımızla ilgili temel düşünceleri şöyledir:

“Tıpkı “yaşam kalitesi” gibi tam anlamıyla kimlik de modern bir icattır. “(...)”. Kişi, ne zaman kendisinin nereye ait olduğundan kuşku duyarsa, kimlik üzerine o zaman düşünüyor. Yani, ortada görünen davranış biçimleri ve kalıpları arasında kendisinin nerede durduğundan ve etrafındaki insanların kendisinin bu duruşunu/yerine doğru ve uygun kabul edeceklerinden nasıl emin olacağından (sonuçta bu bilindiğinde her iki taraf da birbirinin varlıklarında nasıl davranmaya devam edeceklerini bileceklerdir) emin olmadığı zaman. “Kimlik” işte bu belirsizlikten kaçış arayışına verilen addır. Dolayısıyla da bir ad gibi görünen “kimlik” (tabii ki garip bir fiil olsa da) bir yüklem gibi davranıyor: Yalnızca gelecek zaman görülüyor. Çoğu zaman maddi bir varlığın bir sıfatı olarak görülse de aslında kimlik bir proje ve bir koyutun ontolojik statüsüne sahiptir. Kimlik, modern zihin ve pratiğe, ta başından itibaren bireysel bir ödev olarak girdi.

Belirsizlikten kaçışın bir yolun bulmak bireye kalıyordu.” (Bauman, 2014b: 116-117).

Yukarıda ifade edildiği şekilde kimliğin görevi aitlik hissinden doğan bir dürtüdür. Gündelik hayatta nereye ait olduğun ya da nerede görünmek istediğin ile ilgili hareket edilen bir durumdur. Aitlik hissi modern yaşamın hızı ve esnekliği doğrultusunda gündelik hayatta oluşturulmak istenen kimlik çerçevesinde değişime uğramaktadır. Zamansal döngü içerisinde gündelik hayat formu hızlı bir değişime tabi olurken gündelik yaşam şekli de aynı hız oranında değişime uğramaktadır.

Değişim içindeki aitlik hissi değişen durumların etkisinde değişim evresinden geçmektedir. Bu değişimler çerçevesinde modern birey gündelik hayatın boş olmasından yakınmaktadır. Gündelik hayatın bayağı ya da boş olarak görülmesinin sebeplerine bakıldığı zaman; modern kentliğin inşa ettiği alanların çerçevesinin metalaştırılması olduğu söylenebilir. Metalaştırılan alanlar estetik değerden yoksun bırakılmıştır. Hızlı olarak değişime uğrayan alanlarda bireyler önceki yapılanma ve değerlerinin uzmanların ayırımlarına tanık olmaktadır. Gündelik hayatın akışından ayrılan kısımlar toplumsal dokuyu tek bir anlama sığdırmaktadır. Aynılaşan bedenler, yapılar ve düşünceler modern bireyin gündelik hayatın boşluğundan dem vurmasına sebep olmaktadır (Giddens, 2012: 108).

Gündelik hayatın boşluğunda gelecek zamanla ilgili belirsizlik hissi oluşmaktadır. Modern yaşam içindeki müphemlik hissi bireyin tüm hayatını kaplamaktadır. Müphemlik; gündelik hayatın tüm alanında süreklilik halinde ilerleme faaliyeti içindedir. Modern yaşamın dilsel olarak oluşturulan belirsizlik durumu; modern bireyin gündelik hayatında korku durumunu oluşturmaktadır. Günümüz şartlarında korku hissi bireyin hayatında her zaman devam etmektedir. Gündelik hayatın içindeki oluşan belirsizlik durumunda bireysel yaşamını idame etmeye çalışmaktadır. Yaşam mücadelesinde modern birey; başarılı ve başarısız olma sonucunda bilinmezliğin denkleminde ruhsal huzursuzluk hissi ile karşılaşmaktadır. Bu yüzden birey, gündelik yaşamında meydana gelen olayın sonucunun bilinmezlik korkusuyla yaşamak zorunda kalmaktadır (Bauman, 1996: 17).

Birey modern yaşamın oluşturduğu ve etki ettiği korku durumu patolojik bir hal almaktadır. Bu yüzden modern birey gündelik hayatta her an tetikte olma hali içinde ve

kendini koruma altına almaya zorunluluğundadır. Toplumsallığın görünürlük alanında korku hissini güvenlik haliyle kapatmaya çalışmaktadır. Modern yaşamda birey için güvenlik temel bir ihtiyaç halinde ve tüm gereksinimlerden önce gelmektedir. Güvenlik ihtiyacı meydana gelme sebebi; yabancıların tehlikeli olarak görülmesinden dolayı ortaya çıkmaktadır. Yabancılar güvenlik durumunu tehdit eden bir unsur pozisyonundadır. Bunun için bireyler oldukları yerleri koruma görevini üstlenmektedir. Örneğin; sitelerin güvenlik kamerasıyla izlenmesi, alarm kurulması ve yedi yirmi dört saatin güvenlik görevlileri hazır bulundurma hali içindedirler. Kamera sistemi ile yabancılar tespit edilmektedir. Bu yüzden farklı davranışlardan uzak durmak lazım. Farklı ve tuhaf davranışlar yabancılığın simgesi olarak algılanmaktadır. Bunun sonucunda modern birey sürekli bir izlenme durumuyla karşı karşıya kalmaktadır. Birey gündelik hayatta izlenerek belli bir dizayna uygun şekilde disipline edilmektedir (Bauman, 2016c: 10).

Modern birey, güvenlik sisteminde disiplin altında tutulmaktadır. Bu yüzden bireyin gündelik hayatı gözetlenmektedir. Gözetim altında sürdürülen yaşam sürekli dikkati beraberinde getirir. Modern birey gündelik hayatta kontrollü şekilde hareket ederek ve sürekli takip edildiğinin hissi içinde hayatına devam etmekte zorunluğu içinde yaşamaktadır. Bu gözetleme sürecinde bireyin hayatında oluşan boşluk hissi de devam etmektedir. Bu boşluk hissini ve gözetleme durumu içinde paradoks bir durum meydana gelmektedir.

Birey, modern dünyanın inşa ettiği çelişkili durumundaki iki dünyayı birlikte yaşamaya zorlandığı söylenebilir. Bu çelişkili hali; bir yandan dünyanın anlık ve banal durumunu, bireyin ihtiyaç ve mecburiyetler çerçevesinde eli kolu zincirlenmiş şekilde maddiyata mahkûm edilmektedir. Bu mahkûmiyetlik hali maddi gereksinimler doğrultusunda hayatını devam ettirmek zorunluluğunda kalmaktadır. Diğer taraftan bireyin fikirlerinin serbest dolaşıma izin verilen ve düşünce özgürlüğü ön planda tutulan bir yöntem benimsenmektedir.

Düşüncelerin serbest dolaşıma alınmasından dolayı düşünce özgürlüğün sonsuzluğundan ve değerli olduğunun bakış açısından yola çıkılmaktadır. Böylece modern gündelik hayatın boş ve anlamsız hissini yanında fikinsel canlılığının olduğunu ve bu düşüncenin süreklilik esasında devam eden bir süreç haline gelmektedir. Modern

yaşam içinde oluşan bu iki zıt durum gündelik hayat ile birlikte yaşanılmaktadır. Gündelik düşünce ve gerçeklik; ideal düşünce ve gerçek zorunluluk arasında döngüsel şekilde ilerlemektedir. Pratik kölelik ve teorik güç; gerçekte (somut) olan fakat çetrefilli bir yaşam ve düşünselliğinin kusursuzluğundan dem vurulmaktadır. Bu çerçevede oluşturulan düşünce şeklinin gerçekle bağlantısı olmayacak bir biçimde oluşturulan hükümdarlığın ütopyası birbirleriyle çelişkiye girmektedir. Böylece modern gündelik hayatın içinde oluşturulmak istenen ten ve tinin uyumu toplumsal alanda çelişkili bir şekilde devam etmektedir (Lefebvre, 2006: 28).

Çelişkili bir hale gelen gündelik hayat; modern dönemin ana mekanizmasının yansıması durumundadır. Çünkü modern gündelik hayatın inşasının temelindeki ana çelişki kapitalist bir yaşamın başat göstermesinde yatmaktadır. Kapitalist yaşam içinde gündelik hayatın dönüşümü tamamen tüketim üstünden yürütülmektedir. Örneğin; bireyin sabah ilk uyandığında kafasında tasarladığı tüm durumlar tüketim üstünden düşünülmektedir. Bunlar; diş macunu, tıraş bıçağı, tıraş köpüğü, makyaj malzemeleri, tuvalet kâğıdı, kıyafet, ayakkabı, parfüm, içecekler, ekme, kahvaltılık, araba, tren, otobüs ve bisiklet gibi uzun bir liste sıralanabilir (Ginsborg, 2010: 105-106). Sıralanan bu listede sayılan günlük aktiviteler gündelik hayatın oluşmasına ve adaptasyonuna hizmet etmektedir. Bu yüzden gündelik hayat modern yaşamla birlikte; kapitalist yaşam tarzıyla örgütlenmiş bir yapıda ve belirlenmiş durumlar dâhilinde seçim yapmasına tabi tutulmaktadır. Bu seçimler çerçevesinde aktiviteler ve yaşamsal faaliyetler yapılmaktadır.

Gündelik hayat içindeki seçimler çerçevesinde belli bir yaşam tarzı ve dizaynı korunmaya çalışılmaktadır. Bu yüzden kapitalist bir döngü içinde gündelik hayat; belli bir süreden sonra tek tip oluşumun içinde kendisine yer edinmiştir. Bu tep tip olma durumu; tekrarlar, düzenlilik ve döngüler çerçevesinde ilerleme göstermektedir. Her sıradan gün, istikrarlı bir yapıda olan zamansal akışa karşı boyun eğmek zorunda kalır ve rastgele olan gelişmelerde kontrol etme duygusunu üretmektedir. Bu anlık oluşan ve yok olan arasında kalan gündelik hayat; diyalektik durumun görüntüsüdür. Bu diyalektik arasında monotonluk, kopmalar ve kırılmalarda yaşanmaktadır. Gündelik hayatın içinde oluşan kopmalar; modernliğin sürekli bir yenilenme ve dönüşüm içinde olmasından dolayı kırılmalar süreklilik ekseninde devam etmektedir. Süreklilik paradigmasında tekrar etme hali onarılmaktadır (Köse, 2018b: 312). Genel anlamda

değerlendirme yapacak olursak; toplumun modern yaşama geçilmesiyle birlikte ve modernliğin toplumun tümüne yayılmasıyla günlük uğraşlarımız değişime uğradığı söylenebilir.

Günlük uğraşlar modern yaşam içinde yeni anlamlara bürünmüştür. Yeni anlamlar çerçevesinde yeniden günlük rutinler ortaya çıkmıştır. Bu yüzden modern gündelik hayatın inşasında modernlik başrol oynamıştır. Gündelik hayat modernliğin taşıdığı özelliklerini kendi içinde barındırmıştır. Modernliğin özellikleriyle ve anlamıyla özdeşleşen bir hal içinde ilerleme göstermektedir. Günümüz yaşam koşullarındaki bu ilerleme halen etkisini sürdürmektedir. Çünkü modernlik olgusu değişen ve sürekli yenilenen durumlar dâhilinde yeniden inşa edilmektedir. Bu yeniden inşa süreci bireyin gündelik hayatının tümüne yayılmakta ve etkilemektedir. Etkilenmenin temel odak noktasını değişim oluşturmaktadır.

Değişim modernliğin kökeninde ya da modernliğin varoluşsal yapısının element taşıyıcı oluşturmaktadır. Değişim modernlik için sınırlarının ötesinde yer kapma durumuyla özdeşleştirilebilir. Bu yer kapma sürekli yenileme belirtisine göre dönüşmektedir. Bu yüzden dönüşüm içinde olan toplumların gündelik hayatları da aynı dönüşümden etkilenmekte ve dönüşümünü devam ettirmektedir. Bu dönüşüm sonuç odaklı, tamamlamaya ya da bitmişliğe dönük bir mekanizma içinde ilerlemiyor. Bu yüzden sonuca ulaşma düzeyinden bağımsız bir şekilde ilerleyen modernlik; toplumların etkilenme düzeyleri bireylerin yaşam şartlarına göre farklılık arz etmektedir. Bu farklılığının toplumsal düzeyde modern koşullardan ne kadar yararlandıklarıyla ilgili bir durumdur. Fakat modern koşullardan yararlanma düzeyi en alt seviyede kalmış olsa bile gündelik hayatın değişimi görülmektedir. Çünkü günümüzde modern olma ya da modern şekilde yaşama durumu, toplumu ağ gibi sarmalamıştır. Bu ağ; gündeliğin anlamlandırması ve tanımlamasını yeniden inşa etmiştir. İnşa etme sürecini daha net şekilde canlandırırız; bireyin yemek yeme, uyku düzeni, düşünmesi ve hareket etmesinin en derinine kadar kendini hissettirmiştir. Başka şekilde dile getirecek olursak; gündelik hayat modern şartlar çerçevesinde şekillenmekte ve görülmektedir.

Modern hayat içinde şekillenen gündelik hayat; kalıplarını yeniden oluşturmaktadır. Çünkü gündelik hayatın belli şekle ya da normlar çerçevesinden

şekillenmesi dönemsel olarak değişmektedir. Bu yüzden bireylerin düşünce sistemi ve davranış şekilleri modern hayatın koşulları çerçevesinde yeniden oluşmaktadır. Örneğin; günümüz yaşamında modernliğin akışkan halini yaşayan bireyler; akışkan hayatın belirlediği kalıplar ya da seçenek halinde sunduğu tercihler (mecburi kılınan ya da dayatıcı) çerçevesinde bir hayat tarzı yaşamaktadır. Bu gündelik yaşam tarzında bireyler; düşünsel ve fiziksel olarak etkilenmekte ve bu yönde etkilenmeye dayalı şekillenmektedir. Bu yüzden dördüncü bölümde akışkan modernlik kavramının tanımı ve gündelik hayatın akışkan modernite yaşamdaki varoluşuna değinilerek açıklanacaktır. Çünkü akışkan modern yaşam günümüz yaşam tarzına gönderme yapmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GÜNDELİK HAYATIN KURUCU UNSURU OLARAK

AKIŞKAN MODERNİTE

Toplumsal yaşam içerisinde birey yaşamını stabil bir şekilde devam ettirmektedir. Fakat toplumsal yaşam alanların değişmesiyle birlikte yaşam koşulların dönüşümüyle düşünülen durum mümkün olmamaktadır. Çünkü bireyin yaşam koşulları ve günlük faaliyetleri toplumsal değişim ile aynı oranda değişmektedir. Toplum; geleneksel ve modern yaşam arasındaki geçiş (devam eden bir süreç) aşamasında bireylerin hayatlarını farklılığa uğratmıştır. Geleneksel yaşamda kabul edilen düşünce ve normlar, modern yaşamla birlikte anlamını ve önemini kaybetme sürecine girmiştir. Toplumsallık modernliğe geçişiyle beraber yeni bir anlam sürecine adım atılmıştır. Modernliğin kendi içinde oluşturduğu yenilenme ve dönüşüm sürecini; Bauman katı ve akışkan şeklinde iki kısımda açıklamaktadır. Geleneksel ve modern yaşamın oluşturduğu bu değişim sürecinden gündelik hayatta aynı oranda etkilenmiştir. Günümüzde yaşanan yaşam tarzının akışkanlığa akmasından dolayı gündelik hayat içindeki yaşam tarzı bu perspektifte değerlendirilmektedir. Bundan dolayı günümüz gündelik hayatı açıklama ve yorumlama noktasında akışkanlığa başvurulmaktadır. Bu yüzden bu bölümde; Lefebvre'in gündelik hayat hakkındaki eleştirilerini, Bauman'ın akışkan modernlik hakkındaki yorumlarını ve katı modernlikten akışkan modernliğe geçiş aşamasında değişen gündelik hayatı; beden, gözetim ve sosyal ağlar üzerinden açıklanacaktır (Bauman, 2017c: 12-14).

4.1. LEFEBVRE VE GÜNDELİK HAYAT ELEŞTİRİSİ

Lefebvre; Modern Dünyada Gündelik Hayat, Gündelik Hayatın Eleştirisi I, Gündelik Hayatın Eleştirisi II, Gündelik Hayat Eleştirisi III, Yaşam Söyleyişi, Mekânın Üretimi, Şehir Hakkı, Kentsel Devrim, Ritimanaliz gibi ele aldığı kitaplarda gündelik hayatı tanımlamakta ve eleştirel bir dille açıklamaktadır. Bu yüzden gündelik hayatı açıklama ve yorumlanma noktasında Lefebvre'in düşüncesine başvurulmadan bir gündelik hayat düşünülemez ve açıklamaz. Gündelik hayatı Lefebvre olmadan açıklamak eksik bir bilgi aktarımı yapmak demektir (Gardiner, 2016: 107-111). Bu yüzden Lefebvre gündelik hayatı açıklama noktasında kilitli kapıyı açacak anahtar

görevi görmekte olduğu söylenebilir. Gündelik hayatın anlamını açıklamasına makro bir perspektiften bakmak gerekmektedir.

Gündelik hayata genel bir bakış açısıyla bakıldığı zaman; bir insanın ya da insanların gündelik yaşamlarında hissettikleri, düşündükleri ve yaptıkları şeylerin tümünü kapsamaktadır. Gündelik hayat gerçeklik boyutunda ele alındığı zaman bireyler tarafından oluşturulan ve yorumlanan bir durumdur. Gündelik hayat öznel bir durum çerçevesinin ötesinde herkesin davranışlarını kapsayan ve şekil bulduğu bir gerçekliği temsil etmektedir (Çetin, 2013: 27). Birey gündelik hayat içindeki davranışlarını belirleyen ve yönlendiren bir mekanizma şeklinde hareket etmektedir. Başka bir deyişle kendisini etkileyen durumlardan, olgulardan ayrı ve bağımsız şekilde hareket etmesi olanaksızdır.

Gündelik hayatı belirleyen ideolojiler ve düşünsel farklılıklar vardır. Gündelik hayat bu düşünsel yapıdan hangi durumda ve bağlamda olursa olsun ayrılmaz bir mekanizmayla birbirine bağlı şekildedir. Bundan dolayı gündelik hayatta bir karşılığı olan ve kendini ortaya çıkaran her form, bilgi ve eylemin toplumsal hayattaki bilinçaltını yansıttığı söylenebilir. Bu yüzden gündelik hayatta zaman döngüsü içinde oluşan değişimlerin, belli bir toplumsal alan bağlamında ve mekânda oluşan farklılıklar ortaya çıkarmaktadır. Hayatta değişmelerin ve dönüşümlerin belli şekilde rutinleşmesi ve alışkanlıkların sıradan bir hale gelmesinden dolayı hayatın içindeki ekonomik ve sosyal dinamiklerin gizlenme durumları ortadan kalkmıştır. Yani gündelik hayat içindeki her türlü durumlar toplumsal mekânda görünürlük kazanmıştır (Çetin, 2013: 21).

Gündelik hayat, bireyin hayatının bütününde yaygınlık kazanması ve bireyin gündelik yaşamını her bakımdan etkilemesinden dolayı değişen zaman içinde gündelik hayatın anlamsal formunu değişime uğratmıştır. Modern birey için tekrarlanan hayatın rutinleşmesi ve gündelik hayatta var olma durumu belirsizliği beraberinde getirmiştir. Bu yüzden modern birey modern yaşam içinde oluşan gündelik hayatın dışında geçirebileceği ya da kaçabileceği bir arayış içindedir. Bu arayış modern yaşamın temel prensibini oluşturmaktadır. Modernliğin arayışı gündelik hayatı da etkilemekte ve takip etme durumunu beraberinde getirmiştir. Modern insan bu takip etme durumundan dolayı oluşan yorgunluğunu, kaygısını, endişelerini ve gerilimlerinin sonucunda

gündelik hayatın içinde boş vakit arar. Oluşturulan boş vakit zamanı içinde; gündelik yaşamın dışına çıkmak istemektedir (Lefebvre, 2012: 39). Modernlikle beraber yürüyen gündelik hayat belli başlı sorunların oluşması ve belirsizlik durumun ortaya çıkmasından dolayı eleştirilere maruz kalmıştır. Bu sebepten dolayı sosyal bilimciler gündelik hayatı daha iyi analiz etmek ve çözümleme aşamasında eleştirel bir gözle bakmışlardır. Bu yüzden Lefebvre gündelik hayat eleştirisini şu şekilde ifade etmektedir:

“Gündelik yaşamın eleştirisi, “yaşamı” olduğu gibi, karanlık bir kendiliğe dönüştürmeden analiz eder; çatışan negatif öğelerle pozitif öğeleri inceler; yeninin içinde yeni çatışmaları ve yeni çelişkileri incelerken yeninin her yanda(az çok) olduğunu bilir. Dolayısıyla yeni insanın kendini insan olarak oluşturabilmek için kendi çelişkilerini çözmesi gerektiğini bilir. “(...)”. Gündelik hayat eleştirisi yaşam sorunlarını basitleştirmez. Basit bir tesadüf seçimiyle uygulanandan daha yüksek bir eleştiri ve özeleştirme biçimi gerektirir ve belirler. Bir etiği – ve kendi kişisel etiğini – yabancılaşma mefhumu üzerinden temellendirmek isteyen kişi, belirgin bir analiz aygıtına ve diyalektiğin incelendiği bir bilince sahip olmalıdır. Yalnızca böyle toplumsal yaşamın labirentinde ve burjuva toplumunun cangalında bulunabilir; keza, “yaşamına yardım eden şey” ile yaşamını karartan ya da durduran şeyi ayırt etmesi de mümkün olabilir. Böylece, belki herkes, hiçbir verimli görev ya da çatışmadan, yararlı riskten kaçınmadan kendi yaşamına katılabilir ve onu sevebilir.” (Lefebvre, 2012: 72-89).

Yukarıda belirtildiği üzere gündelik hayat yeniliğin içindeki oluşan ve oluşacak olan yeni çatışmaları gün yüzüne çıkarmaktadır. Bu yeni olma durumu zamanın döngüsü içinde oluşmaktadır. Değişen zaman içinde gündelik hayatın anlamı başka kapıları aralamaktadır. Her yeni durumun içinde yeni yaşam deneyimleri ve çözümlenmeler ortaya çıkmaktadır. İnsanlar hayatta elde ettikleri deneyimlerini ya da tecrübelerini rastgele inşa etmezler. Bireylerin varlığını gösterdiği çevresine göre şekillenmektedir. İnsanlar çevrelerinde ne gördükleri ve ne ile ilgilendiklerine göre değişiklik göstermektedir. Bu yüzden bireylerin gerçeklik inşası çevrelerinde gördükleri doğrultusunda oluşmakta ve kendi kültürel yapıların oluşmasına zemin oluşturmaktadır (Çetin, 2013: 61). Gündelik hayat içinde gitgide bireyselleşme hale gelen toplum içinde bireylerin başka bireylerin nasıl yaşadıkları ve deneyimlerinin pek farkında olmadıkları söylenebilir.

Lefebvre’e göre; bireyler diğer insanların gündelik hayatıyla ilgili genel bir fikre sahip olsalar bile yanlış kaniya sahip olduklarını düşünmektedir. Bireyler kendi hayatlarını bilme noktasında eksik kalırlar hatta bilmezler. Bilmemenin altında yatan

neden ise hayatlarını etik değerler, temalar üzerinden yorumlarlar ve görürler (Lefebvre, 2012: 100). Bu temalar toplumdaki farklılıklar göstermektedir. Yani toplumsal paradigmlar doğrultusunda oluşmaktadır. Bu yüzden bireylerin gündelik hayatı da birbirinden farklılık göstermektedir ve bu farklılıkları anlamak ve yorumlamak için bireyin var olduğu toplum düzenini bilmek gerekir. Yaşanılan toplumu tümüyle anlamak gerekir, toplum hakkında bir fikre sahip olmadan gündelik hayat bilinemez ve tanımı yapılamaz.

Gündelik hayatın yorumlama alanı yaşanılan toplumun algısıyla paralel şekilde ilerlemektedir. Bu yüzden karşılıklı etkileşim söz konusudur. Toplum içinde ekonomik, politik ve sosyal hayatın nasıl oluştuğunu iyi çözümlenmek gerekmektedir (Lefebvre, 2015b: 19). Bu çözümlenmeyi toplumun değerlerinin gündelik hayatından yapılmaktadır. Gündelik hayat, farklı toplumlardaki değerlerin bireylerce paylaşıldığı, meşrulaştırıldığı ve öğrenildiği yerdir. Bireyler gündelik hayatın bilincini bu yapı içinde diğer insanlarla etkileşime geçerek anlamlandırmaktadır. Anlamlandırma işlemi bir anlam ağı etrafında sağlamaktadır. Bu anlam ağı üzerinden bireyin özel hayatı oluşmakta ve dönemin zihniyet kalıplarını ortaya koymaktadır. Zihniyet kalıpların neye benzediği, ne olduğunu bireyin özel ve sosyal yaşamından yola çıkarak anlamlandırılabilir (Çetin, 2013: 30). Bu yüzden gündelik hayat değerler sistemi etrafında basmakalıp bir şekle girmektedir. Değişen zaman içinde basmakalıplar yenilenen eylemler çerçevesinde değişime uğramakta ve aynı zamanda tekrarlanmaktadır. Tekrarlanan pratik aktiviteler bireyin hayatını beslemekte ve yeniden bir üretime katkı sağlayarak radikal bir şekilde istikrarlaştırmaktadır (Lefebvre, 2015b: 253).

Gündelik hayat süreklilik esasında devam eden bir süreci barındırmaktadır. Bu yüzden gündelik hayatta ölüm kavramının karşılığı yoktur. İnsanlar ölüm gerçeğiyle iç içe bir yaşam sürmektedir. Bireyler bu ölüm gerçeğini kabul etseler bile gündelik hayatları içinde değişen sadece bireylerdir. Yani bireyler ölmektedir fakat gündelik hayatın ölümü gerçekleşmemektir. Hayat olduğu yerden devam etmektedir. Çünkü gündelik hayatın tekrarlanması lazım ve görevler sürekli şekilde devam etmesi gerekmektedir. Gündelik hayat içindeki görevler; atölye, aile, büro ve iş yeri gibi sorumluluklar her zaman devam etmesi lazım. Fakat görevler de tekrarlama sonucunda belli süreden sonra ölümle yüz yüze gelmektedir. Çünkü kendi tekrarının ve sıradanlığın altına gömülüler. Oluşan sıradanlaşma boyutunda gündelik hayat belli zamandan sonra

bayağlaşıır (Lefebvre, 2015a: 73). Gündelik hayatın tekrar etmesinden dolayı gündeliklik; özne pozisyonundan çıkıp nesneye dönüşmüştür. Tekrarının canlılığı yok etmesi ve silikleşmesi sonucunda biçim ve formunda değişimlere uğramaktadır. Lefebvre bu konuda hakkında düşündüklerini şu şekilde söylemektedir:

“Gündelik hayat, terk edilmiş bir uzay-zaman değildir; bireysel özgürlüğe ve akla, bireyin işbirliğine bırakılmış bir alanda değildir. Artık, insanın sefaletinin ve büyüklüğünün ortaya çıktığı insanlık durumunun yaşandığı mekân da değildir. Artık toplumsal yaşamın akılcı olarak işletilen sömürgeleştirilmiş bir sektörü değildir; çünkü gündelik hayat artık bir “sektör” değildir, akılcı işletme ise eskisinden daha ustalıkla biçimler keşfetmiştir. Gündelik hayat artık itinayla incelenen bir nesne olmuştur: Örgütlenmenin alanı, iradi ve planlı bir öz-düzenlemenin uzay-zamanı haline gelmiştir. Örgütlenen gündelik hayat, kapalı bir devre(üretim-tüketim-üretim) haline gelmiştir. Önceden biçimlendirilen gereksinimlerin ne olacaklarını tahmin etmek artık işten değildir; arzuların ise izi sürülür. Rekabetçi dönemdeki kendiliğinden ve körü körüne öz-düzenleme süreçlerinin yerini bu olgu alır. Böylece gündeliklik kısa sürede, sistematikleştiren düşüncenin ve yapılandırıcı eylemin hedeflediği diğer sistemlerin altında gizlenen biricik sistem, kusursuz sistem haline gelecektir. Bu sıfatla gündeliklik, örgütlenmiş ya da tüketimi yönlendirilmiş diye tanımlanan toplumun ve dekorunun; yani modernliğin temel ürünü olacaktır.” (Lefebvre, 1998: 86-87).

Gündelik hayat incelemesi planlı bir yapıya sahiptir, planlamasını kültür kavramıyla bağlantılı biçimde yapmaktadır. Kültürel şekilde inşa edilen, konuşulan ve tartışılan açık bir alandır. Kültürel şekilde varlığını sürdüren gündelik hayat, zamanın değişimiyle birlikte kendisini küresel boyuta bırakmıştır. Küreselliğin hareketliliği ve yoğunluğunun bireyin yaşamı üzerindeki etkisi artmıştır. Günümüzde gündelik hayatın mekân ve uzamı çekişmeli, yer değiştirme süreci boyutunda sürekli şekilde yeniden tanımlanmaktadır. Yoğunluğun ve çekişmenin en belirgin olarak kent yaşamı içinde görülmektedir. Kentleşme ile birlikte gündelik hayat yeniden kurgulanma sürecine girmiştir (Bennett, 2018: 16). Kent yaşamının oluşmasıyla birlikte gündelik hayat yeni oluşumlar ve deneyimler sürecine girmiştir. Bu yüzden gündelik hayat kent yaşamı üzerinden dönüşüme uğramaktadır. Kent yaşamıyla paralel şekilde modern yaşam meydana gelmiştir.

Modernlik ve kent yaşamının iç içe geçmiş halinden, gündelik hayat paralel boyutta etkilenme olduğu söylenebilir. Modernite bireyler arasında oluşturulan dinamik ve canlı ilişkiler yerine durgun, rutinleşmiş, statik ilişkiler boyutuna geçmiştir. Dinamik olmayan insan ilişkileri içinde gündelik yaşam sürdürülmektedir. Bu yüzden modern bireyler gündelik hayatta; kendini tekrarlama ve yapay bir dünya resmiyle

karşılaşmaktadır (Gardiner, 2016: 31). Tekrar eden bir durumda olmasının yanı sıra çoklu, sembolik, akışkan olarak pratiklerin ve fikirlerin tam oluşmadığı bir karmaşanın içinde ayakta kalmaya direnmektedir (Gardiner, 2016: 35).

Gündelik hayatın bu direnişi kendi organik yapısından uzaklaşmasını ve parçalanmasına ortam hazırlanmaktadır. Bu sebepten dolayı Lefebvre 'in gündelik hayat eleştirisinin temel noktası gündelik hayatın organik yapısının bozulması üzerine yorumlamaktadır. Geleneksel toplumlarda olan köylü ya da kırsal yaşamı sanayiyle birlikte dönüşüme uğramaktadır. Bu dönüşüm gündelik hayatın içindeki roller, statü ve düşünme tarzında makro çaplı bir değişime uğramıştır. Köy sistemi sanayinin büyük birimleri tarafından üzerini örtmekte ve sanayinin tüketim çarkına entegre olmaktadır. Bu yüzden kent yaşamının dokusu, geleneksel (tarım) yaşamın dokusunu ve artıklarını aşındırmakta, yaymakta ve dağıtmaktadır (Lefebvre, 2019: 9).

Modernlik kamusal ve özel alanda statü açısından belirlenen rolleri keskin bir şekilde sınırlar çizmektedir. Geleneksel yaşam içinde statü, rollerin sınırı bu kadar uç ve keskin noktada bulunmamaktaydı. Bu yüzden modern birey kamusal ve özel alan dışında boş vakit alanları yaratma girişimine girmektedir. Aslında çalışma alanında ve özel yaşamında sağlayamadığı durumu boş vaktite bulmayı ümit etmektedir (Lefebvre, 2012: 39). Bu sebepten dolayı gündelik hayatın toplumsal gerçekliğin bir düzeyi olarak ifade edilmektedir. Bu düzey karşısında bireyler kendi durumunu görmekte ve tartmaktadır.

Gündelik hayatın gerçeklik düzeyini incelemesini bireyin yaşamında oynadığı ya da konumu belirlemektedir. Örneğin; bir matematikçi, tamirci, ev kadını ve sosyete kadınının gündelik hayatları aynı olmadığı aşikârdır. Gündelik hayat karşısındaki durumları ve tutumları aynı olması imkânsızdır. Her düzeyin kendine göre bir işlevi ve yapması gereken hükümlülükleri vardır. Bu durum gündelik hayatın içinde olup olmama durumuna göre aşağıda ve yukarıda basamaklarını oluşturmaktadır. Aşağıda ve yukarıda durumlarına göre zaman ve mekânda değişiklik göstermektedir. Aşağıda; zaman ve mekân sınırlı bir yapıda olurken yukarıda ise zaman, mekân geniş ve sürekli büyümektedir. Modern çağda bu durumun bu derecede belirgin kılınmasından dolayı birey kendi var oluşuna yabancılaşmakta ve uzaklaşma faaliyeti içine girmektedir

(Lefebvre, 2015b: 59-61). Bu yüzden Lefebvre modern yaşam içindeki gruplar hakkındaki fikirlerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Gündelik hayatın eleştirel incelemesi, global toplumun içindeki kısmi grupların(kadınlar, gençler, entelektüeller vb.) taktik ve stratejisini ortaya çıkartacaktır. Gündelik hayatın incelenmesi, gruplaşmaları temasları içinde geçirimsiz kılan ya da yanlış anlamalara, taktik manevralara, kılık değiştirmelere, stratejik açılım ve maceralara rağmen, birbirlerine erişmelerini sağlayan ilişkilerini kavrayacaktır. Gruplar izole olduğunda yozlaşırlar; “fiilen” var olmaktan çıkarlar. Varlık sürdürebilmek, eylemi ve mücadeleyi, dolayısıyla ilişkiyi içerir.” (Lefebvre, 2015b: 145).

Modern yaşamın gruplaşması ve ayrışmasından dolayı birey varoluşsal yapıdan izole edilmiştir. İzole edilmesi bireyin istekleri ve farkındalığı doğrultusunda olmamakla birlikte bu süreç zamansallık içinde fark edilmeden oluşmaktadır. Bu yüzden bireyin gündelik hayatında; belli bir sınırın ötesine geçmesinden dolayı yozlaşma ve yabancılaşma durumu meydana getirmektedir. Çünkü kapitalist yaşam içerisinde bürokratik olarak programlanmış gündelik hayat her alanda ritüelleşmiş normlarını benimsetmeye ve dayatmaya çalışmaktadır. Bu normların dayatmasının ortaya çıkmasının sebebi; modern öncesi çağda gündelik hayatın tarihsellikte iç içe bir yapıda olmasından kaynaklanmaktadır. Gündelik hayat modern çağla ile birlikte tarihsellikten arınmıştır. Gündeliğin tarihsellikten arınmasıyla bireyin; davranışları ve düşünceleri bölünmeye uğramıştır. Bu sebepten dolayı modern bireyin kendisi de bir bölünme yaşamıştır. Bu bölünme bireyin hayatında kendi doğasına yabancılaşmasının fotoğrafını çekmektedir. Oluşan yabancılaşma durumunu kırmanın yolu ise; gündelik olanı aşmakta yatar.

Gündelik olanı aşmanın koşulu; modern yaşamın döngüsü içerisinde bireyin kendi varoluşuna direnmesiyle aşılabılır (Köse, 2018b: 305-316). Fakat birey modern yaşam koşulları içinde varoluşsal direnmesini ve kendi isteklerini bulma noktasına karşılık gelecek bir pratik alan bulamaz. Yani birey düşünsel anlamının ötesine geçememektedir. Bu bağlamda modernite gündelik hayatta bir mücadele ve çekişme alanını temsil etmektedir (Bennett, 2018: 92). Bundan dolayı modernitenin mücadele alanı içinde gündelik hayatın bütünselliği tehdit altındadır. Hatta bütünselliğin yerini parçalara bırakıldığı söylenebilir. Başka bir deyişle modern yaşamda gündelik hayatın işleyiş mekanizması parçalar şeklinde yorumlanmakta ve yaşanılmaktadır (Gardiner, 2016: 181).

Genel olarak gündelik hayat açıklandığı zaman modern yaşam alanında; kırılğan, gelip geçici ve metaların yayılmasına karşı savunmasız bir yapıdadır (Gardiner, 2016: 223). Gündelik hayatın metalaşması bireyi özünden ve kendi doğasından uzaklaştırmaktadır. Modern yaşam içinde birey kendisine yabancı şekilde hayatını devam etmek zorunda kalmıştır. Lefebvre'in gündelik hayat eleştirisinin temelini; gerçek kapitalist ile gerçek insan arasındaki paradoksu ve bulanıklık durumu üzerinden yorumlanmaktadır (Lefebvre, 2012: 132). Bu yüzden modern çağla birlikte gündelik hayat; 20. yüzyılın başıyla birlikte üretici, özgürleştirici eylem ve düşünce biçimlerini büyük bir oranda kaybetmiştir. Bu kaybediş bireyin gündelik hayatının belirsizliğini ve arayışını derinleştirmektedir. Bu yüzden birey ne yaptığını, nasıl yaşadığını ve nasıl yabancılaştığının sorunsallığını gündelik hayatının her anında sürdürme zorunluluğuna tabi şekilde yaşamaktadır (Köse, 2018b: 338).

4.2. BAUMAN VE AKIŞKAN MODERNİTE

Bauman; modernlik ve akışkan modernliği analiz etmesinden dolayı sosyolojik düşünceye yeni bir bakış açısı getirdiği söylenebilir. Daha basit bir şekilde ifade edersek; topluma dair gün yüzüne çıkmayan ya da ilişkilendirilmeyen konuları farklı bir bakış açısıyla ele almıştır. Modern toplumda olan durumları ve yaşanan hayatı metaforlaştırma şekliyle sosyolojideki özgünlük alanını oluşturmuştur. Bu yüzden Bauman perspektifinde modernlik; toplumu sosyolojik bakış açısıyla değerlendirme açısından önemli bir kavramdır. Modernlik toplumsal yaşamın vazgeçilmez bir parçasıdır. Çünkü günümüzün yaşam tarzını oluşturmaktadır. Bu yüzden Bauman toplumu yorumlama tarzında modernliğe, postmodernliğe ve küreselleşme konularına sıkça değinmiştir. Modernliği yorumlama noktasında iki kısma ayırarak açıklamaktadır. Modernliğin ilk evresini 16. yüzyılın sonundan 19. yüzyılın ortasına kadar katı modernlik, 19. yüzyılın yarısından günümüze kadar kısmını ise; akışkan modernlik şeklinde adlandırmaktadır. Günümüzde akışkan modernliğin bittiğine dair ya da akışkanlığın son evresinde olup olmadığıyla ilgili kesin bir yargı bulunmamaktadır. Sadece akışkan modernliğin yaşandığına dair kanılar söz konusudur. Akışkan modernite; topluma nüfus etme ve yorumlamada makro yapıda ele almak yerine mikro bir bakış açısıyla değerlendirilmektedir. Akışkan modernlikte toplum; makro bir yapıdan sıyrılarak mikro bir yapıya geçiş sağlamıştır. Analiz etme biçimini en küçük detaya kadar indirgemektedir (Bauman, 2017c: 32).

Bauman toplumu analiz etme kısmında birey-toplum ilişkisini yorumlama biçimini akışkan modernlik bağlamında yorumlamaktadır. Toplumları akışkanlıkla özdeş bir düzeyde ele almaktadır. Bu yüzden dünyayı metaforlaştırma şekli akışkanlık üzerinden olmuştur. Dünya akışkan haldedir çünkü sabit veya durağan bir yapıda değildir, tüm sıvılar gibi uzun sürede şeklini koruyamıyor. Akışkan modernite olarak tanımladığı sıvıların en belirgin özelliği gibi her an değişmeye ve dönüşmeye hazırdır. Bu yüzden dünyada bireye ait olan her şey her an değişmektedir. Takip edilen durumlar, korkular, hayal edilenler, ümitler, endişeler, hoşlanılan durumlar, ilgi alanını kapsayan konular, geçmiş ve yarınki planlar devamlı değişmektedir (Bauman, 2012: 7). Bu perspektifti referans aldığımız zaman akışkanlık kavramının kökünü yorumlama ve açıklaması şu şekilde ele alınmaktadır. Akışkan kelimesinin kökü akış şeklindedir. Akış; hareket etme ve akma anlamına gelmektedir. Kelimenin mecazi anlamına bakıldığında; sürüp gitme, ilerleyiş ve devam etme anlamını barındırmaktadır. Akışkan ise; içine girdiği kabın şeklini veya biçimini alabilen sıvı ya da gaz halindeki maddelerdir. Bu şekil alma durumu her kaba göre değişkenlik göstermekte ve süreklilik gösterme durumu var (Bilgin, 2003: 304).

Bauman'a (2017c: 25) göre akışkanlık durumu; sıvı ve gazlarla bağlantılı olarak açıklanmaktadır. Akışkanlık, gazlara ve sıvılara ait bir durumdur. Sıvı ve gazları katılıktan uzaklaştıran ya da ayıran nokta; sıvıları ve gazların sabit hallerinde etkileşime geçilen güçlere direnememesi ve şeklini bozmasıdır. Bu şekil değişimi, üsten bir kuvvet uygulandığında biçimlerinin değişmesine sebep olmaktadır. Sıvılar ve gazlar böyle bir güce ya da kuvvete maruz kalmasından dolayı geri dönüşü olmayan bir şekil değişimine uğrarlar ve yer değişimi meydana gelir. Bu özelliklerinden dolayı akışkanlar; akış olarak adlandırılmaktadır. Bu durum katılar da ise; uygulanan kuvvet, bükülen ve esnemeye zorlandığında herhangi bir değişim olmaz, katıları serbest bıraktığında var olan ilk haline geri dönmektedir. Görüntü itibarıyla şeklinde veya biçiminde herhangi bir bozulma ya da esneme özelliği söz konusu değildir.

Katıların biçimlerini koruyup ve şekilsel özelliklerini korumasına karşın akışkanlıkta tam tersini görmekteyiz. Akışkan durumu günümüz yaşamı ile özdeşleştirmektedir. Bu yüzden günümüz toplumlarına bakıldığı zaman gündelik hayatta yaşanan durumları akışkan modernite olarak adlandırmaktadır. Akışkan moderniteyi katılıkla bağlantılı şekilde yorumlamaktadır. Akışkan modernlik, katılığın

tersi(zıttı) değil katı modernliğin bir sonucu olarak meydana geldi. Aslında akışkan modernite katı modernlikte yaşanan durumun arayışının bir sonucu olarak ortaya çıktı. Katı modernlik; takıntılı, düzen, saplantılı ve geleceği kontrol altına almayı ve kesinleştirmeyi hedeflemektedir. Akışkan modernliğin yapısında kesinlik ve sabitlik söz konusu değildir. Kesinlik olan ve sabitlik kavramından uzak şekilde hareket etmektedir. Bu yüzden akışkanlık durumunda; durmak ve olduğun yerde sabit şekilde kalmanın anlamları bulunmamaktadır. Akışkan modernlik bünyesinde süreklilik esasında değişimi ve dönüşümü barındırmasından dolayı günlük yaşamda her an her şey değişebilir ilkesinden rotasını çizmektedir. Bu değişim ve sürekliliğin sonucunda belirsizlik durumu oluşmaktadır. Bu sebepten dolayı akışkanlığın bünyesinde müphemlik ve bilinmezlik hâkimdir. Akışkan modernlik için müphemlik; bir yaşam şekli ve var olma halidir. Modern bireyin hayatında daima var olma halini yansıtmaktadır. Bu yüzden belirsizlik hali gündelik hayatın her alanında karşılaşma söz konusudur (Bauman, 2017c: 13-14).

Akışkan modernitenin genel özelliklerinden ne olduğuyula ile ilgili anlatılmak ya da açıklanmak istenen; sıvıların herhangi bir şekli yoktur fakat katıların bir şekli var. Başka bir deyişle sıvılar katılar gibi bir şekle ve biçme sahip değiller. Bu yüzden akışkanların mekânsal ve zamansal olarak sabitlikleri yoktur. Katılar ise; mekânsal bir konuma sahiptirler. Fakat katılar için zamanın bir önemi yoktur. Çünkü sabit bir noktada sabit bir zaman barındırırlar ve hareket etmezler. Akışkanlıklar belirgin olan bir şekli uzun zaman elde tutamazlar ve her an şeklini değiştirmeye hazır bir durumda olduklarından dolayı zaman önemli bir boyuttur. Bu yüzden akışkanlarda kaplanan alandan çok, zaman akışı önemlidir.

Akışkanlar boşlukta bir alan kaplama durumuna sahip olsalar bile bu geçicidir. Bu yüzden katıları açıklama noktasında zaman boyutu yok sayılabilir fakat akışkanlarda zamanı yok saymak mümkün değildir hatta yok saymak ciddi bir hata sebebiyet olur. Akışkanlığın zaman boyutunu bir örnekle açıklayacak olursak fotoğraf çekme olayına benzetilebilir; fotoğrafı çekme işlemi bittikten sonra altına tarih ve zamanı not edilmektedir. Başka bir fotoğrafı çekme sırasında gene aynı işlem devam edilir. Akışkanların ifade edilmiş şeklide fotoğraflar gibi her zaman değişen zamanın tarihi not edilmektedir. Not alınan zamanın öncesine dönmeyerek sürekli gelecek zamanı not almaktadır. Bu yüzden akışkanlık her an değişme ve dönüşme açık, kolay yer

değiştirme durumuyla karşılaşırız (Bauman, 2017c: 26). Bauman bu durumu ifade etmesi şu şekilde olmaktadır:

“Akışkanlar çok kolay yer değiştirir. “Akarlar”, “damlarlar”, “dökülürler”, “taşarlar”, “fişkırlar”, “sızarlar”, “boşalırlar”, “püskürürler”, “süzülürler” ; katıların aksine, akışkanların hareketini durdurmak kolay değildir-bazı engellerin etrafında dolaşırlar, bazılarını içlerinde eritirler ve bazılarını da, aşındırarak ya da sızarak, içlerinden geçerler. Katıların teması geçen sıvılar hiçbir değişime uğramazken, sıvıların temas eden katılar, sonunda katı olarak kalsa da bile - az ya da çok ıslanarak değişime uğrarlar. Akışkanların bu olağanüstü hareketliliği, onların “hafiflik” kavramıyla eş anlamlı hale getirmiştir. “Hafif” ya da “ağırlıksız” dendiğinde aklımıza hareketlilik ve değişkenlik gelir.” (Bauman, 2017c: 26).

Akışkanların akması, damlaması ve taşması gibi özellikler toplumlar arasındaki sınır kavramına çağrışım yapmaktadır. Akışkanlıklar toplumsal sınırları yok etmekte ve sınırsızlığın boyutunda bir gezintiye çıkmaktadır. Özgürce hareket edebilen akışkanlar; belli bir yere ve sınıra tabi kalmadan yayılmaktadırlar. Teması geçtikleri her ortamı ve durumu değişime uğratarak kendi yapısını koruyarak devam ederler. Bu yüzden akışkan modernlik, toplumsal yaşam alanında oluşturulan paradigmayı ve rutini empoze eden yapılara karşı bir mücadele içindedir. Başka bir anlatımla ifade etmek gerekirse monotonluğu benimseten ve bu şekilde yaşanılması gerektiğini belirten her türlü yapıyı ya da olguyu reddetmektedir ve bu reddetme durumuna karşı bir savaş halini barındırmaktadır (Bauman, 2015a: 15).

Hızlı ve sürekli bir değişime sebep olan akışkan modernlik, anlık zaman diliminin oluşmasına ve anıncılık(hafiflik, esneklik) çağın başlangıcına sebep olmuştur. Gündelik hayat içinde sürekli akan, sızan durumlar yeni değişimlere gebe olma durumunu sürdürmektedir. Bu yüzden modern birey gündelik hayat içindeki arzuların anlık tatminlerle pekiştirmekte ve anlık faaliyetler sürdürmektedir. Anıncılık çağının simgelerini örneklendirmek gerekirse; *fitness*, forma sokulmuş ince bedenler, spor ayakkabılar, her an değiştirmeye müsait hafif giysiler, taşınabilir ve işlevi bitince atılabilir eşyalar, cep telefonları örnek gösterilebilir (Bauman, 2017c: 192). Bunların hızla gösterildiği, görüldüğü ve deneme alanı bedendir.

Akışkan modernlikte beden, modernliğin hızlı değişimine ayak uydurarak aynı seviyede belirlenen değişimden geçmektedir. Bedenler, kültürün yorumladığı, toplum ilişkilerinin geliştirmesi ve detaylandırılmasının tümü olarak düşünülmektedir. Toplum içindeki olanakların toplamı olarak beden, akışkan modernlikte gelişmesi daha özgür bir

hal almaktadır. Beden değişimi zamanın popüleriğine göre değişmektedir, giydiğiniz ve taktığınız şeyler (saç rengi, estetik cerrahi, tırnak, elbise, göğüs silikonları) zamanın popüler olan durumuna göre atılır ve kullanım süreleri erişilemeyecek bir hızda olmaktadır. Bu durum önüne geçilemeyecek derece bir hız ağıyla gerçekleşmektedir (Bauman, 2018b: 113-119). Bu yüzden oluşan bu hız durumu tüketimi beraberinde işlevsel hale getirmektedir. Tüketim bedensel faaliyetler üzerinden yürütülerek tüketici(tüketim) bahçesi oluşturmaktadır. Bu tüketim bahçesinde bireyler; yabancı ve sararmış ot durumuna düşmemek için tüketim çarkı içinde istenilen yapıya bürünmek zorunda kalmaktadır.

Tüketici bahçesinde yabancı ve zararlı ot durumunda olanlar; kredi kartına sahip olmayanlar, nakit parası sıkıntısı çekenler ve alışveriş yapma gücünü elde edemeyen insan toplulukları kastedilmektedir. Toplumsallığın görünürlük alanında yabancı ot pozisyonunda olmak istemeyen bireyler; belli korkular barındırmaktadır (Lyon, 2010: 330). Oluşan bu korku hali modern toplumlarla iç içe geçmiş ve zamanın açık toplumların içine sinmiş şeytan olma rolünü oynamaktadır. Bu şeytanların en uğursuzu olma durumundadır (Bauman, 2007: 26). Bu yüzden gündelik hayatta oluşan ve varlığını sürdüren korku; modern bireyin kendisiyle ilgili olabilecek korkuları ertelemeye ya da daha yaşanılır bir hale getirmek için çaba sarf etmektedir (Bauman, 2018b: 113-119).

Akışkan modern toplumun temel mekanizmasının içinde faaliyet alanı oluşturan korku hali; yaşanan hayatın ya da gündelik yaşamın tümünde varlığını sürdürme gücüne sahiptir ve yayılım alanı geniştir. Bu yüzden akışkan modernlik ömür boyu korkularla mücadeleyi sürdürmekte ve bu mücadele süreklilik esasında ilerleyen bir iştir (Bauman ve Lyon, 2016: 115). Korkunun temel mekanizması belirsizlik durumu oluşmaktadır. Belirsizlik; gelecekte yaşanılabilir olanı yaratan ve yetiştiren güvensizlik durumunu toplumsal yüzeye çıkarmaktadır (Bauman, 2007: 26).

Toplumsallığın yüzeyinde yaşanan güvensizlik durumu; belirsizlik halin güvensizliği doğurmaktadır. Modern insanın geleceği merak etmesi ve bilme istediğinden dolayı belirsizlik durumu korku haline dönüşmektedir. Akışkan modern dünyadaki düzenin sürekli belirsizlik hali; gündelik hayattaki güvensizlik durumun yükselmesine sebep olmaktadır. Güvensizlik; geleceği kaygılandırmakta ve bireylerin

yaşamında (gece, gündüz) işkence durumunda olmaktadır. Güvensizlik hali; derin, dağınık ve bulanık biçimde görünürlük kazanmaktadır. Bu yüzden akışkan dünyada modern birey güvenliğe dair derin bir özlem duymaktadır (Bauman, 2012: 131).

Günümüz yaşam tarzında oluşan belirsizlik hali bireyin acı çekmesine sebep olmaktadır, bu belirsizlik durumun biteceğine dair düşünce ve umutlar silikleşmiştir. Belirsizlik hali ilerleyen zamanlarda daha fazla beklenilmektedir. Birey modern gündelik hayatta tek emin olduğu şey belirsizlik durumudur, bu bilinçte hareket etmekte ve ona göre yaşamını idame ettirmektedir (Bauman, 2000b: 33). Bu durumun oluşmasının temel sebebi; modern toplumların hızlı değişen bir karaktere sahip olmasıdır. Sürekli değişmekte ve dönüşmektedir bu sebepten dolayı toplumlar akışkan aşamada olduklarını iddia edilebilir. Akışkan katman; kesinlik ve sınırdan yoksun şekilde hareket etmekte özelliği barındırmaktadır (Bauman ve Lyon, 2016: 7). Aslında bu durum akışkan modernliğin temelinde yatan rutinleşmeme durumuyla açıklanmaktadır. Akışkan modernlik; bireyin davranışlarının rutinleşme ve alışkanlıklara dönüşme fırsatı vermeden hızla değişimi temsil etmektedir (Bauman, 2018b: 7).

Günümüz toplumları modernliğin hızlı yaşanılan döneminde olduklarından dolayı eski modernliğin kalıplarından sıyrılmaktadır. Eski modernliğin ağır şekilde ilerlemesinin yerini hafifliğe bırakmıştır. Eskinin modernitesi veya katı modernlik; yoğun, ağır, katı ve sistemsel yapıdayken yeni modernlik anlayışı yani akışkan modernlik olarak adlandırılan; hafif, yayınlık, sıvı ve akışkan yapı içinde kılcal ağ gibi toplumu sarmaktadır. Akışkan yapı yaşam faaliyetlerin tümünde görülmektedir. Bu sebepten dolayı modern birey akışkan yapının dışına çıkamamaktadır (Bauman, 2017c: 54).

Akışkan yapı içinde şekillerini koruyamayan sıvılar; sel mi kuraklık mı? Getireceğinin bilinmezliğinde kalan bireyler geleceğini nasıl kuracağını bilmezliği içindeler. Bu yüzden insanlar her iki koşula hazır olma duruma göre hareket etmektedir. Sızma, damlama, akma ve dökülmelerden dolayı mevcut olan durumlar uzun ömürlülüğe sahip değiller. Mevcut halde olan yapılar ne kadar şeklini korumak için çaba gösterecekler de eninde sonunda yumuşayacaklar, eğilecek, dağılacak ve suya batacaklar. Etkilenmeden dolayı bugün mevcut olan durumlar yarın hal değişiminde

olabilir. Bu yüzden günümüzde önemsenen ve saygı duyulan otoriteler yarın horlanacak, dalga geçilecek konuma gelebilir. Şuan trend, el üstünde tutulan yenilikler yarının terazisinde çöp tenekesine dönüşebilir. İdol ve ünlü olan yapılar ya da durumlar bir zaman sonra sadece televizyon yarışmalarında hatırlanacak. Zamanın hızlı dönüşümü karşısında ebedi, sonsuz ve ezeli durumlar başka formlara revize edilecekler. Başka bir şekilde ifade edecek olursak; sağlam ve yıkılmaz güçler zayıflama aşamasından geçerek dağılacaklar. İnsanlar bunu muhafaza etmek için çaba gösterecekler de akışkan zaman içinde bu pek mümkün olmayacaktır (Bauman, 2017a: 65-66).

Akışkanlık içindeki dünya sürekli bir adım ilerine gitme çabasında olduğu için gündemi takip etme ve gelinen zamana ayak uydurmak mecburi bir durum olmuştur. Hıza ayak uydurmak treni yakalamak ve binmesini bilmektir. Hıza ayak uyduramayanlar trene binmeyi beceremeyenlerdir. Treni yakalayamayan bireyler kaybetmeye mahkûmdurlar. Gündelik yaşamda hız ve hareketlilik içinde modern bireye iki seçenek sunulmaktadır; ya değişeceksin ya da değişime ayak uyduramayıp yok olacaksın. Akışkan modernlik içinde yaşayan bireye başka seçenek ve yaşam alanı sunulmamaktadır (Bauman, 2018c: 27-37). Bu durumların temelinde dayatmacılık ve zorunluluk esasına göre belirlenmekte ve belli bir kalıba sokulmaktadır.

Akışkan modernitenin bu denli hıza ve hareketliliğe bağımlı şekilde davranmasının sebebi; modernitenin tamamlanmamış ve bitmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Modernite bireylere belli bir son vaat etmez. Modernite projesi henüz tamamlanmış değildir. Tamamlama işi entelektüellerin insiyatifine bırakılmış durumdadır. Çünkü bu tamamlama aşaması entelektüelin bir görevi olarak görülmektedir. Bu yüzden modernitenin tamamlanmamış olmasından kaynaklı birey durmadan yarını düşünme ve yarına odaklı hızını ayarlama ve bu hız peşinden sürüklenmektedir (Bauman, 1996: 229).

Gündelik hayatta akışkan modernitenin hızına yetişme ve yakalama çabası modern bireyler arasında farklılık göstermektedir. Toplumsal alanda bireyler sistemli şekilde hareket ederek belli bir sona gelme çabası içindedir. Akışkan modernliği bir pasta şeklinde metaforlaştırma girişimine girdiğimiz zaman bu pastadan ilk başta yararlanacak olan kesim; toplumsal tabakalaşmada en üst sınıf yer almaktadır. Bunun sebebi; maddi gücün teknolojinin hızından ilk yarar sağlayan kesim olmasındandır. Bu

durum gittikçe maddi geliri yüksek(zengin) olan kesim; pastanın büyük parçasına sahiptir ve bu pastadan parça alma durumu gün geçtikçe daha fazla büyümektedir. Bu sebepten dolayı akışkan modernlikte güç durumu dengeleri değiştirme ve modern bireyin hızına şekil vermektedir (Bauman, 2014c: 20).

Değişen zaman içinde akışkan modernlikte hız bu kadar önemli bir durumda olmasından dolayı bireyin tav olma durumları da bu hıza paralel şekilde ilerlemektedir. Modern birey gündelik hayatta önüne sunulan seçenekleri seçme noktasında hızlı hareket etmesi lazım. Güzellik algısı, beğenme-beğenmeme durumu, zevk alma ve zevk almama durumları belli bir çerçeveye bağlı kalmadan ilerleme göstermektir. Bauman akışkan modern çağda oluşan bu durum hakkında düşüncesi şu şekilde olmaktadır:

“Akışkan modern çağda kumarhane kültürüne kabul edilmek için kişinin seçici olmaması, her şeye ilgi duyması zevk ve düşkünlüklerini açık etmemesi, bir düşkünlüğe çok fazla saplanıp kalmaması, sunulan her şeyin tadına bakması, tercihlerinde asla katı ve ısrarcı olmaması gerekiyor. Yeninin reddi kabalık, zevksizlik olarak yorumlanıyor; risk almayı reddeden, reddedilme riskiyle karşılaşılıyor. Eskiye sadık kalmak da aynı ölçüde yanlış ve tehlikeli addediliyor. Yeninin yaşlanması eskiye kıyasla çok hızlandı. “Yeni” ye erişmek, yanından dolaşmak, üstünden atlamak, onu “eski” yapmak bir an bile sürmüyor. “(...)”. “Güzel” artık üstünde ünlü bir tasarımcının markası bulunan bir kazak, spor salonlarından forma sokulmuş, estetik cerrahiyle biçimlendirilmiş bedenler, son moda makyajla şekillendirilmiş yüzler, AVM raflarındaki paketlenmiş ürünler. “Cesetler bile güzel; plastiğe sarılmış, ambulansların önünde hizalanmıştır.” Her şey çöplüğe giden yolda on beş dakika hatta belki on beş gün güzel görünecektir, görünebilir, görülmelidir.” (Bauman, 2018c: 138-140).

Tüketim çılgınlığı içinde dolaşan bireyler yeni olan durumların büyümesi peşinde koşma serüvenine girme durumuyla karşı karşıya kalmıştır. Artık insanlar istemese de alışveriş mekânların kaygan zeminine büyülenmiş durumlardalar. Büyülenmenin etkisiyle avm’leri harikalar diyarına benzetmektedirler. Harikalar diyarın kaygan zeminlerindeki vitrinlere tav olmaktadır. Alışveriş mekânları sabit kalsa da tav olma durumu yenilenmektedir (Kara, 2013: 19).

Yenin cazip olması ve her zaman kabul edilir durumu sürekli değişmeyi sabit kılmaktadır. Modern durum içindeki beğeni algısı sistem biçimde ilerleme ve bir tüketimi beraberinde getirmektedir. Akışkan modernitede tav olma durumu arzuları da beraberinde getirmekte ve hareketlendirmektedir. Arzuların tatmini tüketim yoluyla tatmin edilmektedir. Tüketim de tıpkı beğeni algısı gibi hızla değişmek zorunda kalmaktadır. Akışkan modernlik içinde Bauman’ın dile getirdiği gibi eskiye takılı kalan

durumların hızla değişmesi zorunluluğudur. Bunu sağlamın yolu da; toplumsal alanda tüketimi meşrulaştırmaktan geçmektedir.

Tüketimde demokratik bir çerçeve içinde ele alınmaktadır. Tüketmek istediğin durumlar seçenekler şeklinde sunulmaktadır. Fakat modern bireyin burada kaçırdığı şey; seçenekler hazır şekilde sunulmakta ve buda özgür seçimde sınırlı olan durumun sınırsızlığı çerçevesinde bir seçim hakkı tanımaktadır. Modern birey verili seçenekler içinde baştan çıkarılır ya da baştan çıkarılmaya hazır bir yapı haline dönüşmektedir. Zamansal çerçevede baştan çıkarılma durumu anlık bir anlayıştır. Hızlı şekilde baştan çıkarılan birey, aynı hızda tüketerek baştan çıkarılmayı yeni bir durumla eskitmektedir (Bauman, 1996: 215). Akışkanlığın gündelik hayatında baştan çıkarma işlevini; sürekli ne yapılması gerektiğini belirten ikonlar ya da bu ikonların sözlerini bireylere aktaran yaşam tarzları dergileri olmaktadır. Nasıl yaşaman gerektiğine, neyi sevmen neyi sevmemen gerektiğine karar veren bir mecradır.

Yaşam tarzı dergileri kapsamında; *in* ve *out* durumu sürekli tüketime teşvik etmektedir. *İn* ve *out* durumu; yeni eğilimler *in* olarak adlandırılmaktadır. Eski ve modası geçmiş durumlar *out* şeklinde isimlendirilmektedir. *İn* ve *out* çerçevesinde neyi satın almanız ve satın alırken ne yapmanız gerektiğini belirtir. Bu çerçevede satın alınan şeyler, bireyin toplum içindeki konumunu ve görünürlük alanını oluşturmaktadır. Yaşam tarzı dergiler içindeki görülme alanı anlatan belli sütunlar vardır. Bu sütunlar en trend ve moda olanları belirtmekte ve bireyin belleğinde bu sütunlara yönlendirme çabasıdır (Bauman, 2018c: 131-132).

Toplumsallığın görünürlükler alanında değişen tüketimler zaman içinde arzuyu çeşitlendirir. Bu çeşitlenme içinde arzu doyurulmayı beklemektedir. Bu doyurulma işlemi haz arayışı içinde olmaktadır. Arzu haz almanın peşinde koşan ve elde ettiği zaman yerine yeni bir şeyin konması üzerinden var olur. Arzunun kökeninde tüketme isteği yatmaktadır. Tükettiğin kadar arzular var olur ve çoğalır. Arzular önce yemek, içmek, yutup ve sindirirler daha sonra yok ederler. Bu yok etme durumu hemen ortadan kaldırılması gereken bir çöp yığını gibi görünürler. Bu yüzden tüketim cazipken atıklar her zaman itici bir boyuttadır ve aynı zamanda arzunun ardından kalan atıklar yok edilmektedir. Arzu özü bakımından açlık içindedir, bu durum yıkım açlığıdır. Kuşkusuz dolaylı şekilde açlığını öz yıkım şekilde gidermektedir. Bu öz yıkım açlığını kendinden

gizleyerek ve bir sır şeklindedir. Modern bireyin arzularına ulaşmak için tüketimi bir iş formatında yürütmekte ve modernliğe uygun hızda değişime uğramaktadır (Bauman, 2009: 25-26).

Akışkan modernite çağında güç dengeleri de değişmiştir. Katı modernlikteki güç oyunu büyüklük-küçüklük durumuna göre olurken akışkan modernlikte bu oyunu hızlı-yavaşlar arasında oynanmaktadır. Rakiplerine göre daha hızlı olan ve daha hızlı şekilde hareket eden oyunun kazanını olmaktadır (Bauman, 2017c: 269-270). Kazanan taraf hafifliğin avantajından yararlanmaktadır. Bireyin yaşamında hafiflik ve esneklik önemli bir alan kaplamaktadır. Hafiflik esnekliği de açığa çıkaran bir durumdur. Akışkan toplum yeniliğin arayışı içinde geçtiği için hafiflik esasında hızı teşvik eder. Yeniliği yakalama süreci acele etmeyi gerektirmektedir. Sürekli bir yere yetişme ve yetiştigin yerin ötesine koşma durumunu barındırmaktadır. Bu yüzden sahip olma durumunun anlamı değişmiştir; sahip olmak hacme göre değil hıza indirgenmiştir. Oluşan hız durumu geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanın anlamını farklı bir ölçüte ve boyuta koymuştur (Bauman, 2009: 77-78).

“Şimdiki zaman kendi içinde anlamsız ve değersizdir. Bu nedenle kusurludur, noksandır ve tamamlanmamıştır. Şimdinin anlamı ileridedir, hali hazırda var olan, noch – nicht – geworden, henüz var olmayan tarafından değerlendirilir ve anlamlandırılır.” (Bauman, 2017c: 229).

Zamanı değerlendirme rasyonalite dâhilinde olmaktadır. Şimdinin anlamı ileri taşınarak ya da ileri atılarak anlamlandırılmaya çalışmaktadır fakat bunun ne zaman anlamı olacağına belirsizliği hâkimdir. Bu belirsizlik halini rasyonalite temelinde cevapları bulunmaya çalışmaktadır. Bu yüzden akışkanlık içinde zamanın değişim formunu yakalamaya ve anlamlandırma çabasının sürekliliği içinde yaşamakta ve hayatına devam etmektedir (Öztürk, 2013: 85-86). Modernlik içindeki yaşamda; zamanın önemi sadece gelecekte arandığı için geçmiş zamanın da ehemmiyeti kalmamıştır. Çünkü modernite kendi çizgisini, yolunu ve sınırını çizmiştir, geçmiş şuan yaşadığımız zamanı yani yaşanılan ağla bir ilişkisi kalmaz. Bu yüzden yaşanılan ağla bağlamaz (Bauman, 2018d: 230).

Akışkan yaşam içinde yarının olabilme durumu; en iyi şekilde yaşanması gerektiğine odaklı bir çizgide devam eden bir süreci barındırmaktadır. Yarın iyi şekilde yaşanılmasının temeli sistemsal bir yapı ve akışkanlığın normuna bağlı hareket edilmesi

gerekmektedir. Bu normun ilk basamağı hız ve hafifliğe dayanmaktadır. Bu yüzden, gündelik hayatta eşyalarımızın ağırlığı ve azlığı hafifliğin temsili yetidir. Yani ne kadar hafif olursak o kadar hızlı ve esnek şekilde hareket edebiliriz. Bir sonraki basamak ise; geçmişin kutsal olarak algılandığı durumlardan kurtulması gerekmektedir. Yani bireyin düşünsel olarak kutsallığın dünyevileşmesi fikrini barındırması gerekmektedir.

Geçmişin oluşturduğu duvarı yıkmanın temelini; geçmiş zamanın günümüz yaşam şartlarında oluşturduğu tortusu ve kalıntısı olan geleneğin egemenliğini yıkmak gerekir. Bunun için; katıların katı olma özelliğini pekiştiren inanç ve bağlılıklarını temsil eden koruyucu zırhlarını yok etmek gerekmektedir. Yani akışkanlığa karşı dirençlerini kırmak gerekmektedir. Aslında akışkan modernitenin yapmak istediği tüm yaşam şekillerini katılardan kurtarmak ya da yok etmeyi düşünmez, oluşan yeni ve gelişmiş dünyayı katılar için yaşanılabilir hale getirmeyi amaçlamaktadır. Başka bir deyişle yaşamı katılara daha uygun hale getirmeyi hedeflemektedir (Bauman, 2017c: 26-27).

Genel anlamda akışkanlığa baktığımız zaman ya da akışkan modern dünyanın ortaya çıkma sebebine inildiğinde; modernliğin katı evresindeki geçişi temsil etmektedir. Günümüz yaşam tarzının akışkan modernliğin yaşandığına dair düşünceler içermesine rağmen Bauman yaşanan dönemin akışkanlığın son evresi olduğu düşünülmektedir. Zygmunt Bauman akışkan modernlikten bahsetme sebebi ya da var olma gerekçesi katı modernliği eleştirmekten geçmektedir. Başka bir deyişle; katı modernliğin bir sonucu olarak akışkan modernlik var olmuştur. Akışkan yaşam tarzının ve düşünce yapısının katı modernlikten çok uzak bir durum olmadığı izlenimde bulunarak akışkan modernliğin yaşam tarzını eleştirmektedir. Akışkan yaşamın temelinde oluşan tüketimi eleştirmektedir. Tüketim; yaşamsal faaliyet alanlarında ve birey ilişkilerin temelinde kendisine yer edinmiş durumdadır. Bu yüzden günümüz yaşam tarzında tüketim faaliyeti yaygındır.

Akışkan tüketim içinde öteki olarak isimlendirilen ya da görülmeyen kısımda bulunanlar tüketmeyen kısımda mıdır? Başka bir ifadeyle günümüz yaşam tarzında tüketmemek mümkün müdür? Bireyler tükettikleri çerçevede toplumsal varlığını göstermektedir. Görünmenin yeni ismi tüketimdir. Bu yüzden akışkan modern zaman içinde; bahçıvan görevinde bulunan tüketim; yabancı otları yok etme isteği içindedir.

Yabani otlar; toplum içindeki kusurlu tüketicilerdir. Kusurlu olan tüketiciler ya da akışkan zaman içindeki tüketim algısıyla uyuşmayan bireyler; tüketim pazarında görünmen ve değer verilmeyen taraftadır.

4.3. KATI MODERNLİKTE AKIŞKAN MODERNLİĞE: GÜNDELİK HAYATIN DÖNÜŞÜMÜ

Modernite; tarihi tekrardan inşa etmenin peşindeydi. Bu inşası düzen üzerine kurgulamaktadır. Bu yüzden modernliğin düzen inşası sistemli bir şekilde sürdürmekte ve düzenin kendiliğinden doğma işini şansa bırakmamaktadır. Bu sebepten dolayı modernlik projesinde başrol oyuncular; mühendisler, öğretmenler ve bilim insanlarıdır. Bunlar toplumu akılsal çerçevede yeniden inşa etme sürecine dâhil olmuşlar. Toplumsal mühendislik çağı; aklın gücüne dayalı tasarım ve akla uygun tek düzeni oluşturma çabası içindedir. Bu akılsal tasarımın muhafaza edilmesi için günü gününe denetlenmesi, takip edilmesi ve yönetilmesi gerekmektedir. Bu yüzden toplumsal denetlemeyi modernliğin normları çerçevesinde yapılmaktadır. Modernliğin paradigması; bireyleri komuta etme, davranış kurallarını koyma ve yönetme esasını baz alınmaktadır. Bu yüzden modern yaşam içindeki bireylerin buna itaat etmeye zorlanmaktadır (Bauman, 2016c: 44-46). Bu doğrultuda çalışmamızın son kısmında, modern toplumla birlikte toplumsal inşa sürecinin yeniden şekillenmesi katı ve akışkan modernite çerçevesinde beden, gözetim ve sosyal ağlar kavramları üzerinden ele alınacaktır.

4.3.1. Beden

Modern yaşam içerisinde yeni anlamları barındırma ve toplumsal alanda anlamları gösterme alanı bedendir. Modern zamanda toplumların anlaşılması ya da yaşam tarzının belirlenmesinde beden önemli bir konuma sahiptir. Lefebvre'in düşüncesine göre; toplumlar gruplardan, sınıflardan, bedenlerden ve kalabalıklardan oluşmaktadır. Toplumlar (toplumsal bünyelerin, yaşayan varlıkların, yerel grupların) ritimler içermektedir. Toplumunu incelemeye beden önemli bir düzeyde olmakta ve belli bir toplumla uyum içindedir. Sosyolojik çözümleme ve yorumlama noktasında beden-toplum dikotomisi önem arz etmektedir. Toplumunu analiz etme noktasında beden; farklı geçiş aşamasındaki ya da dönüşümü sırasında topluluklar üzerinden ipuçları vermektedir. Bu yüzden geleneksel hayattan modern hayata geçiş evresinde beden

yüzeyinde değişmeler olmuş ve halen değişim devam etmektedir. Nasıl toplum dönüşmeyi ve değişmeyi yaşamışsa bedenlerde aynı şekilde dönüşmüştür. Bu yüzden toplumların görünürlük alanı, farklı toplum hakkındaki incelemeler ve düşünceler beden üzerinden ifade edilmekte ve gündelik hayat beden aracılığıyla dönüşümünü sağlamaktadır (Lefebvre, 2018a: 70).

Bauman'a göre (2014b: 153) bedenin sosyolojik olarak yorumlanmasını ve açıklanması sağlayan Bryan S. Turner'dır. Turner, beden sosyolojisinin kurucusu ve öncüsü olarak bilinmektedir. Bedenin sosyolojik bağlamda gelişim süreci; 1980'li yıllardan itibaren oluşmaya başlamıştır ve son yıllardaki önemi giderek artmaktadır. Değişen zaman sürecinde bedene duyulan ilginin artmasının odak noktası; modern yaşam içindeki tüketim toplumun hazcı yapısından kaynaklanmaktadır. Hazın artık temel nesnesi bedendir. Bu yüzden toplumsal çözümlemede beden merkezi bir konumdadır ve tüketim toplumunda beden güzellik endüstrisi üzerinden sunulmaktadır. Bedenin daha güzel görünmesi temel hedef haline gelmiştir. Haz uyandıran ve arzulan beden; sağlıklı, fresh ve genç görünümüne sahip olma zorunluluğu çerçevesinde ilerleme yoluna girdiği söylenebilir. Bu yüzden bedenin ilgi odağının varoluş yapısı; toplumsal alanda görüldüğü ve yansıtıldığı kadardır. Bu görünürlük alanı modern zamanda bedenin olması gereken formunu ve sınırını çizmektedir (Işık, 1998: 13-15).

Modern zamanda haz denildiği zaman akıllara tüketim gelmektedir. Çünkü günümüz yaşam tarzında ya da Bauman perspektifinde akışkan zamanlarda tüketim var olmanın şeklidir. Tüketim denildiği zaman kast edilen ya da tüketim üzerinden oluşturulan tüketici olma ne anlama gelmektedir? Yaşadığımız toplum tüketim toplumdur. Tüketim toplumda tüketici olma durumu; tüketen kişi anlamına gelmektedir. Tüketmek; bir şeyleri elde edip kullanmak ve yok etmek, bitirmektir. Tüketim sadece tek bir kişinin yaptığı olarak algılanmaması gerekir. Sistemsel döngü (yöneten ve yönetilen) içinde de olmaktadır. Bu yüzden tüketilen şeyler ve durumlar; ihtiyaçlar ve arzuların tatmini çerçevesinde yapılmaktadır. Örneğin; yeme, içme belli ihtiyaç durumuna göre oluşturulmaktadır. Fakat arzuların tatmini gereğinden fazla yapılan tüketimi çağrıştırmaktadır. Arzular haz almaya dönük bir mekanizma çerçevesinde sürekli yenilenmek ve değiştirilmek isteğiyle hareket etmektedir. Akışkan

çağda tüketim hazzına en uygun şekilde sürekli yenilenebilecek, değişime ve dönüşüme açık bir alan olarak beden görülmektedir (Bauman, 1999: 39).

Haz merkezinin aktifliğini temsil eden beden; tüketim kültüründe yönetilen ve denetleyen bir beden formu inşa edilmiştir. Bu yüzden bedenlerin sınırı çizilmiş bir durumdadır. Kesin sınırlar içinde hareket alanı bulmakta ve yaşamaktadır. Dış güçler tarafından biçimlendirilmektedir. Dış güçlerin biçimlendirmesinden dolayı toplumsal yaşam alanında beden ikinci el tarafından yeniden üretilmektedir. Bedenden istenen; dışardan istenilen uyarılara gerekli canlılıkta ve doğru şekilde tepki verilmesidir. Bu canlılık ve tepki verme durumu sağlık ve hastalık yetisiyle özdeşleştirilmektedir. Tüketim toplumu içinde sağlıklı bir beden istemi tüketilmeye daha yatkın ve elverişli olması anlamına gelmektedir. Böylece sağlıklı bir beden oluşturma; gerekli gıdaların alınması ve bedenin güçlenmesine sağlayan besinlerin tüketilmesi demektir. Fakat modern yaşam içinde gerekli gıdaların tüketilmesi bireye korku durumunu oluşturmaktadır. Çünkü bedenın tüketim standartları çerçevesinde belirlenen sınırların içine girememesi durumuyla karşı karşıya bırakılmaktadır. Uygun beden formu *fitness*(egzersiz) ile oluşturulmaya çalıştırılmaktadır. Tersine bir durum uygunsuz bir beden formu ortaya çıkarmaktadır. Uygunsuz beden; uyarıcılara karşı tepkisiz kalan, yeni duyumlar ve deneyimlere karşısında ilgisizdir. Uygunsuz bir beden durumunda beden yeterli derece de tüketilmeye hazır değildir (Bauman, 2014b: 161-163).

Tüketime hazır getirilen bedenler norm ve modeller ortamında yeniden düzene sokulmaktadır. Bu düzen sayesinde bedenler seri üretime hazır duruma getirilmektedir. Bedenin bu şekilde düzenlenmesi modernlik içinde daha büyük bir anlam kazanmıştır. Bu kazanım katı ve akışkan evresinde farklı anlamlar içinde yeniden okunmaya başlanılmaktadır (Baudrillard, 2014: 192).

Katı ve akışkan dönemleri gündelik hayatı okumasını beden algısının şekilsel yapısı üzerinden devam etmektedir. Yani beden görüldüğü kadar var olmaktadır. Bu değişim tüketim ağları çerçevesinde ilerlemektedir. Katı modernlikteki kol gücünün yerine akışkan modernlikte bedenlerin şekillenme alanı *fitness* başlığı altında toplanılmaktadır. *Fitness* akışkan modernlikte hafifliği, bedenın tatması ve mevcut zevkleri üretme kapasitesini barındırmaktadır. *Fitness* ideal olma yolunda alıcısını sarmaya çalışmaktadır. Sunulan ve sunulması mümkün tatlara; bilenen, bilinmeyen ve

henüz keşfedilememiş zevklerin bireyle ne kadar uyumlu olduğuna odaklanmaktadır. Bu yüzden modern zamanın bedenlerinin fit olma çabasının sınırı mevcut değil ve sınırın yokluğuyla temsil edilmektedir. Sınırsızlığın süreklilik halini temsil eden; olmuş ve bitmiş bir süreç içerisinde değerlendirilemez. Bu sebepten dolayı gündelik hayatta beden bir oluş içinde ilerlemektedir. Örneğin; bir beden ne derece formda olursa olsun her zaman fit olmadığına dair rahatsız edici bir hisse sahiptir. Modern bireyin *fitness* arayışında, bir sonuca ya da bir noktaya ulaşmanın kesinliği mevcut değildir. Bedenler durabilmenin ve hedefe ulaşmanın zevkinden mahrum şekilde hareket halini sürdürmektedir. Bu yüzden *fitness* normu yoktur, normsuzluğun sınırında arayışını devam ettirmektedir. Normsuzluk hali fit olma çabası içindeki bedenlerde; saplantılı, takıntılı ve bağımlı bir hale büründürmüştür. Bu yüzden her hedef başka bir hedefi, başka bir basamağı ve henüz kat edilmemiş bir adımı oluşturmaktadır (Bauman, 2018b: 122-123).

Beden alında hedef ve kat edilmemiş adımların oluşmasının temel sebebi; bedenın tüketim alanı içinde kalmasıdır. Modern zamanda beden; tüketim nesnesi boyutuna bürünmüştür. Tüketilenler arasında en kıymetli, en güzel, en eşsiz ve daha çok yan anlam barındıran bir nesne boyutundadır. Bedeni kuşatma altına alan arzular; perhiz, gençlik, sağlık, erillik/dişilik saplantısı, tedavi kültürü, zarıflık, rejimler, bedenle ilgili bakımlar gibi söylenceler günümüzde bedenın bir kurtuluş nesnesine dönüştüğünün ispatıdır. Bu yüzden beden; tüm çabaların ve dönüşümlerin birinci basamağından ikinci basamağına yükselememekte ve (Baudrillard, 2017: 163) bedenın ulaşılmayan bir hedef halinin arayışı içinde sürüklenişi Bauman şu şekilde dile getirmektedir:

“ ‘Tamamen uygun’ beden arayışı, kendisinden asla kurtulamayacak olan endişe ile felce uğruyor. Bedenin canlı duyumu ve coşku kapasitesi ideale asla ulaşmamaya mahkûmdur. Dolayısıyla da bedene ne denli özen gösterilirse gösterilirsın ve bedene ne kadar eğitilirse eğitilsın sakatlık/kusurluluk kuşkusunu atılmayacaktır. Hiçbir ilaç bu testten başarıyla çıkamayacaktır. Bedenin uygunluğu ulaşılabilecek bir hedef değildir ve kişinin bütün kalbiyle ‘işte başardım’ diyebileceğı hiçbir an yoktur. Sabırsızlık, yetersizlik kuşkusunun iteklemeleriyle, hiç durmadan büyüyen ardıl hayat kırıklıkları yığınına tırmanıyor.” (Bauman, 2014b: 164).

Bedenin bu kadar hassaslaştırılması ve özenle bakılma işleminin kişiye aittir. Kişi belli hedefe koşma arzusunu sonsuzluğunda ilerleme aşamasını kendisi yapmaktadır. Bu yüzden beden özel bir mülk alanına dönüşmüştür. Bu mülk alanında bedenın bakımı,

hasarlı ya da düzeltilmesi gereken bir şey varsa bu sahibine aittir. Modern devletinin yönetim şeklindeki bahçıvan sistemi artık kişinin kendi bahçesini düzeltme işlemi kendisine ait bir durumdur. Fakat bu düzeltmeler sistemsel etiketlemeler çerçevesinde olmaktadır. Birey bahçecisindeki yabancı otları temizleme ve ayıklama işlemini kendi isteği doğrultusunda yapmaktadır. Birey oluşan bu durumdan dolayı tüm tehlikelere açık bir hale geldiği söylenebilir ve tehlikelerin tuzağına düşmemek için kontrolü elden bırakmamalıdır. Bu yüzden akışkan modernitede zararlı(yabancı) ot ve bahçıvanı anlamlandırmada; yabancı ot olarak kapitalist yaşam içerisinde deforme olan beden düşünülmektedir. Bahçıvanı ise sistemsel çerçevede bedene şekil veren, düzene sokan ve yöneten gücü kastedilmektedir (Bauman, 2014b: 165).

Baudrillard'ın bakış açısına göre; bireyin tüm denetimleri altında olan beden; oluşabilecek bir deformasyon durumunda cezalandırma yetkisine de hâkimdir. Başka bir şekilde ifade edilirse modern zaman içinde bedenin belli bir forma ya da şekilsel boyuta sokulması durumunda bireyin yetki alanına bırakıldığı için ceza ve ödülü de kendisi belirler. Bu durumu tanrısal bir boyuttan da okunabilir. Eğer bedensel ibadetlerinizi yerine getirmiyorsanız günah işleme durumuna girmiş olursunuz ve cezalandırılırsınız. Tanrısal boyutun görünürlük alanında yayılmasının ve indirgenmesinin göstergesini şu şekilde açıklanabilir: eski zamanlarda ruh-beden ikiliğinde oluşan sorunsallık; bedeni kuşatan ve sarmayan ruh olduğu düşünülürdü. Düşünsel anlamda ruhun bedeni kuşatması zamansal boyutta bir sorgulanmaya girmiştir. Bu yüzden günümüz yaşam şeklinde sorgulamasının neticesinde; ruhu kuşatan bedendir düşüncesi ön plana çıkmaktadır. Fakat ruhu çerçeveleyen ya da sarmalayan ten değil, statüsel olarak belirlenen prestij giysisi, moda uygun bir şekilde dizayn edilen ve değişimden geçen tendir. Tenin anlamlandırması toplumsal olarak göze çarpan alandır. Gündelik hayat içinde tenlerin anlamlandırılması ve yorumlanması; göstergeler şeklinde olmaktadır. Bu yüzden modern zamanda beden; gösterge mezarlığına dönüşmüştür (Baudrillard, 2017: 165).

Gündelik hayatta faaliyet alanı içinde olan gösterge mezarlığı bedensel okumaları kolaylaştırmaktadır. Bu yüzden toplumsallığın görünürlük alanında beden hedefi etiketlemelere maruz kalmakta ve etiketlemelerin anlamı değişime uğramaktadır. Modern çağda etiketleme alanı sadece fit görünümle sınırlı kalmamaktadır. Bu duruma tıbbi müdahalelerde dâhil edilmektedir. Eski zamanlarda tıp sadece bedensel

rahatsızlıklardan ve ameliyatlar dâhilinde oluşan durumlar üzerinden müdahale edilirken günümüzde bilgi, kurallar çerçevesinde; bir yaşam biçimine dönüşmektedir. Bireyin kendisiyle, bedeniyle, uykuyla ve uyanık halinin farklı versiyonu dâhilinde çevreyle düşünülmüş bir ilişki içine girmesini temsil etmektedir (Foucault, 2012a: 373-374). Bu yüzden kapitalist bir toplum modelinde beden özel bir mülkiyet alanı oluşturmaktadır.

Beden özel mülkiyetin genel statüsünü; toplumsal bir pratiği temsil etmektedir. Geleneksel yaşamda beden sermayesini emek gücünün üretim alanını temsil etme görevi çerçevesinde oluşturmaktaydı. Beden narsist kuşatmanın etkisinden uzak bir yapıda işlevsellik kazanmaktaydı. Emek gücü etrafında forma sığdırılan beden; bedeninin doğasıyla ilişkili araçsal bir görünüşe sahipti. Başka bir deyişle üretimin aktifliğini temsil etmekteydi. Günümüz kapitalist yaşam içinde üreticilik boyutu kırılabilirlik hatta yok olma faaliyeti içinde işlevsellik kazanmaktadır. Tüketici bir beden işlevi içerisinde öznesinden uzaklaştırılmıştır. Günümüz yaşam tarzında gündelik hayatın içinde beden artık sermayesini fetiş üzerinden oluşturmakta ve kurmaktadır. Başka bir deyişle günümüzde beden pratiği; tüketim nesnesi durumundadır (Baudrillard, 2017: 164). Gündelik hayatta bu durumun oluşması belli bir uyuma ve düzene göre olduğu söylenebilir. Çünkü beden toplumsal ve biyolojik ritimleri beden bir temas noktasını oluşturmaktadır.

Beden temas noktası çerçevesinde biyolojik varlığını toplumsal alanda kabul edilmektedir. Bu yüzden beden belli bir düzene sahiptir. Bu düzen biyolojik ritimlerimiz (açlık, uyku, boşaltım, susuzluk gibi) çalışma hayatımızda ve toplumsal hayatımız tarafında belli şartlanma güdüsünden hareket etmektedir (Lefebvre, 2018a: 15). Genel anlamda toparlayacak olursak; gündelik hayatta bedenin biyolojik yapısının anlamlandırılmasından ziyade modern çağın güç ilişkilerinin merkezinde bir anlam kazanmıştır. Modern zamanda toplumsal gücün yer değiştirdiği ve aktif olduğu yer beden yüzeyidir. Tüm güç ve isteklerini beden üzerinden yansıtarak devam etmektedir. Katı modernlikte güç ilişkisi belli bir kalıp ve konum dâhilindeyken akışkan modernitede kalıplar kırılabilir bir haldedir.

Akışkanlıktaki zamanın önemi beden politikaları üzerinden kendi çerçevesini çizmektedir. Belli bir kalıp ve konuma bağlı olmadan hızlıca hareket etme olanağını

elinde bulundurmaktadır. Toplumsal alanda bedene atfedilen anlamlar ve kodlamalar gündelik hayatın tam merkezinde hissedilmekte ve hızlı şekilde değişmektedir. Bu yüzden beden; sadece biyolojik yapısıyla anlam kazanmasının yanında çeşitli sistemsel ve toplumsal yapıların mekanizması çerçevesinde bir şekilde sahip olmaktadır. Beden yüzeyi toplumsal bedenin anlamını barındırma gücünü elde ederek yaşamını sürdürmektedir. Bu anlamları sistemsel ve değişen ideolojik yapılar çerçevesinden aktarmaktadır. Bu aktarımlar zamansal döngü içerisinde sürekli değişmekte ve dönüşüme uğramaktadır (Işık, 1998: 108).

4.3.2. Gözetim ve Sosyal Ağlar

Gözetlemenin tarihsel ve sözlük anlamına bakıldığı zaman büyük önem taşımakta ve derin anlamlar çağrıştırmaktadır. Türk Dil Kurumu'nun 2005 yılında yayınlanmış olduğu Türkçe Sözlük'üne göre; gözetim kelime anlamı nezaret ve himaye etmek anlamını barındırmaktadır. Hukuksal açıdan gözetime almak ya da gözaltına almak anlamına sahiptir. Gözetim kelimesinin genel anlamına bakıldığı zaman; birine, bir duruma ve bir şeye gizlice bakmak ya da bireyin hareketlerini belli etmeden izlemek durumuna denk gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2005: 794). Gözetim sözcüğünün açıklaması ve anlamı genellikle güvenlikle ifade edilmektedir. Modern toplumlarda güvenlik durumu; insanların davranışlarını, hareketini izleyen ve yönlendiren bir mekanizma meselesi olarak ifade edilmektedir. (Lyon, 2010: 327).

Modern dünyanın ana özelliklerinden biri süreklilik esasında kendisini dönüştürmesidir. Bu dönüşüm içinde toplumsal hayatta paralel şekilde değişmekte ve dönüştürülmektedir. Modern yaşam içinde gözetim de değişen, dönüşen bir karakterde ilerleme sağladı. Dönüşüm aşaması hareket halinde olduğu için kesinlik ve sınırlardan muaftır. Bu sebepten dolayı günümüz vatandaşları; tüketicileri, işçileri, gezginleri gündelik hayatta davranışlarının takip edildiğini ve izlendiğinin bilincinde ve farkında olup yaşamlarını devam ettirmekteler (Bauman ve Lyon, 2016: 7).

Bireyin davranışlarının gizliden izlenmesi zamansal boyutta gizli olmaktan çıkmaktadır. Artık izlemek ve izlenmek alelâden yapılan bir eylem haline almaktadır. Bu yüzden modern yaşamla birlikte oluşan izlemenin anlamı farklı boyutlara ulaşmıştır. Özellikle günümüz dünyasında teknolojiyle iç içe olma durumundan dolayı sosyal medya aracılığıyla anlam değişmesine uğramıştır. Sosyal ağlar gözetlemenin anlamını ve

kapsamını farklı versiyon çevirmiş durumundadır. Bu sebepten dolayı gözetim ile sosyal ağlar anlamsal boyutta birbirini besleyen bir bağlantı içinde ilerlemektedir. Toplumsal alanda gözetlemenin oluşturulduğu alanlarda çeşitli sorular çoğalmaktadır. Bu soruların bir kısmı; seyretme ya da gözetleme durumu masum bir izlemeyi mi barındırmaktadır? Yoksa sistemsel düşünce tarzında bir bakış açısını mı temsil etmektedir? Bu gibi sorularının cevabını alabilmek için *panoptikon* ve *sinoptikonun* temel düşünce yapısını ve anlamını iyi analiz etmek gerekmektedir. Çünkü günümüz yaşam tarzı içinde bireyler gözetimle iç içe olma durumuyla hayatlarını devam ettirmektedir. Gözetimin açıklanması iki aşamada ele alınmaktadır. Bunlar; *panoptikon* ve *sinoptikon*'dur. *Panoptikon* modernliğin katı evresinde yoğun biçimde oluşturulmuş bir sistem modelidir (Bauman, 2011a: 127).

Panoptikon; Jeremy Bentham tarafından ortaya çıkarılan bir gözetim şeklidir. Aslında *panoptikon* düşüncesi Bentham'dan önce gelmesine rağmen bunu reel anlamda ifade eden ve adını koyan kendisidir. *Panoptikon* fikrinin ortaya çıkarma aşaması ise; kardeşinin askeri okulları ziyaret etmesi sonucunda kardeşinden almış olduğu bir düşünce sistemidir. Fakat sözcüğün alma aşamasında fikir henüz olgunlaşmamış bir yapı içindedir. *Panoptikon* kelimesinin anlamına bakıldığı zaman; bütünlük veya bütünsellik ilkesini ifade etmektedir. *Panoptikonun* bütünlük ilkesi temelinde almasından dolayı sadece okul, hapisane ve hastane gibi belirli bir yapı içindeki sorunları çözmeye dönük bir mekanizma içinde olmamıştır. Gözetleme kısımlarına daha makro bir yapıyı çağrıştırmakta ve barındırmaktadır. *Panoptikon* yönteminin kullanımı; 18. yüzyılın sonundan itibaren büyük bir ölçüde kullanmaya başlandı. Modern yaşamın zamansal döngüsü ve dönüşümüyle birlikte gözetleme işlemi daha çeşitli ve zengin şekilde yaygınlık alanı bulmaktadır. Genel anlamda fikrin düşünsel açısından zenginleştirilmesi ve çeşitliliğin artırılmasında modernliğin etkisi fazla olmaktadır. Bu yüzden gözetleme daha mikro yapılara bürünerek varlığı sürdürme imkânı elde etmiştir (Foucault, 2012b: 87).

Panoptikon; modernliğin katı evresinin içinde faaliyet alanı kazanmaktadır. *Panoptikon* modelinde; azınlık durumunda olan kısmın çoğunluğu gözetlemesi, seyretmesi ve izlemesi söz konusudur (Bauman, 2000b: 80). Belli bir grubun; nicel açıdan azınlık oluşturulan bir kesimin niceliksel olarak çoğunluğu bakması anlamına gelmektedir. *Panoptikon* modelde gözetim; tek taraflı bir izleme modeli ekseninde

oluşmaktadır. Gözetim; tavandan tabana doğru bir biçimde yaygınlık kazanmaktadır. Bu durumu görünür şekilde canlandırmak için mısır piramidini örnek verebiliriz. Mısır piramidinin en üst kısmı azınlığı(tavan) alt kısım ise; çoğunluk(tabanı) temsil etmektedir. Piramidin üst kısmını oluşturan kesim alt kısımdakilerinin hareketlerini görebilir ve izleyebilir. Gözetleme durumu ve süresi boyunca denetleme olanağına sahiptir. Oluşan bu durum izlenmenin verimli hale getirilmesini sağlamaktadır. Bu yüzden gözetim asimetrik bir yapıya bürünerek daha ustaca ve profesyonel bir şekilde işlevselliğini kazanmaktadır (Bauman, 2014b: 151). Bunun yanında *panoptikon* modelde gözetim asimetrisinde toplumsal alanda normal iktidar teknolojisi bağlamında kapsamlı ve geniş şekilde uygulanan ilk kurumlar olma görevindedir (Bauman, 1996: 60).

Gözetimin profesyonelliği düzen üzerinden inşa edilmektedir. Bu düzen inşası toplumu denetlemeye ve insanların hareketlerini kontrol etmeye dönük bir tavır içindedir. Denetleme tavrı bir mekanizma şeklinde işlevselliğini sürdürmektedir. İlk aşamada; hastane, klinikler, okullar, askeri kışlalar, fabrika, iş yerleri, psikiyatri klinikleri ve hapisanede uygulanmaya başlanmaktadır. Bu alanlarda oluşturulmak istenen düzen ve denetleme isteğidir. Bu yüzden tüm bu kurumlar düzen inşasının birer fabrikasıydı. Jeremy Bentham'ın kullandığı düzen fabrikasının temel düşünce sisteminde; azınlık çoğunluğun hareketlerini kendi belirlediği normlar çerçevesinde sistemleştirmek ve denetlemek fikri hâkimdir. Bunu tüm diğer fabrikaların kuralları gibi çalıştırmaktadır. Düzen fabrikasında; işe başlamadan önce tasarlanan ya da oluşturulmak istenen ürünü elde etmek için aktifleştirdiği mekândı. Bu mekânda meydana getirmek istenen ürün fabrikanın belirlediği düzen içinde oluşturulmaktadır. Bu fabrika sisteminde her kurumun denetleme yöntemi ve rolleri farklıdır. Örneğin; hapishaneye uygulanan ve kişilerden beklenen davranışlar ile psikiyatri kliniklerinde yatan kişilerden beklenecek davranış kalıpları farklıdır. Hapishanede bireylerin hapishane kuralları doğrultusunda yasak ve ceza yöntemi doğrultusunda hareket edilmektedir. Psikiyatri klinikte ise bireylerin topluma adaptasyon sürecinden geçirilerek ve buna uygun bir iyileştirme tarzı içinde olmaktadır. Bu da toplumsal yaşam alanında normal ve anormal davranışın düşünce tarzına dönük bir mekanizma görevi görülmektedir. Bu yüzden bireylerin toplumsal alanda var olma şekli normal-anormal dikotomisi arasındaki sistemsel döngü belirlemektedir (Bauman, 2014b: 151).

Panoptikon sisteminde oluşturulmak istenen normal ve anormalliği belirleme görüşünde kötülük hissi barındırılmamaktadır. Çünkü burada elde edilmek istenen bireylerin mutluluğudur. Nefret ya da kin duygunun ötesinde insani ilerlemenin mükemmel vizyonu ile güdülenen bir reform hareketi olarak görülmektedir. Bu yüzden düzen fabrikası şeklinde ilerleyen ve işlenen kurumlar mutluluk reformun birer temsilidir (Bauman, 2014b: 151). *Panoptikon* model de ne kadar mutluluk ve toplumsal adaptasyon görevleri etrafında şekillenen bir yapı olduğunu dile getirilirse de bunun arka yüzünü oluşturulan ve dile getirilmeyen öteki durumu mevcuttur. Düzen çerçevesinde işlenen bir mekanizma şeklinde gözetlenen bireyler; bir makine gibi hareket alanları oluşturulmaktadır. Belirlenen kuralların sınırı dışında hareket edenler öteki olma durumuna maruz kalmakta ve cezalandırılmaktadır. Bu yüzden katı modernliğin evresinde görülen *panoptikon* modelinin bütünselliği sağlama görevinin dışında hareket etmektedir. *Panoptikon* modelinin sonucunda ortaya çıkan sonuç; içerde tutma, bütünleştirme ve hizada tutmanın yerine dışarda tutma, sınır çizgisinin dışında ve dışlamaya yönelik hizmet eden bir mekanizma görevinde işleyen bir sistem ortaya çıkmaktadır (Bauman, 2011a: 127-128).

Belirlenen sınırlarının içinde kalmak için bireylerin denetleyenlerinin kurallarına itaat etmeye zorunlu kılmaktadır. Denetim ya da kontrol makinesi; bireyleri bir yere kapatarak güvenliklerini sağlamaya dönük bir işlevi olduğunun çoğu kez altını çizerek belirtmektedir. Fakat güvenli gözetim sağlanması koşulu çerçevesinde bireyler; zorla çalıştırma, yalnızlık, kapalı alan ve bilgilendirmenin nesnesi durumuna düşmektedirler. *Panoptikonun* temel işleyiş mekanizması denetçinin kuralları doğrultusunda hareket edilmektedir. Bu işleyiş tarzında gerek cezaevi gerek okul sistemi içindeki her iki durumda da denetçinin iradesi doğrultusunda hareket edilmektedir. Denetçinin (ustabaşlıları, doktorlar, hapisane gardiyanları, öğretmenler) görevi mahkûmun takındığı davranışları önce tanımlamak sonra yönlendirip, denetlemektir. Bu denetleme sırasında mahkûmların ne hissettikleri ya da istedikleri önemli değildir. Çünkü *panoptikon* modelde mahkûmların ne hissettikleri ya da ne düşündükleriyle ilgilenmez. Önemli olan mahkûmların ne yaptığı ve nasıl davrandığıdır (Bauman, 2015b: 20-22).

Evrensel kontrol makinesi(*panoptikon*) mahkûmlar hakkında her türlü bilgiye sahipken mahkûmlar denetçi hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiller. Denetleyicinin bulunduğu alan ve tam olarak ne yaptığıyla ilgili bilgiler açık değilken

ya da tahmin edilmez bir biçimde sırla örtülmüş durumda iken mahkûmun yaptığı her davranış ve ortamı açık şekilde izlenmektedir. Bu yüzden yapılan izleme doğrultusunda bir değerlendirme ve ıslah etmeye açık bir vaziyettedir. İzlendiğinin bilincinde olan mahkûmlar, özgür hareket edemeyecekler ve kendi iradelerini kullanma fırsatına asla sahip olamayacaklar (Bauman, 2015b: 25).

Gözetlemenin ikinci ayağını oluşturan *sinoptikon* modelde gözetim; akışkan modernliğin evresi içinde varlığını kazanmaktadır. *Sinoptikon* modelde; çoğunluk azınlığı gözetlemektedir. Örneğin; insanların televizyon izlemesi. *Sinoptikon* modelinde çoğunluğun elinde seyretmek dışında başka seçeneği yoktur. *Panoptikon* modelinde azınlığın çoğunluğu gözetlemesinin tersi bir durum söz konusudur. Bu yüzden günümüz dünyasında *panoptikondan sinoptikona* bir geçiş evresini yaşamaktadır ve günümüz yaşam tarzında *sinoptikon* hâkimdir (Bauman, 2000b: 80).

Modern zamanın ilk dönemine has olan *panoptikon* yavaş yavaş geri döndürülemez şekilde kaybolmaktadır. *Panoptikonun*; gerilim yönetimi ya da düzen koruma görevinin yerine *sinoptikonun* kişisel örnekler çağına geçilmektedir. *Sinoptikon* çağında; *panoptikon* zamanında gereksiz şekilde kontrol için ödenen tarzı modeller ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. *Sinoptikon* perspektifinden *panoptikon* tarzına bakıldığı ve değerlendirmeye alındığı zaman; irrasyonel gözülle bakılmaktadır. *Panoptikon* mantıksız ve ekonomik açıdan masraflı şekilde değerlendirilmektedir. Bu yüzden *sinoptikon* zamanında düşünsel anlamda amaç edilen durum; çoğunluğu seyretmek, izlemek ya da gözetlemek için bir azınlık tutmanın yerine çoğunluğu azınlığı izlemesini sağlamak ve azınlığa hayran bırakılması gereken bir model tarzında ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal yaşam alanında insanlar; hayran şekilde bakmaya cezbeden ve ilgi çeken- kendin yap- tarzında işleyiş sağlayan bir modelle karşı karşıya kalmaktadır. Bu model *panoptikon* tarzına göre daha ekonomik ve etkili bir yapıdadır. Bu yüzden günümüzde eski tarz *panoptikon* halen etkili olan izlerinden ya da kalıntılarından beklenen durum kitlelerin terbiye edilmesi değil kitlelerin yeni hareketliliğin keyifli şekilde takip etmelerini istemektedir. Fakat oluşan bu durumu takip etmek istemeyen kesimden beklenen ise; yerinde durmalarını ve o şekilde bir konum seçip yerli yerinde tutunmalarını istenmektedir (Bauman, 2000b: 110-113).

Günümüz dünyasında gözetim akışkan halde hareket etmektedir. Akışkan gözetim hali bütünlüklü bir kalıpta olmanın ötesinde bir yönelim tarzına bürünmektedir. Bu yüzden günümüz yaşam tarzında gözetimle ilgili konuların gelişmelerini konumlandırmasını belli bir mekân ve zamana sığdırmanın imkânsızlığını yaşamaktadır. Sabit ve kalıcı bir şekilden muaf şekilde ilerlemesini sürdürmektedir (Bauman ve Lyon, 2016: 13). Bauman ve Lyon akışkan modernite çağının içindeki gözetimin tanımlamasını ve özelliklerini şu şekilde açıklamaktadır:

“Bauman günümüz dünyasının *panoptik*-sonrası olduğunu söyler. Denetlemeler ulaşılmaz âlemlere kaçıp ortadan yok olabilir. Mahkûmlarla denetlemelerin karşılıklı bağımlılığı artık sona erdi ve değerli olan hareketlilik ve göçebelik (elbette fakir veya evsiz değilseniz). “(...)”. Gözetim; küreselleşmiş bir dünyada ulus-devletlerle birlikte ama onları aşarak akışkan bir biçimde dolaşır, belli bir zamansal ve mekânsal uzaklıkta iş görür. “(...)”. Bauman akışkan modernite içerisinde iktidarın hareketinin serbest bir akışta olması gerektiğini belirterek, bariyerler, tel örgüler, sınırlar ve kontrol noktalarının üstesinde gelinmesini veya alt edilmesi gereken baş belaları olduğu söyler. Özellikle de toprak temelli toplumsal bağların yoğun ve sıkıcı ağları ortadan kaldırmalıdır. Bauman’a göre, iktidarların işlemlerini mümkün kılan, her şeyden önce bu bağların kırılabilirliği.” (Bauman ve Lyon, 2016: 15-17).

Yukardaki Bauman ve Lyon’un açıklamalarında ifade edildiği gibi günümüz dünyasının küreselleşmesinde gözetim *panoptikon* modeli dışında yeni bir alana taşınmıştır. Bu yüzden denetlenme modeli zamansal döngüsünden doyalı sosyalleşme alanlarına yayılmaktadır. Akışkan zamanın içinde yaygınlık alanı hızlı ve değişime açık şekilde olmaktadır. Akışkan modern dünyadaki gözetim; yeni anlamlara ve biçimlere bürünmektedir. Bunlar; sosyal medya, mobeseler ve insansız hava araçları (İHA) gibi şeylerle ifade edilebilir (Bauman ve Lyon, 2016: 31). Gündelik hayatta sosyal medya bireylerin yeni yaşam alanlarını oluşturmaktadır. Bireyler sosyal medyada istek ve arzuya bağlı faaliyet alanı sürdürse de gözetlemenin başka bir boyutunu gün yüzüne çıkarmaktadır. Bu başka boyut; gözetlemenin tek taraflı işlevselliğinin dışına çıkarak iki gözün birbirini gözetleme imkânına dönüşmüştür. Fakat iki gözün birbirini seyretmesi, gözetlemesi ve izlemesinde hangi gözün daha büyük ya da kapsamlı olduğu paradoks bir durumu da beraberinde getirmektedir.

Günümüz yaşamında bireylerin gündelik hayatlarında gözetlenmenin ve gözetlemenin paradoksu devam etmektedir. Bunun yanında günümüz yaşamında sosyal ağlar denildiği zaman; instagram, facebook, twitter gibi sanal mecralar göz önüne alınmaktadır. Bu yüzden akışkan modernlik içindeki gözetlemenin kırılabilirliği bunun

üzerinden açıklanmaktadır. Akışkan göz; sosyal ağlar içinde mekânsal alanı ya da belli bir yere konumlandırma işlemi kırılmalığa uğramıştır. Bu yüzden sınırları belirlenen bir harita üzerinde bir toprak parçası mevcut değildir. Harita öncesinde ve sonrasında belli bir toprak parçası ya da alanı yoktur. Gözetim sınırsız boyutun mekânsızlığı içinde yolculuğa çıkma durumunu yaşamaktadır. Bu yolculuğun sonunu belirleyen bir söylem ya da referans yoktur (Baudrillard, 1998: 13-14).

Sınırsızlığın boyutunda faaliyet alanı sürdüren sosyal ağlar; gündelik hayatı bir balıkçının ağı gibi sarmalamaktadır. Sosyal medya bağlamında; Instagram, facebook, twitter ve geleneksel medya çerçevesinde gazete, televizyon(canlı yayın akışına bağlanma durumunu yaşamaktayız) gibi mecralar gündelik hayatın gerçeklik boyutunu sorgulamamıza sebep olmaktadır. Bu yüzden bireylerin gündelik hayatın gözetlenmesi boyutunda; sahte-gerçeklik, mahremiyet, güvenlik ve özgürlük konuları arasındaki bağların ihlal edilmesi ya da ne kadar edildiğiyle ilgili sorunsallıkla ilgili tartışmalar mevcut ve halen bu sorunlar tam bir çözüme ya da sonuca bağlanmamıştır. Fakat sanal âlemde gerçeklik ve sanal gerçeklik; av ve avcı boyutunda bir çekişme halindedir.

Sanal; avcı konumdadır, gerçeklik ise av durumundadır. Avcı avın peşinde koşmaktadır. Tam şekilde ifade edecek olursak; sanal gerçekliğin peşinde koşmaktadır. Sanal, gerçekliğin son avcısı görevinde faaliyet sürdürmekte ve aktif şekilde hareket etmektedir. Sanalın amacı gerçekliği yakalamak ve yok etmektir. Sanal gerçeklik; sistematik ve belli bir plan dâhilinde ilerlemesinden dolayı kedinin fareyle oynadığı gibi oynamaktadır (Baudrillard, 2005: 23). Bu planlı mekanizma tarafından üretilen instagram ve facebook da oluşan yeni gündelik hayatın gerçeklik boyutu taklit etmenin dışında yeni anlam oluşturmaktadır. Bu anlam sanal ağ gerçeğin yerine geçmektedir. Artık sanal ağlarda gerçeklik ölümü yaşanmaktadır. Bu yeni sistem gerçeğin tüm özelliklerine sahip ve gerçeğin bütün kademelerinde kusursuz bir biçimde programlanmış biçimde varlığını sürdürmektedir. Sanal ağlarda oluşan göstergeler bireylerin gündelik hayatlarına kanserli hücreler gibi çoğalarak ve dört bir yandan savuran ağ mekanizması şeklinde sarmalamaktadır (Baudrillard, 1998: 15).

Günümüzde sanalın gerçeklikten uzaklaşması ve sınırsız boyutta(sanalın normları çerçevesinde) yaşaması akıllara güvenlik-özgürlük sorularını getirmektedir. Sanal; bireylerin gündelik hayatın kalbi durumundadır. Bu yüzden gündelik hayatın

kalbi; ne boyutta güvende ve özgür olduğu niceliksel olarak belirlenmeye çalışılmaktadır. Çünkü modern bireyler günümüz yaşam şekillerinde elekroniğin yönettiği bir yaşam şekli içinde hayatlarına devam etmektedir. Zamanın hızla aktığı çağda gerçek yakınlığın yerine sanal yakınlık geçmiştir. Örneğin; sanal yakınlıkta elinin altında bulunan cep telefonla tek başına istediğini şekilde aktıfsin ve bulunduğun ortamı(aile, arkadaş, akraba gibi) paylaşmaktan daha az risk içerildiği düşünülmektedir. Bireyler oluşturulan sanal ortamda kendilerini daha güvende hissetmekte ve sanal yakınlığın ürettiği sorumluluk duygusundan uzak şekilde hareket etme isteği doğrultusunda aktif bir yaşam tarzı yaşamaktadırlar. Bu yüzden insanlar sanal gerçekliğin içinde kendilerini daha güvenli ve daha emin olarak algılamaktadırlar (Göka, 2013: 197).

Sanal güvenlik özgürlüğü ortadan kaldırmıştır. Modern zamanlardaki özgürlük ve güvenlik birlikte var olma olanağına sahip değildir. Bu yüzden özgürlüğün tam anlamını bilmek gerekmektedir. Özgürlük; ortaçağ İngilizce'sine göre; özgürlük bir durumdan ya da bir şeyden muaf olmak anlamına gelmektedir. Bu muaf olma durumları; bedelli görev ve vergi gibi yargı yetkisine dayanan durumlardan kişinin ayrıcalıklı olmasıdır. Toplumsal düzeyde ayrıcalıklı ve muaf olanlar soyluluk mertebesine sahip olurlar. 16. yüzyıla sonuna kadar özgürlük; soyluluk ve asil soya sahip olanların ayrıcalığını korumak amacıyla oluşturulan bir sistem olarak faaliyet alanı sürdürmüştür. Günümüz şartlarında ise her bireyin özgür olma hakkı yasalar dâhilinde yürütülmektedir. Özgürlük ayrıcalıklı olma durumunu korurken soylu ya da asil sınıfa ait özelliğini yitirmiştir. Günümüz yaşam şeklinde özgürlük; toplumsal şartlarda bir asimetriye ve sosyal ilişkilere işaret etmektedir. Toplumsal alanda bireylerin bağımsızlaşması; bağılıklarından kurtulmak istedikleri zaman özgürleşirler (Bauman, 2015b: 18). Bu yüzden bireyler yaşamlarının her döneminde özgür ve güvende olmak istemektedir. Sınırların üçüncü bir gözün belirlediği günümüz yaşam şeklinde gerçekten özgürlükten bahsedebilir miyiz?

Gündelik hayattaki üçüncü göz; izleme, kontrol etme, takip etme ve sınıflandırma isteği barındırmaktadır. Bunu uyguladığı ve sistemli şekilde yürütme alanı olarak; kamera ile yapmaktadır. Gündelik hayatımızın her alanın varlığını sürdüren ve gittiğimiz her yerde (sokak, hastane, okul gibi) yerde bizi izleyen mobese kameralarıyla karşılaşmak mümkündür. Birey her an izlendiğinin farkındadır. Bu yüzden izlendiğinin

bilinciyle hareket etmektedir. Yeni sistemsel şekillerle gözetim ağı genişlemektedir. Örneğin; kurumsal bir yere girmek istendiğinde ya da havaalanına girişte bireyleri bekleyen farklı denetleme sistemleri vardır. Bunlar; vücut tarama ve biyometrik denetleyicilerdir. Bu sistemler sıradan güvenlik sistemi olarak algılanmaktadır ve giderek bireyin hayatının olağan bir parçası olmaktadır. Gözetim günlük rutinleşen işlerimizin her alanına yaygınlık alanı sürekli yenilenecek faaliyetini sürdürmektedir. Örneğin; internetten yapacağımız bir alışverişte bile tüm bilgilerimiz açık şekilde belirtmemiz gerekmektedir ya da sosyal medyada yeni bir hesap açma işleminde tüm bilgilerimiz verilere açık şekilde girmek zorunlu haline getirilmiştir. Kişisel olan google aramaları, whatsapp gibi platformlar aracılığıyla yaptığımız işlemler ya da konuşmalar kaydedilmekte ve dinlenmektedir. Bu yüzden kişisel veriler isteğe bağlı şekilde tekrar ortaya çıkarılabilir. Gözetim bir binaya girişte gösterdiğin kimlik kadar yakından bireyi izlemektedir. Kimlik göstermenin sanal ağlardaki karşılığı parola girmek ya da şifreyi girmekle aynı anlamı taşımaktadır (Bauman ve Lyon, 2016: 11-13).

Akışkan modernlik içinde bu kadar yakından izlenmek özgürlüğün mesafesini parçalamaktadır. Akışkan şekle bürünen yaşam; özgürlük ve güvenliği birlikte yürütme olanağını kaybetmiştir. Denetlenmek ve kontrol edildiğinin bilincinde olan birey; güvenliğini sağlamak için özgürlüğünü kısıtlamaktadır. Çünkü akışkan modernlik zamanda bireylerin güvenlik isteği onların özgürlüğünden ya da büyük bir bölümünden vazgeçilmesine eşittir. Güvenliğin atırılması ve genişletilmesi boyutuna göre özgürlük feda edilmesi gerekmektedir. Çünkü özgür olma durumu güvenliğin boyutuna göre şekillenmektedir. Akışkan modern yaşam içerisinde güvende olan birey özgürlükten bahsedemez, özgür olan bir birey ise güvenlikten bahsedemez. Akışkan modern yaşamda bireyler; özgürlük ve güvenlik arasındaki tercihini güvenlikten yana kullanmaktadır. Fakat özgürlüksüz güvenlik, köle olma durumuna eşittir. Güvenliği barındırmayan özgürlük durumu ise; terk edilmeye ve yok olmaya eşittir (Bauman, 2016c: 10-26).

Akışkan modernlikte birey güvenliğini sağlamak için gözetlenmeye razı olmaktadır. Başka bir deyişle birey için güvende olma hissi baskındır. Akışkan, damlayan, sıvılaştıran zamanının insanları güvende olmanın eksi ve artılarını hesaplama eğilimi içinde değildirler. Sadece toplumsal alanda güvensizliği (alt sınıf, suçlular, sığınmacılar, teröristler gibi) oluşturan grup veya grupların varlığıyla ilgilenmektedir.

Bu durum gözetimin güvenlik kısmından daha çok denetleme kısmına bizi götürmektedir. Bu yüzden akışkan modern yaşamda gözetim faaliyeti eğitim ile hareket halinde işlevsellik kazanmaktadır. Gözetim ve eğitim; uyumlu ve düzenli bitkilerin oluşturulmasına eşlik etmekte ve gözetim modern gündelik yaşam içinde düzeni var eden bir yapı şeklinde hareket ettiği söylenebilir. Bu yüzden toplumsal denetim sırasında oluşan yabancı ve zararlı bitkilerin gözetim içinde varlığını koruması olanaksızdır (Lyon, 2010: 328-329).

SONUÇ

Sosyolojik uğraklar durağında Zygmunt Bauman ve Henri Lefebvre'in düşüncelerini kapsayan akışkan modernite ve gündelik hayatın yeniden inşası konulu çalışmada modern gündelik hayatın inşa süreci açıklanmaktadır. Genel analizler çerçevesinde Bauman ve Lefebvre'in düşüncelerinin birleşimde modern toplumların yeniden oluşum ve dönüşümünün sonuçlarına değinmektedir.

Modern toplum; toplumsallığın katı tabakasından akışkan tabana geçildiği ve çabuk yer değiştirme olanağını elde ettiği yeni bir alan inşa ettiği söylenebilir. Bu alan sınırsız bir hız ve güçle birlikte yeni formlarda yeniden sunulmaktadır. Bu sunuş şekli olarak beyinlerde kalıcılığı sağlama amacı gütmeyen yapmaktadır. Bu yüzden değişim; kalıba sokulmadan ve belli bir şekil verilmeden yapılmaktadır. Kalıcılıktan uzak şekilde hareket eden ve davranan yenilik; bireylerin hafızasıyla oyun oynamaktadır. Birey gündelik hayatında yeni bir şeyi algılama sürecini deneyimledikten sonra alışma dönemine geçiş sürecinde ya da alışma döneminde yeniden bir değişime zorlanmaktadır. Bu yüzden birey hafızasına tamamen yerleştiremediği bir şeyi tekrardan silmek ya da üstünü örtmek zorunda kalmaktadır. Bu durum akışkan zamanın bir oyunu olarak adlandırılabilir ya da akışkan yaşam şekli olarak ifade edilebilir.

Toplumsal yaşam şeklinin bu denli hız ve çabukluk esasında değişmesine rağmen akışkan moderniteye ne zaman geçildiği ile ilgili sorunsallık halen devam etmektedir. Oluşan sorunsallık durumu belirsizlik haline bürünmektedir. Bu durum sosyal bilimler bağlamında açıklama şekli olarak akışkan modernite öncesi ve akışkan modernite dönemiyle ilgili gelişen yenilikler çerçevesinden yorumlanmaktadır. Bauman'ın perspektifi ile birlikte toplumsallığın akışkanlaşma şeklini metaforlarla dâhilinde açıklanmaktadır.

Günümüzde toplumsallığın görünürlüğünün beden, gözetim ve sosyal ağlar üzerinden okunabileceği söylenebilir. Katı modernliğin; belli bir şekil verme hali ve mekâna bağlılığın kırılğanlığında akışkan modernite oluşmaktadır. Katı modernite şekli, sınırı ve yeri belli olan bir duruma gönderme yapmaktadır. Bu yüzden akışkanlık katılığın bir sonucu olarak ortaya çıkmakta ve faaliyet alanını oluşturmaktadır. Bunu var etme şekli; katı modernitenin özelliklerinden sıyrılarak yapmaktadır. Katı modernliğin belli bir zemin üzerinden hareket etmesi ve bu hareket biçimini belli bir kalıba

sokmasının ötesinde akışkanlık kendi var olmasını bir şekle ve mekâna sığdırmaz. Mekânın ötesinde zaman ekseninde hareket etmektedir. Katı modernite ise zamanın ötesinde bir mekân ekseninde işlevsellik kazanmaktadır. Akışkan modernitenin mekân ekseninden uzak bir yapıda olmasından dolayı yeni yaşam alanları ve düşünceleri ortaya çıkarmaktadır. Bu yüzden akışkan modernitenin sadece zamanın önemli olduğu yeni bir çağı ortaya çıkardığı söylenebilir. Bu çağ günümüzün yaşam şekli olarak okunmaktadır. Günümüz toplumlarında mekânın önemi ortadan kalkmış ve yerini zamanı iyi değerlendirme perspektifi hâkim almıştır. Bu yüzden günümüz insanları için zaman çok önemli bir yer edinmektedir. Zamanın bu kadar önemli bir hal almasından dolayı modern birey hızlı, hafif ve seri hareket etmesi gerekmektedir.

Mekânsızlığın çağı akışkan modernitede; hızlı hareket etme alanı sosyal ağlarda görülmektedir. Sosyal medyada mekânsızlığın boyutunda sınırsız değişim ve hızın büyümesine kapılarak hareket edilmektedir. Bireyler sosyal ağlarda gündelik hayatını oluşturmakta ve inşa edilen yeni bir kimlik edinmektedir. Bireyler inşa edilen kimlikler çerçevesinde görünürlük kazanmaktadır. Bu yüzden mekân akışkan modernite için bir anlam ifade etmekten sıyrılmıştır. Çünkü sosyal ağlar içinde belli bir mekâna bağlı olma durumunun ötesinde yeni bir yaşam alanı oluşturulmuştur. Gündelik yaşamda görüldüğü gibi bireyler sosyal ağlarda edinilen kimlikler dâhilinde istediği şekilde davranmakta ve hareket etmektedir. Aslında bireylerin davranışları sosyal ağların belirlediği normlar çerçevesinde bilinçsizce hareket ettiğini gösterir niteliktedir. Sosyal ağlar içinde belirlenen normlar dâhilinde hareket eden birey; sosyal ağların sınırlılığı içinde bir yaşam sürdürmektedir. Birey istediği şekilde kendini tanıtabilir ya da isteğe göre kendisini göstermektedir. Bu yüzden görünürlük alanında istediği şekilde görünme özelliğine sahip bir yapıdadır. Birey oluşturduğu dünya içinde ne kadar görünmek ya da izlenmek istiyorsa ona göre davranmakta ve ona göre sınırını belirlemektedir. Oluşan yeni yaşam içinde gerçeklik yer değiştirmektedir. Bu yüzden toplumsallık başka alana kaydığı söylenebilir. Modern yaşamda toplumsallığın kayma alanı sosyal ağlarda görünürlük kazanmıştır.

Modern yaşamda bireyler sosyal ağlardaki yaşam şekilleri bireylere başka dünyaların kapılarını açmaktadır. Başka bir deyişle bireylerin yaşadığı gündelik hayatın ötesinde yeni yaşam şekilleri ile karşılaşmaktadır. Fakat bu yeni yaşam şekillerinde dokunma ve temas etme özelliği yoktur. Kapıyı açtığında içine girme özelliğinden

yoksun yapıdadır ve olmayan yaşamın suni kapısını oluşturmaktadır. Bu yüzden sosyal ağların suni bir hayat olarak görüldüğü söylenebilir ve bireyin hâkim olma sınırı; gözün gördüğü ve sunulduğu çerçevededir. Sunulma şekli birey ekseninde olmakta ve beğenme-beğenmeme durumuna göre değişmektedir. Sosyal ağlarda görünmenin ya da var olmanın temel şartı beğenme-beğenmeme dikotomisine göre olmaktadır. Sosyal ağlarda beğenme butonu hayatta kalmayı temsil eder, beğenmeme butonu ise ölüm halini temsil etmektedir. Beğenme ve beğenmeme durumu aktüel olarak yenilenmektedir. Görünürlük alanında oluşan beğenme durumu sosyal ağların güncellenme durumuna göre değişmektedir. Bu yüzden birey bunun bilincinde olarak hareket alanını oluşturmaktadır.

Sosyal ağlarda hareket etme alanı gün geçtikçe değişmekte ve yeni anlamlara bürünmektedir. Bu yenilenme durumu süreklilik esasında devam etmektedir. Nasıl bir forma gireceğinin ya da ileriki zamanlarda neler olacağının bilinmezliği halinde yenilenme olanağı bulundurmaktadır. Bu yüzden akışkanlık içinde belirsizlik hali bireyin; gelecek zaman içindeki korkularını yükseltmektedir. Modernlik akıl ve bilim ışığında düzenleme arzusu içinde olması ve modernliğin bitmez tükenmez oluşma isteği müphemlik-belirsizlik, muğlaklık- isteğini hep sıcak tutmaktadır. Müphemlik; dil bağlamında oluşan belirsizlik halini yansıtır ve her dilsel ifadeye eşlik eden bir belirsizlik durumundan bahsetmek mümkündür. Bu yüzden akışkan modernitede müphemlik gündelik hayatında her anında varlığını devam ettirmekte olduğu söylenebilir.

Müphemlik; bireyin gündelik hayatında bir korku halinde yayılma alanı bulmaktadır. Müphemlik korku şeklinde bir yaşam tarzına dönüşmektedir. Bu yüzden birey bu yeni durumla baş etmek zorunda kalmaktadır. Başka bir deyişle akışkan zaman içinde belirsizlik durumu bir yaşam şekli haline dönüşmüştür. Bu yüzden birey; belirsizlik içinde hareket etmek ve yaşama zorunluluğu çerçevesinde ilerlemektedir. Aslında akışkan modernitede belirsizlik durumu bir yaşam tarzına dönüştüğü söylenebilir. Birey oluşan bu durumla birlikte kendini güvende hissetmemektedir. Bu yüzden bireyin kendini güvene alma durumu ortaya çıkmıştır. Birey güvende olma hissinde yaşam alanı bulmanın arayışı içinde bir yaşam sürdürmektedir. Bu yüzden günümüz yaşam şeklinde güven-özgür ikiliğinde güvende olma hissi ön plana çıkmaktadır. Akışkan modern yaşamda güvenlik ve güvende olma hissi gündelik alanın

tümüne sirayet etmiştir. Güvenlik isteğinin temeli akışkan modernliğin belirsizliği sonunda ortaya çıkan bir durumdur. Bu yüzden akışkan hale gelen yaşam tarzında güvende olma hissi arzulanmaktadır.

Genel olarak bu çalışmada akışkan modernite ve gündelik hayatın yeniden inşa edilme sürecinin birbirleriyle bağlantılı ve iç içe geçmiş bir biçimde olduğu vurgulanmaktadır. Biri diğerinden bağımsız hareket etme olanağı yoktur. Böyle bir bağlantı içinde olmasından dolayı; değişen modernlik anlayışına göre gündelik hayatın bakış açısında ve yaşam tarzında belli değişime uğramaktadır. Bu şekilde bağlantılı bir yapıda olmasından dolayı akışkan modernlik ve gündelik hayatın bulunduğu zeminler vardır. Bu yüzden Zygmunt Bauman'ın akışkan modernite ve Henri Lefebvre'in gündelik hayat konularının temel kesişen ve ortak zeminde buluşan düşüncenin yabancılaşma olduğu söylenebilir. Çünkü gündelik hayatın organik yapısının bozulmasının temelinde modernlik fikri yatmaktadır. Modern yaşam ile birlikte bireylerin hayatına giren yabancılaşma; kendi doğasına ve emeğine karşı yabancı olma durumu olduğu söylenebilir. Modern birey modernite içinde var olan tüm durumlar düzen çerçevesinde nesnelleştirilmektedir. Yani modern gündelik hayatın özne boyuttan uzaklaşmasını temsil etmektedir. Bu yüzden katı ve akışkan modernlik evrelerinde yabancılaşmanın olduğu söylenebilir ve yabancılaşma; modernlik çerçevesinde değişen gündelik hayata sirayet etmektedir. Birey kendi emeğine, düşüncesine ve duygularına yabancılaşmasından dolayı varoluşsal yapısının bilinçsizliği içinde yaşamaktadır. Birey gündelik hayat içerisinde kendi doğasının ötesinde bir işlevsellik kazanmasından dolayı suni nesnelere kaydığı söylenebilir. Başka bir deyişle modern yaşamda özne-nesne dikotomisinde özne giderek nesnel bir hale bürünmüştür. Bu yüzden bireyler modern gündelik hayatın içinde kendi öznesinden uzaklaşarak varoluşsal yapının ötesinde yeni bir anlam kazanmıştır. Bu yeni anlam üretimiyle birey; kendi doğasına yabancılaşmış bir durumda gündelik hayatını sürdürmektedir.

Gündelik hayatın modern yaşam içerisinde faaliyet sürdürmesinden dolayı birey kendi yaşamına duyduğu yabancılaşmayı net şekilde hissetmektedir. Fakat bu hissetme şeklini anlamlandırma boyutundan yoksun ve bilinçsiz şekilde hayatına devam etmektedir. Başka bir deyişle akışkanlaşan gündelik hayatta birey yabancılaşma durumunu anlamlandıramamakta ve doğru bir biçimde okuyamamaktadır. Birey gündelik yaşamında yabancılaşma halinin görünür olma durumunu tüketim alanları

içinde aktiflik kazanmaktadır. Başka bir ifadeyle tüketim modern bireyin görünme halini temsil etmektedir. Bu yüzden modern gündelik hayatın yabancılaşma durumu bireyin tüketim ağı içerisinde yeni yaşam alanlarını oluşturmasına ve aktifleşmesine sebep olmaktadır. Akışkan modern yaşam içerisinde tüketimin kaygan zemini alışveriş merkezleri olduğu söylenebilir. Alışveriş merkezlerin kaygan zemini akışkan zaman içinde akma durumuyla ilişkilendirilebilir. Bu yüzden alışveriş merkezleri bu yaşam alanlarında tüketim ağının en aktif olduğu alandır. Akif alanlar insanların ikili ya da üçlü ilişki tarzlarına kadar sızmaktadır. Yaşamın her alanında; düşünce, konuşma, giyim tarzlarına ve sevme-anlamlandırma biçimine kadar etkilemektedir. Bu yüzden modern yaşam içerisinde tüketimden sıyrılmak ya da kurtulma alanı oluşturmak imkânsız bir durum haline geldiği söylenebilir.

Tüketim ile içe içe olma durumu bedenleri ve düşünce sistemlerinin tümünü ele geçirmiş durumdadır. Çünkü beden; modern zamanda bünyesinde yan anlamlar barındırmaktadır ve beden her zaman önemli bir yapıda olmasına rağmen modernlikle beraber önemlilik durumu daha da artmıştır. Bedenin değiştirmesi ve korunma ihtiyacı modern yaşamla birlikte olmuştur. Bu yüzden modern gündelik hayatın tüketimin alanında beden ön plandadır. Beden görünme kısmında olduğundan dolayı modern tüketimin normları boyutunda şekil almakta ve değişmektedir. Çünkü modernlikte var olma şekli görünmekten geçmektedir. Bu yüzden bireyler modernliğin görünme alanı dışında varlığını sürdürmeden yoksun bir haldedir. Görünme alanı yeni yaşamsal formlar yaratırken bunu izleyecek mekanizmalar da yaratmaktadır. Bu mekanizmalar kapsamında denetleme faaliyeti içinde olan gözler; bedenleri kontrol altına alma isteği içinde hareket etmektedir.

Gözetim; katı modernite içinde makro yapıda faaliyet sürdürürken akışkan modernlik içinde mikro bir yapıya dönüşmüştür. Gözetlemenin ilk çıkışı güvenlik amacıyla ortaya çıkmasına rağmen zaman içinde işlevselliğinde değişime uğramıştır. İşlevselliğini düzen üzerine kurmaktadır. Yapılan değişimler zaman düzlemi esasında günümüze kadar etkilerini yenileyerek devam ettiği söylenebilir. Katı modernitede istek dışında bir gözetleme durumu mevcutken akışkan modernitede istek dışında ve isteğe bağlı bir gözetleme hâkimdir. Gözetimin akışkan modern zamanda aktifleşme alanı sosyal ağlarda olmaktadır. Sosyal ağlar gözetimin işlevsellik alanını oluşturmuştur. Gözetleme artık tek tuşa dokunmaya bağlı bir durum halini almıştır. Akışkan gözetim

alanında amaç tek kişiye bakma durumu idolleştirme ve hayranlık uyandırma amacı taşımaktadır. Mekâna bağlı olmayan bir yapı içinde zamana odaklı bir sistemsel döngü içerisinde süreklilik esasında devam etmektedir. Başka bir deyişle sosyal ağların kurduğu yeni toplumsal alanda mekânın soyutlanması hâkimdir. Mekânsız bir zaman dilimine odaklı bir seyretme durumu mevcuttur. Bu yüzden günümüz yaşam tarzında gözetleme yenilenmeden geçerek işlevsellik kazanmaktadır.

Katı şeklini koruyan, mekâna bağlı olan her durum akışkan modernlik içinde katı olanın yerini sıvı, damlayan, akan, elle tutulacak bir şekle sahip olunmayacak ve bir mekâna bağlı kalmayan bir durum haline dönüşmüştür. Bu yüzden gündelik hayat içinde her şey o kadar akışkan ve sıvı halde ki anlamlandırmak ya da bir şekil oluşturmak imkânsız hale gelmiştir. Bu yüzden akışkanlığın kapsamı içinde olan toplumlar; günümüz yaşam tarzında anlamlandırmak, şeklini korumak ve mevcut bir yere bağlı kalmak gibi düşünceler kelimelerin ötesine geçmemektedir. Başka bir deyişle toplumsallığın akışını mekânsal boyuta ve şekilsel olarak anlamlandırmak imkânsız bir hale bürünmüştür. Akışkan modern yaşamda şekilsizlik esasında yeniden gündelik hayat anlamlandırılmaktadır. Bu durum kalıcılıktan uzak bir mekanizma çerçevesinde faaliyet alanı kazandığı söylenebilir. Bu yüzden akışkanlaşan gündelik hayatın dışına çıkmak isteyen toplumlar ya da bireyler; yeni yaşam şekli yaratmada ve üretmede yetersiz kalmaktadır. Çünkü günümüzde her yer akışkan haldedir.

KAYNAKÇA

- Akıncı Çötök, N. (2017). “Giddens Sosyolojisinde Toplumsal Dönüşümün Temel Kavramları ve Bağlantıları: Yapılanma, Modernite ve Küreselleşme”. Sosyal ve Kültürel Araştırma Dergisi, 3 (5), 198.
- Aktay, Y. (2004). “Modernleşme ve Geleneksel Bağlamında Dini Bilgi ve Otoritenin Dönüşümü”. Bilimname Dergisi, 6 (3), 135-136.
- Altın, S. (2016). Zygmunt Bauman’da Post Modern Etik (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale: On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.
- Altun, F. (2000). “Modernleşme Kuramı ve Gelişme Sorunu”. Divan Dergisi, 1 (13), 123-136.
- Aslan, S. ve Yılmaz, A. (2011). “Modernizme Bir Başkaldırı Olarak Postmodernizm”. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2 (2), 95-98.
- Ateş, G. (2013). Anthony Giddens ve Zygmunt Bauman’ın Modernite Görüşlerinin Karşılaştırması (Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayparçası, F. (2015). Modernizmin Beden Tüketimine Etkisi: Estetik Cerrahi Operasyonlar Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baran, M. (2013). “Gelişen Modernlik ve Modernleşme Anlayışları ve Bu Anlayışların Türkiye’ye Yansımalarına Tarihi Sosyolojik Açından Bir Bakış”. International Periodical For The Languages Litature and History Of Tuskish or Turkic, 8 (11). 58.
- Baransel, A. (1974). “Toplumsal ve Kültürel Değişme Olarak Modernleşme”. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 3 (2). 89.
- Batu, M. ve Tos, O. (2017). “Tüketim Kültürü Odağında Modernizm ve Postmodernizmin Karşılaştırması”. Dergi park, 5 (2). 995-1007.
- Baudrillard, J. (1998). Simülakrlar ve Simülasyon. (Çev. : Oğuz Adanır). Ankara: Doğu-Batı Yayınları.

- Baudrillard, J. (2005). Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği. (Çev. : Oğuz Adanır). Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2014). Baştan Çıkarılma Üzerine. (Çev. : Ayşegül Sönmezay). İstanbul: 4. Basım Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2017). Tüketim Toplumu. (Çev. : Nilgün Tural ve Ferda Keskin). İstanbul: 9. Basım Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (1996). Yasa Koyucular İle Yorumcular. (Çev. : Kemal Atakay). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Bauman, Z. (1999). Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksulluklar. (Çev. : Ümit Öktem). İstanbul: Sarmal Yayınları.
- Bauman, Z. (2000a). Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları. (Çev. : İsmail Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2000b). Siyaset Arayışı. (Çev. : Tuncay Birkan). İstanbul: Metis Yayınları.
- Bauman, Z. (2007). Liquid Times. USA: Polity Press.
- Bauman, Z. (2009). Akışkan Aşk & İnsan İlişkilerinin Kırılganlığına Dair. (Çev. : Işık Ergüden). İstanbul: Versus Yayınları.
- Bauman, Z. (2011a). Yaşam Sanatı. (Çev. : Akın Sarı). İstanbul: Versus Yayınları.
- Bauman, Z. (2011b). Postmodern Etik. (Çev. : Alev Türker). İstanbul: 2. Baskı Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2012). Akışkan Modern Dünyadan 44 Mektup. (Çev. : Pelin Sıral). İstanbul: Habitus Yayınları.
- Bauman, Z. (2014a). Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm & Küresel Çağda Sosyal Eşitsizlikler. (Çev. : F. Doruk Ergun). İstanbul: Say Yayınları.
- Bauman, Z. (2014b). Parçalanmış Hayat. (Çev. : İsmail Türkmen). İstanbul: 2. Basım Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2014c). Azınlığın Zenginliği Hepimizin Çıkarına Mıdır? . (Çev. : Hakan Keser). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Bauman, Z. (2015a). Akışkan Modern Toplumda Kültür. (Çev. : İhsan Çapcıoğlu ve Fatih Ömek). Ankara: Atıf Yayınları.
- Bauman, Z. (2015b). Özgürlük. (Çev. : Kübra Eren). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2016a). Modernite ve Holocaust. (Çev. : Süha Sertabiboğlu). İstanbul: Alfa/İnceleme Yayınları.
- Bauman, Z. (2016b). Küreselleşme. (Çev. : Abdullah Yılmaz). İstanbul: 6. Baskı Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2016c). Cemaatler & Güvenli Olmayan Bir Dünyada Güvenlik Arayışı. (Çev. : Nurdan Soysal). İstanbul: Say Yayınları.
- Bauman, Z. ve Lyon, D. (2016). Akışkan Gözetim. (Çev. : Elçin Yılmaz). İstanbul: 2. Basım Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2017a). Modernlik ve Müphemlik. (Çev. : İsmail Türkmen). İstanbul: 3. Basım Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2017b). Sosyolojik Düşünmek. (Çev. : Abdullah Yılmaz). İstanbul: 15. Basım Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2017c). Akışkan Modernite. (Çev. : Sinan Okan Çavuş). İstanbul: 2. Baskı Can Yayınları.
- Bauman, Z. (2017d). Kimlik. (Çev. : Mesut Hazır). Ankara: Heretik Yayınları.
- Bauman, Z. (2018a). Bireyselleşmiş Toplum. (Çev. : Yavuz Alogan). İstanbul: 4. Basım Ayrıntı Yayınlar.
- Bauman, Z. (2018b). Akışkan Hayat. (Çev. : Akın Emre Pilgir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2018c). Iskarta Hayatlar. (Çev. : Osman Yener). İstanbul: Can Yayınları.
- Bauman, Z. (2018d). Ölümlülük, Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Stratejileri. (Çev. : Nurgül Demirdöven). İstanbul: 3. Basım Ayrıntı Yayınları.
- Beck, U. (2014). Risk Toplumu& Başka Bir Modernliğe Doğru. (Çev. : Kazım Özdoğan ve Bülent Doğan). İstanbul: 2. Baskı İthaki Yayınları.

- Bennett, A. (2018). *Kültür ve Gündelik Hayat*. (Çev. : Nagehan Tokdoğan, Burcu Şenel ve Umut Yener Kara). Ankara: 2. Baskı Phoenix Yayınları.
- Berman, M. (1994). *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*. (Çev. : Ümit Altuğ ve Bülent Peker). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Best, S. ve Kellner, D. (2011). *Postmodern Teori*. (Çev. : Mehmet Küçük). İstanbul: 2. Basım Ayrıntı Yayınları.
- Bilgin, V. (2003). ““Sosyal Akışkanlık” Kavramı Üzerine”. *Dergi Park*, 12 (2), 304.
- Çetin, A. (2010). *Şerif Mardin’in Modernlik Anlayışı*. (Yüksek Lisans Tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetin, E. (2013). *Gündelik Hayat Sosyolojisi*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Çiğdem, A. (1997). *Bir İmkân Olarak Modernite Weber ve Habermas*. Ankara: İletişim Yayınları.
- Çiğdem, A. (2017). *Aydınlanma Düşüncesi*. İstanbul: Dedalus Yayınları.
- De Certeau, M. (2008). *Gündelik Hayat Keşfi-I & Eylem, Uygulama, Üretim Sanatları*. (Çev. : Lale Arslan Özcan). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- De Certeau, M., Giard, L. ve Mayol, P. (2009). *Gündelik Hayat Keşfi-II & Konut, Mutfak İşleri*. (Çev. : Çağrı Eroğlu ve Erkan Ataçay) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Demir, Ş., Sesli, M. ve Yılmaz, V. (2008). “Türk Modernleşmesi: Eleştirel Bir Bakış”. *Gaziosman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (6), 78.
- Demirağ, M. (2006). *Siyaset ve Ahlak Bağlamında Bir Modernlik Eleştirisi (Zygmunt Bauman Örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri(Felsefe Tarihi) Ana Bilimler Dalı.
- Foucault, M. (2012a). *Cinselliğin Tarihi*. (Çev. : Hülya Uğur Tanrıöver). İstanbul: 4. Basım Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2012b). *İktidarın Gözü & Seçme Yazılar 4*. (Çev. : Işık Ergüden). Ankara: 3. Basım Ayrıntı Yayınları.

- Gardiner, M. (2016). Gündelik Hayat Eleştiriler. (Çev. : Deniz Özçetin, Babacan Taşdemir ve Burak Özçetin). Ankara: Heretik Yayınları.
- Genç Çelebi, Ş. (2017). Türk Modernleşmesinde Modernlik Algısı ve İdeolojik Yansımalar. (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Giddens, A. (2009). Kapitalizm ve Modern Sosyal Teori. (Çev. : Ümit Tatlıcan). İstanbul: İletişim Yayınları
- Giddens, A. (2010). Modernite ve Bireysel Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum. (Çev. : Ümit Tatlıcan). İstanbul: Say Yayınları.
- Giddens, A. (2012). Sosyoloji. (Çev. : Ülgen Yıldız Battal). Ankara: 4. Baskı Siyasal Kitabevi.
- Giddens, A. (2018). Modernliğin Sonuçları. (Çev. : Ersin Kuşdil). İstanbul: 8. Basım Ayrıntı Yayınları.
- Ginsborg, P. (2010). Gündelik Hayat Politikaları. (Çev. : Muhsin Önal Mengüşoğlu). İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.
- Göka, E. (2013). “Akışkan Sınırlar: Bir Modern İlişki Eleştirmeni Olarak Bauman”. Zülküf Kara (Der.), Bauman Sosyoloji (189-206) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gültekin, M. (2007). “George Simmel’in Düşüncesinde Modern Toplum ve Tüketim Kültürü”. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (20), 240-241.
- Habermas, J. (1994). “Modernlik: Tamamlanmamış Bir Proje”. Necmi Zekâ (Der.), Postmodernizm (ss.31-44) İstanbul: 2. Baskı Kıyı Yayınları.
- Işık, E. (1998). Beden ve Toplum Kuramı. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Kara, Z. (2013). “Bauman’ın İzinden Metaforik Uğraklar”. Zülküf Kara (Der.), Bauman Sosyolojisi (ss.13-38) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kara, Z. (2018). “Gerçeklik Arzusu: Toplumsal Kayıt Yüzeyi Olarak Beden”. Zülküf Kara (Ed.), Gerçeklik, Arzu ve Göçebelik Üzerine (ss.7-32) Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.

- Kaya, İ. (2006). Sosyal Teori ve Geç Modernlikler. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Kaya, M. (2012). “Klasik Sosyolojik Perspektifte Modernleşme Tartışmaları”. Birey ve Toplum Dergisi, 2 (4), 117.
- Kırılmaz, H. ve Ayparçası, F. (2016). “Modernizm ve Postmodernizm Süreçlerinin Tüketim Kültürüne Yansımaları”. İnsan & İnsan Dergisi, 3 (8), 33-34.
- Köse, H. (2018a). “Lefebvre ve Modern Gündelik Hayat”. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 15.
- Köse, H. (2018b). “Yaban Bilinç ya da Lefebvre’e Göre Gündelik Hayat”. Ali Esgin ve Güney Çeğin (Ed.), Gündelik Hayat Sosyolojisi (ss.305-341) Ankara: Phoenix Yayınları.
- Kurt, M. (2011). “Modernizm ve Gerçeküstüçülük Bağlamında Sait Faik’in Son Hikâyeleri”. Turkish Studies-İnternational Periodical For The Languages, 6 (3), 1465.
- Kutsal Ayaz, Ü. (2014). Türkiye’de Anayasal ve Kurumsal İnşa Bağlamında Modernleşme (1876-1982). (Yüksek Lisans Tezi). Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lefebvre, H. (1998). Modern Dünyada Gündelik Hayat. (Çev. : Işık Gürbüz). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2006). Diyalektik Materyalizm. (Çev. : Barış Yıldırım). İstanbul: Kanat Yayınları.
- Lefebvre, H. (2012). Gündelik Hayat Eleştirisi I. (Çev. : Işık Ergüden). İstanbul: Sel/Düşünsel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2015a). Gündelik Hayat Eleştirisi III&Moderniteden Modernizme (Gündelik Hayatın Meta-Felsefesi). (Çev. : Işık Ergüden). İstanbul: Sel/Düşünsel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2015b). Gündelik Hayat Eleştirisi II & Gündelik Hayat Sosyolojisinin Temelleri. (Çev. : Işık Ergüden). İstanbul: 2. Baskı Sel/Düşünsel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2016). Mekânın Üretimi. (Çev. : Işık Ergüden). İstanbul: 4. Basım Sel /Düşünsel Yayıncılık.

- Lefebvre, H. (2018a). Ritimanaliz & Mekân, Zaman ve Gündelik Hayat. (Çev. : Ayşe Luice Batur). İstanbul: 2. Baskı Sel/Düşünsel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2018b). Şehir Hakkı. (Çev. : Işık Ergüden). İstanbul: 3. Baskı Sel/Kentsel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2019). Kentsel Devrim. (Çev. : Selim Sezer). İstanbul: 6. Baskı Sel/Kentsel Yayıncılık.
- Lyon, David. "Liquid Surveillance: The Contribution Of Zygmunt Bauman To Surveillance Studies", *International Political Sociology*, Volume.4, Number.4, 2010, p.325-338.
- Mestrovic, S. (2011). "Modernitenin İlk Sosyologları: Simmel ve Durkheim". (Çev. : Mehmet Küçük). Mehmet Küçük (Der.), *Modernite Versus Postmodernite* (ss.125-152) Ankara: Say Yayınları.
- Odabaş, S. (2004). Modernlik ve Kadın Bedenine Yönelik Söylem ve Pratikler: Ankara'da Güzellik Merkezi ve Salonlarına Giden Kadınlar Üzerinde Bir İnceleme. (Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özcan, B. (2007). "Tüketim, Risk ve Bireyselliğin Modern Dönemde Artan Önemi". *Dergi Park*, (36), 83-90.
- Özenç, A. (2006). Şerif Mardin'e Göre Modernleşme ve Din. (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, M. (2013). "Tüketici Ayartma ya da Yoksullaştırarak Tüketme". Zülküf Kara (Der.), *Bauman Sosyolojisi* (ss.85-110) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Paz, O. (2011). "Şiir ve Modernite". (Çev. : Nilgün Tural). Mehmet Küçük (Der.), *Modernite Versus Postmodernite* (ss.207-227) Ankara: Say Yayınları.
- Şahin, J. (2013). Zygmunt Bauman Modernite Eleştirisi. (Yüksek Lisans Tezi). Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şan, M. ve Hira, İ. (2004). "Modernlik ve Postmodernlik Bağlamında Tüketim Toplumu Kuramları". *Bilgi Dergisi*, 8 (1), 5-13.

Şimşek, M. (2014). Moderniteden Postmodernliğe Uzanan Bir Köprü: Zygmunt Bauman. (Yüksek Lisans). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şimşek, M. (2017). “Akışkan Dünyada Etiğe Bakış: Postmodern Etik”. Epokhe Sosyal Bilimler Dergisi. 1 (1), 66-68

Touraine, A. (1994). Modernliğin Eleştirisi. (Çev. : Hülya Tufan). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Türk Dil Kurumu (2005). Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumları Yayınları 10. Baskı.

Yıldırım, M. (2009). “Modernizm, Postmodernizm ve Kamu Yönetimi”. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 6 (2), 382-383.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı	Nevruz Bal
Uyruğu	Türkiye Cumhuriyeti
Doğum Tarihi ve Yeri	21.06.1992/Siirt
E-posta	nevruzz.bal @gmail.com

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet Yılı
Lise	Selami Değer Lisesi	2012
Üniversite	Mardin Artuklu Üniversitesi	2016

Yabancı Dil	İngilizce
--------------------	-----------